

Sámi Árvvut (saamelaiset arvot) on riippumaton saamelainen yhdistys, jonka toimintaa ohjaavat saamelaiset arvot. Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää, tukea ja edistää saamelaisten perinteistä tietoa, saamelaisten yhteisöllisyyttä, perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, saamelaisia arvoja ja oikeuksia kaikessa kansallisessa ja kansainvälisessä toiminnassa, mikä liittyy saamelaisiin.

Yhdistyksen tehtävien johdosta yhdistys on päättänyt antaa oheisen kannanoton ja esitykset jatkotoimenpiteiksi kokouksessaan 20.2.2018.

Oikeusministeriö

Oikeusministerio@om.fi

ASIA: Sámi árvvut ry:n kannanotto saamelaiskäräjälain uudistuksesta
VIITE: Hanke OM 12/021/2017

1. Tausta

Saamelaiskäräjälain uudistamista valmisteleva työryhmä on asetettu toimikaudelle 23.10.2017-30.4.2018. Toimikunnassa on edustettuina saamelaiskäräjien ja Suomen valtion nimeämät edustajat. Työtä seuraa parlamentaarinen seurantaryhmä.

Työryhmän tehtävät on rajattu asettamispäätöksessä OM12/0210217. Asettamispäätöksessä todetaan tarve lain uudistamiselle, koska laki on osittain vanhentunut. Tavoitteena on, että uusi saamelaiskäräjälaki olisi voimassa vuoden 2019 saamelaiskäräjävaaleissa.

Toimikunnan työn perustana ovat perusoikeudet ja muut perustuslain asettamat velvoitteet, Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus. Työssä otetaan huomioon myös parafoitu Pohjoismainen saamelaissopimus sekä ILO 169 -sopimus. Toimikunnan työn perustaksi voidaan tarkoituksenmukaisilta osin ottaa viime hallituskaudella valmisteltu hallituksen esitys saamelaiskäräjälain uudistamisesta. Toimikunta antaa ehdotuksensa hallituksen esityksen muodossa, ja sen tulisi päästä yksimielisyyteen esityksen sisällöstä.

Yhdistys on antanut aiemmin laajat kannanotot pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta sekä Suomen saamelaismääritelmästä (liitteet 1-2). Sámi Árvvut ry on ollut saamelaiskäräjälain uudistamista valmistelleen työryhmän kuultavana Inarissa 25.1.2018 (liite 3).

Sámi Árvvut – sámiid iežaset sorjjasmeahttun searvi

Searvvi ulbmilin lea doalahit, doarjut ja ovddidit sámiid árbevirolaš diedu, sámiid searvvušvuoda, árbevirolaš sámi ealáhusaid, sámiid árvvuidda ja vuoigatvuodaid.

Sámi Árvvut – saamelaisten oma riippumaton yhdistys

Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää, tukea ja edistää saamelaisten perinteistä tietoa, saamelaisten yhteisöllisyyttä, perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, saamelaisia arvoja ja oikeuksia.

www.samiarvvut.org

samiarvvut@gmail.com

www.facebook.com/samiarvvut

2. Aikataulu

Uudistuksen lähtökohdat ovat ajallisesti ja työryhmän tehtävien osalta ongelmalliset. Koska uudistuksen tavoitteena on, että laki olisi voimassa vuoden 2019 saamelaiskäräjävaaleissa, aikataulu tulee jo nyt olemaan liian lyhyt. Mikäli saamelaisen määritelmään ja vaaleihin liittyviin määräyksiin esitetään muutoksia, mitä työryhmän toimeksiannon tavoitteet ja velvoitteet edellyttävät, lakiesitys edellyttäisi siirtymäsäännöksiä. Saamelaiskäräjälain 23 a § 1 momentin mukaan hakeutuminen vaaliluetteloon tulee tehdä viimeistään vaalivuotta edeltävän joulukuun 31 päivänä ennen kello 16. Ottaen huomioon lainsäädännön valmistelun vievän ajan, lausuntokierroksen, valiokuntakuulemiset ja niiden keston aiheen ollessa eduskuntaa kovasti keskusteluttavana, on epätodennäköistä, että lakia voitaisiin soveltaa vuoden 2019 vaaleissa ilman, että vaaliluetteloon hakeutumisen ajankohtaa muutettaisiin.

Toinen suuri haaste on eduskuntakäsittelyn kesto ja tulevat eduskuntavaalit 14.4.2019. Työryhmän esityksen saaminen hyväksytyksi kesken eduskuntavaalikamppailujen on hyvin vaikea toteuttaa, ottaen huomioon, että eduskunnan käsittelyssä tulee olemaan mm. maakunta- ja sote-uudistuksen yksityiskohtia, jotka ovat hyvin aikaavieviä ja haasteellisia kokonaisuuksia ja edellyttävät perustuslakivaliokunnan työtä, jonka vastuulle tulee myös mahdollinen mietintö mahdollisesta saamelaiskäräjälaista.

3. Uudistuksen lähtökohdat

Saamelaiskäräjälain uudistuksesta ei ole linjausta pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa. Valtioneuvosto ei ole osoittanut millainen tahtotila sillä on edistää saamelaisien oikeuksia. Kun tarkastellaan hallituspuolueiden eduskuntavaali- ja puolueohjelmia sekä toimintaa edellisellä eduskuntakaudella, jolloin saamelaiskäräjälain uudistus ei saanut eduskunnan enemmistön eikä nykyisten hallituspuolueiden tukea, on oletusarvona se, että valtioneuvostossa ollaan valmiita vain teknisiin muutoksiin eikä muutoksiin, jotka muuttaisivat saamelaisen määritelmää vastaamaan saamelaiskulttuuriin mukaista määritelmää. Valtioneuvosto ei ole perustanut valtioneuvoston tiedotteiden mukaan saamelaisasioiden ministerityöryhmää seuraamaan uudistusta, eli valtioneuvoston linja ja suhtautuminen mahdollisiin työryhmän esityksiin jää avoimeksi. Työryhmän asettamiskirjeessä todetaan, että pyritään yksimieliseen esitykseen eli kompromissiin. Asettaminen ei ole kuitenkaan poissulkeva, vaan valtioneuvostolla on mahdollisuus niin halutessaan viedä esitys eteenpäin ilman saamelaisyhteisön tukea ja muuttaa mahdollista esitystä saamelaisten oikeuksia heikentävään suuntaan.

Sámi Árvvut ry pitää saamelaiskäräjälain uudistusta välttämättömänä, mutta suhtautuu hyvin varauksellisesti siihen, onko uudistusta valmistelevalle työryhmälle valtion nimeämällä edustajalla mandaattia uudistaa saamelaiskäräjälakia siten, että se tukee saamelaiskulttuurin säilymistä. Lisäksi onko valtioneuvostolla aitoa halua tai kykyä uudistaa saamelaiskäräjälakia.

Saamelaiskäräjälain uudistus aloitettiin kuluvalle eduskuntakaudella hitaasti kauden puolivälissä tilanteessa, jossa saamelaiset yksityishenkilöt ovat valittaneet saamelaismääritelmästä YK:n ihmisoikeuskomitealle sekä rotusyrjintäkomitealle ja ihmisoi-
keussopimuksia valvovat elimet ovat esittäneet vakavan huolenaiheensa saamelaisten oikeuksien toteutumisesta Suomessa ja saamelaiskäräjälain kaatumisesta. Suomi on

saanut aina kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin liittymisensä jälkeen suosituksia ja kehotuksia lisätä saamelaiden itsemääräämisoikeutta, ratifioida ILO 169-sopimus ja viime vuosina muuttaa saamelaismääritelmää siten, että se turvaa saamen kansan säilymisen alkuperäiskansana. Valtioneuvosto on reagoinut näihin huolenaiheisiin ja kehotuksiin samalla tavoin kuin sen edeltäjätkin, eli perustamalla toimikuntia, työryhmiä, asettamalla selvitysmiehiä ja tilaamalla selvityksiä. Näistä ”toimenpiteistä” raportoidaan eri ihmisoikeuselimille ja luodaan kuvaa siitä, että selvityksillä ja toimikunnilla edistetään saamelaiden oikeuksia. Mikäli toimikuntien työ ei tuota hedelmää tai esitys hylätään, Suomi voi kuitenkin raportoida yrittäneensä. Ottaen huomioon yllä esitetyn, on hyvin todennäköistä, että tämän työryhmytyöskentelyn yhtenä keskeisenä tavoitteena on näyttää kansainväliselle yhteisölle myönteistä julkisuuskuvaa.

Työryhmytyön yhtenä perustana mainitaan soveltuvin osin edellisellä eduskuntakaudella hylätty hallituksen esitys. Kyseinen lakiesitys oli siinä tilanteessa luotu useiden kompromissien kompromissi, joka sellaisenaan parantaisi nykytilaa, mutta vaarana on, että työryhmän keskeisten saamelaiden oikeuksia kehittävien esitykset laimentuisivat yhä entisestään. Yhdistyksen kokemuksen mukaan on hyvin todennäköistä, että mikäli työryhmä saa esityksensä tehtyä, esitykseen tulee vielä muutoksia ja heikennyksiä Suomen valtion puolelta.

Yhdistyksen huolenaiheena on myös parafoidun pohjoismaisen saamelaissopimuksen käyttäminen työn pohjana. Asia etenee täten päinvastaisesti – aivan samoin kun valtioneuvoston linja saamelaisasioissa muutenkin on. Esimerkiksi mahdollinen sovintoprosessi tulisi kyseeseen vasta saamelaiskäräjälain uudistuksen jälkeen, eli ensin muutettaisiin lainsäädäntö ja sitten keskustellaan erilaisista vääryyksistä, joita ei kuitenkaan korjattaisi lainsäädännön uudistuksella. Pohjoismainen saamelaissopimus ei ole käynyt lausunnolla eikä sitä ole hyväksytty yhdessäkään saamelaiskäräjillä. Sopimus on herättänyt paljon kritiikkiä eri puolella saamenmaata erityisesti saamelaiden itsemääräämisoikeutta ja saamelaismääritelmää koskevien säädösten osalta. Pohjoismainen saamelaissopimus on parafoitu 13.1.2017 ja sopimuksen eri kieliversiot valmistuivat myös alkuvuodesta 2017. Sopimuksesta annettiin mahdollisuus lausua vain ministeriöille ja sopimus lähetettiin 15.2.2017 saamelaiskäräjien hyväksyttäväksi. Pohjoismaisen saamelaissopimus valmisteltiin kansainvälisistä alkuperäiskansasopimuksista poiketen ilman avointa kuulemistä ja laajaa osallisuutta. On hyvin ongelmallista, että sopimus, jota käytetään lainsäädännön kehittämistyön pohjana, otetaan hyväksytyksi ilman huolellista vaikutustenarviointia ja keskustelua saamelaissyhteisössä.

Sámi Árvvut ry. muistuttaa, että sopimuksesta tulee käydä keskustelua ja vaikutustenarviointia tutkimuksessa, saamelaiselinkeinojen parissa ja saamelaisyhdistysten parissa. Suomen saamelaiskäräjälain mukaan saamelaiskäräjät edustavat saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. KHO:n tekemien päätösten johdosta hyväksyä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon etnisiä suomalaisia on johtanut tilanteeseen, että vaaliluettelossa on sekä saamelaisia ja suomalaisia ja vaikuttanut myös saamelaiskäräjien kokoonpanoon. Avoin keskustelu saamelaissopimuksesta ja sen vaikutuksista on välttämätöntä.

Uudistuksen pohjana asettamiskirjeen mukaan käytetään soveltuvin osin viime eduskuntakaudella eduskunnassa käsittelyssä ollut hallituksen esitystä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi. Ehdotus oli siinä poliittisessa tilanteessa sopiva ja kompromissi, mutta tilanne on muuttunut erityisesti saamelaismääritelmän osalta ratkaisevasti

KHO:n vuonna 2015 tekemien päätöksen johdosta ja koska esitys oli silloin jo merkittävä kompromissi. Sámi Árvvut ry. ei pidä hallituksen esitystä kaikilta osin riittävänä turvaamaan saamelaisten oikeuksia ja kulttuurin jatkumista.

Suomessa on tehty useita selvityksiä eri näkökulmista saamelaisten oikeuksista ja saamelaisten asemasta. Kokonaisvaltaista vaikutustenarviointia tai toimivuusarviota ei ole tehty saamelaiskäräjälaista, eli miten laki on toiminut, mitä se on muuttanut, millaisia vaikutuksia se on tuonut saamelaisille, mikä laissa on toimivaa ja mikä ei ja miten laki ja sen soveltaminen on vaikuttanut saamelaisten asemaan ja saamelaiskäräjiin. Erityisen keskeistä olisi arvioida miten saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä on vaikuttanut 1) saamelaiskäräjien asemaan ja tehtäviin, 2) yleiseen kuvaan saamelaisista, 3) saamelaisidentiteetin tilaan ja saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Voi olla, että tällaisen kriittisen ja kattavan arvion puuttuminen on haitannut saamelaiskäräjälain uudistuksen käsittelyä, koska ratkaisut saamelaismääritelmästä on eduskunnan valiokunnissa tehty tunteisiin vetoamalla, mielipiteillä ja nykytilannetta tarkastellen.

Saamelaiskäräjälain uudistus on edennyt perinteisesti valtiojohtoiseen tapaan järjestämällä eri tahoille kuulemisia, saamelaisyhdistyksille, kunnille sekä saamelaisten oikeuksia vastustaville järjestöille. Kuulemiset ovat olleet ei-julkisia. Tällainen kuulemisjärjestely mahdollistaa tehokkaasti saamelaisten oikeuksia heikentävät kompromissiesitykset, koska näin voidaan perustella että lain uudistamisella on vastakkaisia ja äärimielipiteitä.

Saamelaiskäräjälain uudistus tulee tehdä saamelaiskulttuuriin mukaisesti siten, saamelaiskäräjät parlamentaarisenä elimenä ja organisaatiota on rakennettu saamelaiskulttuurin lähtökohdista ja se pystyy ylläpitämään ja tukemaan saamelaiskulttuurin perinteiden säilymistä.

4. Sámi Árvvut ry:n pykäläkohtaiset esitykset

Yhdistys esittää ohessa muotoilut niihin pykäliin, joihin sillä on huomioita. Yhdistys ei esitä pykälämuotoisia teknislutoisia muun lainsäädännön edellyttämiä muutoksia lakiin eli hallinnon, avoimuuden ja talouden seurantaan tarkoitettujen lakien edellyttämiä muutoksia, mutta pitää niitä tarpeellisena. Yhdistys painottaa, että kaikkein keskeisin uudistus on saamelaismääritelmä. Mikäli sitä ei muuteta vastaamaan saamelaiskulttuurin mukaista määritelmää, niin muiden velvoitteiden uudistamiselle ei myöskään ole mitään tarvetta. Yhdistys keskittää kannanotossaan kaikkein keskeispien pykälien käsittelyyn. Yhdistyksellä ei ole resursseja tässä vaiheessa yksityiskohtaiseen pykäläkohtaiseen analyysiin ja teknislutoisten uudistusten huomioimiseen esityksessään.

1 § Lain tarkoitus

Saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään, elinkeinojaan ja kulttuuriaan koskeva itsemääräämisoikeus sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään. Tähän itsemääräämisoikeuteen kuuluvien tehtävien hoitamista varten saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.

2 § Valtion taloudellinen vastuu

*Valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen ja saamelaiskulttuurin ylläpitämiseen. Rahoituksen määräämispe-
rusteista säädetään tarkemmin asetuksella.*

Nykyisin saamelaiskulttuurin avustus on sidoksissa eduskunnan tahtoon, neuvotte-
luun, hakemuksiin ja poliittisiin suhdanteisiin. Saamelaisen yhteiskunnan rahoitus on
olematonta, esimerkiksi saamelaiselinkeinojen kehittämiseen ei ole osoitettu lainkaan
varoja ja saamelaisen kulttuurin ja kansalaisjärjestötoiminnan tuen taso on todella al-
hainen heikentäen yhdistysten ja kulttuuritoimijoiden mahdollisuuksia luoda uutta ja
kehittää uusia hankkeita ja toimintaa saamelaiskulttuurin tukemiseksi. Sámi Árvvut -
yhdistyksen näkemyksen mukaan rahoituksen olisi perustuttava vakinaiseen prosentua-
aliseen osuuteen valtion vuosittaisesta budjetista sekä tehokkuuden vaatimiseen ja
erikseen olisi ohjattava tuki saamelaiselinkeinojen, kulttuurin, saamelaisyhteiskunnan
ja saamenkielisten ja kulttuurin mukaisten palvelujen ylläpitämiseen ja kehittämiseen.
Tarkoituksenmukaista ei ole, että saamelaiskäräjien hallintoa kasvatetaan, vaan resurs-
seja tulee ohjata yhä enemmän saamelaiskulttuurin elävöittämiseen ja saamelaiskult-
tuurilähtöisten toimintojen luomiseen.

Saamelaismääritelmä ja vaaliluetteloon hakeutuminen

Sámi Árvvut ry ei tässä yhteydessä ryhdy laajalti tuomaan esille nykyisen määritelmän epäkohtia. Yhdistys viittaa antamaansa lausuntoon KHO:n tekemistä ratkaisuksista täydentää saamelaiskäräjien vaaliluetteloa (liite 2).

Sámi Árvvut yhdistyksellä on neljä pääkohtaa saamelaisen määritelmälle:

- 1) Lappalaiskriteeristä eli nykyisen lain 3 §. 2 momentista on luovuttava.
- 2) Pohjoismaisen saamelaissopimuksen mukainen saamelaismääritelmä ei ole hyväksyttävä (liite 1).
- 3) Lain automaatiosta on luovuttava, eli saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ei pääsisi jatkossa vain sen perusteella, että joku vanhemmista on kuulunut saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.
- 4) Ja koska saamelaiskäräjien vaaliluettelo sisältää nykyisin etnisiä suomalaisia, nykyinen vaaliluettelo täytyy tuhota ja rakentaa vaaliluettelo täysin uudestaan siten, että kaikkien nykyisin vaaliluettelossa olevien ja sinne haluavien on hakeuduttava vaaliluetteloon uudelleen uuden saamelaismääritelmän mukaisella määritelmällä. Yhdistyksen näkemyksen mukaan tämä on ainoa keino turvata saamen kansan säilyminen ja samoin saamelaiskäräjien toimintaedellytykset ja asema saamelaisten edustuksellisenä elimenä.

Yhdistys on tietoinen siitä, että on esitetty myös mahdollisuutta, että laissa ei säädettäisi saamelaisen määritelmästä vaan vain siitä, kenellä olisi vaali- ja äänestys oikeus saamelaiskäräjien vaalissa. Esitystä käsiteltiin mm. perustuslakivaliokunnassa v. 2014-2015. Tällainen vaihtoehto olisi nykytilan jälkeen kaikkein huonoin vaihtoehto, koska se jat-

kaisi yhä edelleen keskustelua siitä kuka on saamelainen, jatkaisi etnistä konfliktia etnisten suomalaisten ja KHO-saamelaisten ja KHO-saamelaisiksi haluavien kesken ja loisi saamelaiskäräjistä alueellisen edustuselimen, jolla ei olisi selkeää tehtävää eikä mandaattia keitä se edustaa ja miksi. Kyseessä ei tällöin olisi enää saamelaiskäräjät, vaan saamelaisten kotiseutualueen neuvottelukunta ja virasto.

Toteutuessaan tällainen vaihtoehto olisi kaikkein huonoin vaihtoehto, ja lisäksi sillä olisi perustuslaillisia vaikutuksia. Suomen perustuslain 17 § mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansa-asema. Jos lainsäädännössä ei säädetä, kuka on saamelainen, ei perustuslailla ole myöskään suojaa saamelaisille, koska lakeja tulkitseva ei voi tietää, kuka on saamelainen. Perustuslaissa säädetään, että saamelaisilla on oma kulttuuri-itsehallintonsa (§ 121). Kun saamelaisia ei Suomessa enää olisi, ei saamelaisilla voi olla kulttuuri-itsehallintoakaan. Itsehallintoa koskevan lainsäädännöllisen järjestelyn tultua voimaan saamelaisten itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Tämän järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21).

Mikäli saamelaisia ei määritettäisi lainsäädännössä, niin saamelaisten asema perustuslain suojaamana alkuperäiskansana käytännössä poistuisi ja saamelaiskäräjistä tulisi eräänlainen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvien henkilöiden neuvottelukunta. Se tarkoittaisi tosiasiallisesti saamelaisten aseman merkittävää heikennystä ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten loukkausta. Muutos tarkoittaisi myös sitä, että saamen kielilaki muuttuisi ja heikentyisi. Koska saamelaisia ei lainsäädännössä enää määriteltäisi ja heitä ei olisi, niin silloin ei olisi saamelaisten virallista edustajaa. Saamelaiskäräjien toiminta ja vaikuttavuus muuttuisivat.

Sen vuoksi suuri osa nykyisen saamelaiskäräjien toimintaresursseista tulisi jakaa sijoille, saamelaisyhdistyksille, viranomaisille ja tutkimuslaitoksille, ja jättää saamelaiskäräjille resurssit vain neuvottelukunnan ylläpitämiseen. Viranomaiset joutuisivat hyvin haasteelliseen tehtävään, koska moni taho pystyisi osoittamaan edustavansa saamelaisia. Saamelaiskäräjälain § 5, § 6 eikä § 9 enää tarvittaisi, koska saamelaiskäräjillä ei olisi enää legitimitettiä edustaa saamelaisia ja saamelaiskäräjät toimisi täten osana kansalaisyhteiskuntaa yhtenä sidosryhmänä. Käsitys saamelaisuudesta ja saamelaisten tarpeista myös muuttuisi, koska virallista edustajaa ei olisi. Saamelaisten yhtenäisyyden kannalta muutos olisi todella huono, koska se voisi johtaa eri saamelaisryhmittymien vastakkainasetteluun, jota jo nykyisi yritetään tehdä hyvin huolestuttavalla tavalla saamelaiskäräjä edustajien joukossa ja Inarin kunnassa saamelaismääritelmän innoittamana.

Sámi Árvvut -yhdistys haluaa painottaa, että saamelaiskäräjälain uudistus ei saa myöskään heikentää millään tavalla kolttasaamelaisten asemaa eikä kolttasaamelaisten oikeuksia.

On tunnettu tosiasia, että nykyisen saamelaisen määritelmän 3 §:n 2 momentti on virheellinen, koska henkikirjat ja maakirjat eivät ole olleet todisteita etnisyydestä. Asiakirjoihin on merkitty lappalaiseksi ns. lapinveroa maksaneita henkilöitä, alueella asuvia henkilöitä, suomalaisia, kenties kirjausvirheen johdosta henkilöitä, jotka ovat itse ilmoittaneet itsensä lappalaisiksi ja mahdollisesti mukana on ollut myös kirjaajan omaa tulkintaa.

Yhdistyksen puheenjohtaja on tutkinut henkikirjamerkintöjä lappalaisista 1900-luvun alkuvuosista aina 1969 luvulle asti. Henkikirjoihin on merkitty lappalaisiksi 1) Etelä-Suomesta muuttaneita henkilöitä ja heidän perheenjäseniään, 2) suomalaisia viranomaisia, 3) poronhoitajia, 4) saamelaisia. Henkikirjoihin ei kuitenkaan oltu merkitty lappalaisiksi kaikkia saamelaisia, eli kaikki saamelaiset eivät pääse saamelaiskäräjien vaaliluetteloon lappalaiskriteerillä, viimeisimmät merkinnät lappalaisista löytyy v. 1969 henkikirjoista, eli suuri osa merkinnän saajista on edelleen elossa. On myös todettava, että henkikirjat olivat hyvin patriarkaalinen järjestelmä, miehen merkintä ratkaisi myös vaimon ja jälkeläisten merkinnän. Naisten rooli oli olla naimaton nainen (nn), vaimo tai leski. Naisilla ei koettu olleen elinkeino- eikä omistusoikeutta, mikä on täysin virheellistä saamelaiskulttuurin osalta, jossa naisilla on esim. oma poro-omaisuus ja naiset toimivat myös päätoimisina poronhoitajina.

On hyvin valitettavaa, että Suomi tekee lainsäädäntöä ja luo kokonaisen kansanliikkeen virheellisellä lainmerkinnällä ilman, että lainsäätäjät on tutustunut miksi ja millaisia ihmisiä on merkitty asiakirjoihin lappalaisiksi. Suomen valtio on aloittanut saamelaiskäräjien kanssa sovitteluprosessin ja yhdistyksen käsityksen mukaan saamelaismääritelmän lappalaiskriteerin on aiheuttanut niin suuren konfliktin ja kansanliikkeen saamelaisia vastaan, että tämän tulisi olla sovitteluprosessin keskiössä, koska ongelma on vain ja ainoastaan Suomen valtion aiheuttama saamelaisten ollessa kärsijöinä samoin kuin ne huijatut ihmiset, jotka kuvittelevat olevansa henkikirjamerkinnän perusteella saamelaisia. Saamelaiset ja KHO-saamelaiset ovat joutuneet valtion huijauksen uhriksi.

Pohjoismaisen saamelaissopimuksen mukainen saamelaismääritelmä on kunnianhimon, valtiokeskeinen ja monin tavoin ongelmallinen saamelaisten kannalta. Sámi Árvvut ry. pitää ehdottoman tärkeänä, että löydetäisiin yhteneväinen saamelaismääritelmä, mutta pohjoismaisen saamelaissopimuksen neuvottelijat ovat tältä osin epäonnistuneet työssään.

Saamelaismääritelmän tulee yhdistyksen näkemyksen mukaan:

- 1) perustua saamelaiskulttuuriin ja saamelaiseen identiteettiin
- 2) perustua tosiasioihin
- 3) ottaa huomioon kulttuurin muuttumisen, yhteiskunnallisen kehityksen ja saamelaiskulttuurin eri muodot
- 4) perustuu sekä itse- että ryhmäidentifikaatioon

Saamelaismääritelmän lähtökohtana tulee olla, että se turvaa saamelaisten oikeudet. Nyt keskustelussa ja kuulemisten perusteella valmistelussakin keskeiselle sijalle nousee suomalaisten oikeudet ja alueen asukkaiden oikeudet.

Saamelaiskäräjien vaaliluettelosta on muodostunut luettelo, jossa on ihmisiä eri määritelmillä. Perusjoukon muodostaa saamelaisvaltuuskunnan vaaleissa äänioikeutetut henkilöt, jotka pääsivät luetteloon vain kielikriteerillä. Saamelaiskäräjälain astuttua voimaan vaaliluetteloon pääsi kielikriteerillä ja sillä, kun yksi tai toinen vanhemmista kuului vaaliluetteloon. Vuoden 2013 ratkaisujen jälkeen vaaliluetteloon tuli uusi joukko ns. KHO-saamelaiset lappalaismerkinnöillä. Mikäli saamelaismääritelmää

muutetaan ilman, että saamelaiskäräjien vaaliluettelon rakentaminen aloitettaisiin uudelleen alusta, vaaliluetteloon tulisi taas uusi ryhmä saamelaisia. Saamelaiskäräjien vaaliluettelosta muodostuisi sekava luettelo ihmisiä, jotka eivät ole päässeet vaaliluetteloon yhdenmukaisin perustein ja saamelaisten tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus ei toteutuisi ja Suomen valtion luomat etniset konfliktit KHO-saamelaisten myötä jatkuisivat saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvien välillä.

Saamelaiskulttuuri on säilynyt 2000-luvulle, muttei ilman saamen kielen uhanalaistumista, saamelaisyhteisön muutosta, valtakulttuurin arvojen ja tapojen tunkeutumista saamelaiskulttuurin eikä ilman ongelmia. Uusi maailma, jossa saamelaiset elävät, on tuonut monia haasteita, identiteettiongelmia, erilaisia käsityksiä saamelaisuudesta ja valtakulttuurin ihanteiden ja arvojen luomia riitoja saamelaisten keskuuteen, mikä ilmenee erityisesti saamelaismääritelmäkeskustelussa. Nykytila, mielipiteet, käsitykset ja toimijat, jotka haluavat osallistua saamelaismääritelmäkeskusteluun ovat niin sekava, äänekäs, ja osittain hyvin vaikutusvaltainenkin joukko, että saamelaismääritelmän luominen yhteiskunnallisen keskustelun pohjalta on sula mahdottomuus.

Saamen kieltä voivat oppia kaikki Suomen asukkaat ja kielipesiin ja saamenkieliseen päivähoitoon pääsevät myös kaikki halukkaat. Poronhoitoa, kalastusta, metsästystä voi harjoittaa kuka tahansa ja saamen käsityöntekijöiksi koulutetaan saamelaisalueen koulutuskeskuksessa kaikkia halukkaita etniseen taustaan katsomatta. Saamelaiskulttuurin keskeiset tunnusmerkit: kieli, elinkeino ja käsityö ovat nyky-yhteiskunnassa kaikkien hyödynnettävissä olevaa perintöä, eikä saamelaisilla ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa tähän kehitykseen.

Saamen kieli on koulukotien ja sulauttamistoimien johdosta kadonnut joistakin perheistä, mutta uusi sukupolvi on pystynyt saamaan saamen kielen taidon takaisin perheeseen kielipesän, opetuksen ja aikuisopiskelun avulla. Kielenelvytystoimet ovat tuoneet myös uudenlaisen ilmiön: uhanalaisen kielen pelastamisesta innostuneet suomalaiset ovat opetelleet saamen kieltä ja puhuvat sitä lapsilleen. Kulttuurin ulkopuoliselle saamelaisuuden ymmärtäminen ja käsittäminen on muuttunut yhä vaikeammaksi. Saamelaisuudesta päättämistä ei tule ulkoistaa suomalaiselle yhteiskunnalle, koska se on tuottanut hyvin huonoja tuloksia, konflikteja ja väärinymmärryksiä. Koska saamen kieli voi olla kotikielenä myös etnisesti suomalaisissa perheissä, pohjoismaisen saamelaisopimuksen kotikieliperusteinen saamelaismääritelmä voisi toteutuessaan tuoda hyvin suuria ongelmia, eikä kotikielen tai kielitaidon teknisellä mittaamisella voi selvittää henkilön etnisyyttä.

Sámi Árvvut ry. esittääkin täysin uudenlaista mallia sekä saamelaisen määritelmäksi, vaaliluetteloon hakeutumiseksi ja ryhmäidentifikaation varmistamiseksi. Ehdotukset ovat radikaaleja ja osa saamelaisista voi pitää loukkaavana, että vaaliluetteloon täytyy hakeutua uudelleen ja uudistus voi johtaa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvien henkilöiden pieneen laskuun, mutta valitettava tosiasia on, että saamelaiset joutuvat jälleen kerran kärsimään valtion toiminnan seurauksista. Sámi Árvvut ry. ei ole keksinyt muuta tapaa, jolla voitaisiin varmistaa, että saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluu vain saamelaisia.

Yhdistyksen ehdotus varmistaa ryhmäidentifikaation sekä tukee saamelaiskäräjien toimintaa ja sen kehittymistä koko saamelaisten kotiseutualueella. Esitetty malli tuo vastuuta saamelaisille yhteisöille huolehtia saamen kansan tulevaisuudesta ja toisaalta tuo saamelaiskäräjien toimintaa lähemmäs arkea.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan saamelaiskäräjälain uudistuksessa tulisi ehdottomasti taata saamelaiskäräjien riippumattomuus kunnallispolitiikasta. Saamelaiskäräjien toiminnassa kunnilla on keskeinen rooli, kunnille annetaan paljon lausuntoja, niille ohjataan resursseja ja kunnat osallistuvat merkittävästi myös saamelaisia käsittelevien lainsäädäntö- ja kehittämishankkeiden valmisteluun. Kuntien ja saamelaiskäräjien prioriteetit ja näkemykset voivat olla jopa vastakkaisia ja on ristiriitaista, jos samat henkilöt käsittelevät eri näkökulmista samoja asioita. Yhdistys on myös havainnut, että tilanteissa, joissa kunnanvaltuustojen edustajia on saamelaiskäräjillä, keskusteluissa alkaa korostua myös edustajan edustaman kunnan etu. Saamelaiskäräjien tulee olla irrallinen kunnallispolitiikasta, jotta se voi edustaa saamelaisia aidosti. Täten yhdistys esittääkin, että **kunnanvaltuuston tai hallituksen jäsen ei olisi vaalikelpoinen saamelaiskäräjillä** ja mikäli henkilö tulisi kesken kauden valittua jompaankumpaan tehtävään, hänen tulisi valita kumpaan hän osallistuu. Saman kiellon tulisi koskea myös saamelaiskäräjien ja kuntien korkeimpia viranhaltijoita.

Yhdistys pitäisi myös tärkeänä, että saamelaiskäräjävaalit järjestettäisiin samaan aikaan Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjävaalien kanssa yhteispohjoismaisen yhteistyön kehittämiseksi.

3 § Saamelainen

Saamelainen on henkilö, joka pitää itseään saamelaisena ja jonka saamelaisyhteisö tietää ja tuntee saamelaiseksi. Henkilön tulee täyttää vähintään yksi seuraavista kriteereistä:

- 1) On oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään sukuyhteisössään, on omaksunut sukuyhteisössään saamelaiskulttuurin ja ylläpitää yhteyttä saamelaiskulttuuriin*
- 2) Vähintään yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään ja henkilö on omaksunut sukuyhteisössään saamelaiskulttuurin ja ylläpitää yhteyttä saamelaiskulttuuriin.*

Saamelaiskulttuuri siirtyy sukupolvelta toiselle omassa sukuyhteisössään ja siihen kuuluvat saamen kieli, saamelainen identiteetti, arvot, perinteinen tieto, perinteiset saamelaiselinkeinot (poronhoito, kalastus, metsästys) ja niiden saamelainen tapaperinne ja nykyaikaiset harjoittamisen muodot, yhteinen kulttuuriperintö, saamen käsityö, saamelaistaide, saamelaismusiikki, saamelainen yhteisöllisyys sekä perinteiden ylläpitäminen ja siirtäminen sukupolvelta toiselle.

Yhdistyksen esitys haluaa huomioida ne tilanteet, joissa saamen kieli ei ole siirtynyt sukupolvelta toiselle. Saamelaisuus tässä yhteydessä ei olisi automaattinen oikeus, vaan henkilön tulee todella tuntea itsensä saamelaiseksi ja haluta ylläpitää ja siirtää kulttuuriaan ja osallistua saamelaisyhteiskunnan asioiden edistämiseen. Saamelaisuus ei ole enää tekninen oikeus. Nyky-yhteiskunnassa, jossa tietoisuus maailmasta, saamelaiskulttuurista ja eri kulttuureista lisääntyy, yksilöillä on mahdollisuus valita haluatko ne elää ja olla saamelaisia vai samaistua valtakulttuuriin. Nyky-yhteiskunta

mahdollistaa sen, että he voivat tehdä päätöksen itsenäisesti ilman sulauttamistoimenpiteitä. Myöskin tämän johdosta on tärkeää, että vaaliluettelon automaatiosta luovutaisiin. Yhdistys pitää tärkeänä, että laissa määritettäisiin yleisesti saamelaiskulttuurista, jotta saamelaisen määritelmässä voidaan ehkäistä mielivaltaisuus ja toisaalta kehittää saamelaisten oikeuksia viranomaistoiminnassa ja muussa lainsäädännössä. Koska säädöksiä ei ole saamelaiskulttuurista, mm. saamelaiselinkeinot on voitu rajata kulttuurin käsitteen ulkopuolelle viranomaistoiminnassa.

Yhdistys näkee, että saamelaismääritelmää ja sen esityksiä tulee arvioida luonnollisesti juridisesti, mutta myös kulttuurintutkimuksen näkökulmasta, eli miten saamelaismääritelmä vastaa kulttuurin omaa käsitystä omasta identiteetistään, kulttuuristaan ja yhteisöstään. Saamelaismääritelmää on pyritty ratkomaan toistuvasti juridisena määrittelyongelmana siinä kuitenkin onnistumatta. Mutta saamelaisuus ei ole pykälissä elävä asia, vaan porometsissä, tuntureissa, käsitöissä, kielessä, muistoissa ja arkielämässä elävä ja siirtyvä todellisuus, joka sopeutuu ja kehittyy omaehtoisesti suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja sen vaatimuksiin. Eli lakiesityksessä tulee olla myös kulttuuristen vaikutusten arviointi. Yksinkertaisin arviointikriteeri löytyy antropologi Fredrik Barthilta: etnisen ryhmän olemassaolo on riippuvainen rajoista. Kulttuuriset piirteet ja ilmiöt voivat muuttua ja kehittyä kulttuurisen ryhmän sisällä, mutta rajan kulttuurisen ryhmän jäseniin ja sen ulkopuolisiin täytyy olla selvä ja rajattu. Nyt se ei Suomen lainsäädännössä sitä ole.

Saamelaismääritelmä ja sen käsittely tapahtuvat ei-julkisesti ja saamelaisuudesta on tullut salassa pidettävää, arkaluonteista tietoa. Vaaliluetteloon hakeutuminen on ollut menneisyyteen katsomista, teknistä asiakirjatyötä, luonteeltaan byrokraattista ja kolkkoa. Se ei ole tarkoituksenmukaista. Asiaa tulsi tarkastella toisella tapaa, eli siirtymäriittinä saamelaisuuteen ja vastuun ottamista saamen kansan tulevaisuudesta. Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon pääsemistä tulisi tarkastella siten, miten se on tärkeää yksilölle ja yhteisölle ja sen elinvoimaisuudelle. Saamelaisnuorille vaaliluetteloon hakeutuminen olisi mahdollisuus juhlistaa omaa kulttuuriaan ja identiteettiään ja vaaliluetteloon hakeutumisesta tulisikin tehdä ennen kaikkea nuorten juhlapäivä, jolloin juhlistaisiin kulttuurin säilymistä. Saamelaiskulttuurin mukainen saamelaismääritelmä ja ajatuksen muuttaminen siihen, että vaaliluettelossa on kyse tulevien saamelaisten mahdollisuuksista ja oikeuksista, avaisi mahdollisuuden uudelleenlaiseen ajatteluun.

20 § Siidat

Saamelaiskäräjät nimeää jokaiseen saamelaisten kotiseutualueen kunnan alueelle alueella vakituisesti asuvien saamelaisten keskuudesta siidat, joiden tulee edustaa mahdollisimman hyvin alueen saamelaista väestöä, eri ikäryhmiä, sukupuolia ja mahdollisia kieliryhmiä. Siidan tulee kuvastaa mahdollisimman hyvin alueen saamelaisia. Siitoihin valitaan 5 tai 7 edustajaa. Siitojen tehtävänä on 1) käsitellä hakemukset saamelaiskäräjien vaaliluetteloon niiden henkilöiden osalta, joiden kotipaikka tai vanhempien ja isonvanhempien kotipaikka kyseinen kunta on ollut, 2) esittää henkilö hyväksyttäväksi tai hylättäväksi vaaliluettelosta sekä 3) kehittää alueen saamelaisten mahdollisuuksia omaan kieleen ja kulttuuriin oman toimintansa ja erillisen toimintamäärärahan puitteissa. Siidoille voidaan määrätä tarkempia tehtäviä saamelaiskäräjien työjärjestyksessä.

Kun kaikki siidat ovat käsitelleet omat hakemuksensa, siidat kokoontuvat yhteiskokoukseen vahvistamaan saamelaiskäräjien vaaliluettelon.

26 a § Valitus saamelaiskäräjien vaaliluettelosta

Saamelaiskäräjien siitojen yhteiskokouksen tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vaalituomioistuimeen viimeistään 14 päivää siitä päivästä, kun asianomainen on saanut päätöksestä tiedon.

Saamelaiskäräjät nimeää saamelaiskäräjien vaalituomioistuimen vaalikaudeksi kerrallaan. Yhden edustajan on oltava saamelaisoikeuteen ja kansainväliseen oikeuteen perehtynyt tuomari, yhden saamelaiskulttuurin tieteellinen asiantuntija sekä kolmen muun edustajan on oltava saamelaisia asiantuntijoita. Lisäksi valituselin saa käyttää työssään asiantuntijoita. Valituselimen jäsenet eivät saa olla saamelaiskäräjien toiminnassa mukana ja riippumattomia saamelaiskäräjistä. Valituselimen päätöksestä ei saa hakea muutosta valittamalla.

27 § Ehdokasasettelu

Ehdokkaan saamelaiskäräjille voi asettaa saamelaisyhdistys, siidat, kolttien kyläkokus, 10 saamelaisen muodostama valitsijayhdistys tai saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkittyjen henkilöiden perustama saamelaispuolue.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan edustuksellisuutta saamelaiskäräjillä on lisättävä. Nykyinen malli, jossa käräjillä ei ole ryhmittymiä, ehdokkailla ei ole poliittisia ohjelmia tai tavoitteita ja ehdokkaat valitaan yksityishenkilöinä saamelaiskäräjille ei ole demokraattisen päätöksenteon mukaista, estää tehokkaan poliittisen toiminnan, keskustelut eri vaihtoehtoista ja aidon parlamentarismien kehittymisen saamelaiskäräjillä. Edustajien tulee olla sekä vastuussa äänestäjilleen, että omalle ryhmälleen. Yhdistyksen näkemyksen mukaan saamelaiskäräjien toiminnan kehittäminen vaatii aitoa parlamentarismia, mihin kuuluu myös mahdollisuus hallituksen ja päätoimisen puheenjohtajan aseman arviointiin ja mahdolliseen erottamiseen. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista nykyisessä järjestelmässä, jossa jokainen edustaja on vastuussa vain itselleen.

Mikäli hallituksen ja puheenjohtajan erottaminen otettaisiin mahdolliseksi nykyisen mukaisessa järjestelmässä ilman parlamentarismia, käräjien kokous voisi käytännössä vaikka joka kokouksessa vaihtaa puheenjohtajan ja hallituksen ja halvaannuttaa saamelaiskäräjien toiminnan. Se olisi tehokas tapa estää saamelaiskäräjien toiminta ja hyvin mahdollinen skenaario, jos saamelaismääritelmää ei muuteta. Mikäli edustuksellisuutta saamelaiskäräjillä kehitettäisiin parlamentaariseksi, myös poliittinen keskustelu, äänestäjien oikeusturva ja hallituksen aito vastuu käräjien kokoukselle kokoontuisi. Nykyinen järjestelmä ei mahdollista aitoa poliittista keskustelua saamelaiskäräjillä, vaan väittelyn sanamuodoista ja henkilökohtaiset vastakkainasettelut.

Muut keskeiset säädökset

5 § Yleinen toimivalta

Saamelaiskäräjien tehtävänä on edistää, valvoa ja toimeenpanna saamelaisten itsemääräämisoikeutta ja oikeuksia alkuperäiskansana Suomessa. Saamelaiskäräjät hoitaa saamelaisten omaa kieltä, kulttuuriaan ja elinkeinoaan koskevat asiat. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi hallinnoida ja ohjata saamelaiskulttuuria ja saamelaisleinkeinoja sekä ohjata rahoitusta. Saamelaiskäräjät voi tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja viranomaisille. Saamelaiskäräjät käyttää itsenäistä päätösvaltaa.

9 § Neuvotteluvelvoite

Yhdistyksellä ei ole tässä yhteydessä tarvetta muotoilla yksityiskohtaista esitystä pykäläksi. Yhdistyksen näkemyksen mukaan neuvotteluvelvoitteen kehittämisessä tulee huomioida ILO 169-sopimus ja luopua teknisestä ja muodollisesta neuvottelusta ja pyrkiä siihen, että saamelaiskäräjillä on aitoa ja itsenäistä päätösvaltaa ja vastuuta saamelaiskulttuuriin liittyvien asioiden käsittelyssä.

10 § Kokoonpano ja toimikausi, 11 § puheenjohtaja

Yhdistyksen näkökulmasta saamelaiskäräjien kokoonpanoa ei ole tarve kasvattaa. Mikäli tehtäviin lisätään saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien valvominen koko Suomessa, on kokoonpanossa syytä olla kiintiöedustus myös kotiseutualueen ulkopuolelta.

Yhdistyksen esittämällä siida-mallilla voidaan tehokkaasti aktivoida saamelaisia laajemmin mukaan saamelaiskäräjien työhön ja tukea suoraa ruohonjuurityötä alueelle ja huolehtia saamelaisen kulttuuriperinnön säilymisestä alueella. Yhdistyksen näkemyksen mukaan kuntakohtaiset kiintiöpaikat on syytä pitää entisen kokoisina. Muuten vaarana on, että saamelaiskäräjät keskittyy yhä enemmän Inari- ja Utsjoki-akselille ja reuna-alueet, kuten Vuotso ja Enontekiö, jäävät ilman erityistä tukea. Erityisen tärkeää on pitää edustajamäärä entisellään jo siitä syytä, että Lapin alueen edunvalvontaa tulee ehdottomasti kehittää, jotta alueen saamelaisilla olisi samanlaiset oikeudet kuin muiden alueen saamelaisilla mm. kalastukseen ja metsästyksen.

Demokratian lisäämiseksi yhdistyksen mielestä on tarpeellista, että saamelaiskäräjien puheenjohtajan ja hallituksen puheenjohtajan tehtävät eriytettäisiin siten, että päätoiminen puheenjohtaja johtaa hallitusta ja esim. puhemies/-henkilö johtaisi puhetta yleiskokouksessa. Lisäksi lakiin tulisi ottaa säädökset aloitteen tekemisestä saamelaiskäräjille.

Lopuksi

Yhdistyksen tekemät muutokset edellyttäisivät lisää resursseja sekä vähintään vuoden siirtymäaikaa, jolloin nykyinen saamelaiskäräjät jatkaisi toimintaansa valmistellen uuden lain toimeenpanoa. Pääministeri Sipilän hallitusohjelman ns. norminpurkutalkoon seurauksena kansalaisten ja viranomaisten valitusoikeutta rajataan/on jo rajattu, viranomaistoimintoja pyritään yhdistämään ja hallintoa uudistamaan. Yhdistyksen esitys pyrkii samaan, mutta saamelaiskulttuurin lähtökohdista. Yhdistys haluaa, että Suomen

valtio ei enää koskaan puutu tai ohjaa saamelaisten identiteettiä eikä sulauta saamelaisia suomalaiskulttuuriin.

Yhdistys toivoo aidosti, että sen lausunnossaan esittämät huolenaiheet ja epäilyt siitä, että työryhmyöskentelyllä vain pelataan aikaa Suomen kansainvälisen maineen jonkinasteiseksi ylläpitämiseksi ja tilanteen rauhoittamiseksi Suomessa olisi turha huolenaihe. Saamelaisten kärsivällisyys Suomen valtion jahkailuun ja hallintohimmeleiden tyrkyttämiseen saamelaisten oikeuksien ratkaisemaksi on tiensä päässä. Suomen tulee toimia suoraselkäisesti ja kertoa omat reunaehdot ja tavoitteensa, jotta saamelaiset voivat tehdä myös omat johtopäätöksensä. Joukkohakeutuminen KHO-saamelaiseksi on kohta jo alkamassa.

Yhdistys on valmis osallistumaan saamelaiskäräjälain uudistukseen jatkossakin. Yhdistyksessä ei ole tässä aikataulussa kuitenkaan mahdollisuutta tehdä jokaiseen pykälään perusteltuja esityksiä, koska yhdistys toimii vapaaehtoisvoimin ja saamelaiskäräjät on leikannut sen toiminta-avustusta, joten mahdollisuutemme osallistua tehokkaasti keskusteluun saamelaisyhteisölle tärkeistä asioista riippuvat yhdistyksemme aktiivien mahdollisuudesta käyttää omaa aikaansa töittensä ohella asioiden valmisteluun sekä sijoittamaan resurssejaan edistämistehtäviin.

Kannanotosta päätti Sámi árvvut ry:n hallitus 20.2.2018. Kannanotto toimitetaan vain sähköisesti.

Liitteet:

Liite 1	Sámi Árvvut ry:n kannanotto pohjoismaisesta saamelaiissopimuksesta saameksi ja suomeksi.
Liite 2	Sámi Árvvut ry:n kannanotto KHO:n päätöksistä täydentää saamelaisten vaaliluetteloa
Liite 3	Yhdistyksen puheenvuoro saamelaisjärjestöjen kuulemistilaisuudessa saamelaiskäräjälaista

Sámi Árvvut (saamelaiset arvot) on riippumaton saamelainen yhdistys, jonka toimintaa ohjaavat saamelaiset arvot. Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää, tukea ja edistää saamelaisten perinteistä tietoa, saamelaisten yhteisöllisyyttä, perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, saamelaisia arvoja ja oikeuksia kaikessa kansallisessa ja kansainvälisessä toiminnassa, mikä liittyy saamelaisiin.

Yhdistyksen tehtävien johdosta yhdistys on päättänyt antaa oheisen kannanoton ja esitykset jatkotoimenpiteiksi.

ASIA: Kannanotto pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta

1 Sopimuksen merkitys

Saamelaisyhteisö on odottanut pohjoismaista saamelaissopimusta pitkään ja sen oletettiin aloittavan uuden ajan valtioiden ja saamelaisten välisissä suhteissa. Saamelaiskäräjien ja valtioiden neuvotteluma, parafoitu, saamelaissopimus ei kuitenkaan vastaa sille asetettuja tavoitteita ja toiveita eikä kehitä saamelaisten oikeusasemaa vaan paikoitellen jopa rajoittaa näitä oikeuksia. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen yksi keskeinen tarkoitus oli oikeuksien harmonisointi ja säätelyn yhdenmukaistaminen ja tämä tavoite on otettu parafoidusta sopimuksesta pois, mikä on hyvin valitettavaa. Ilmastonmuutoksen ja saamen kansan pienen koon johdosta oikeussääntöjen harmonisointi ja elinkeinoja ja kulttuureja koskevan lainsäädännön kehittäminen ja yhdenmukaistaminen olisi hyvin tärkeä tavoite.

Sopimus on yleisluonteeltaan julistuksenomainen, koska suuri osa velvoitteista on ehdollisia, eli valtioiden tulisi edistää, kehittää tai tukea mahdollisuuksien mukaan tai kansallisen lainsäädännön asettamissa rajoissa saamelaisten oikeuksia, mutta kunnianhimo ja tavoitteellisuus puuttuvat sopimuksesta täysin ja sopimuksen toimeenpanon resursointi, ohjaavuus ja sitovuus jäävät avoimeksi. Pohjoismaisen saamelaissopimus poikkeaa alkuperäiskansajulistuksesta siten, että se ei ole lainkaan tavoitteellinen, vaan nykytilaan ja nykyisiin oikeuksiin painottuva ja tulevia oikeuksia rajoittava. Sopimuksen preambulassa, esipuheessa, sopimuksen luonne tulee hyvin selväksi, koska sen mukaan **sopimus turvaa mutta ei muuta luotuja oikeuksia saamelaisalueilla**. Mihin saamelaiset tarvitsevat tällaista sopimusta, joka ei kehitä nykyistä oikeusasemaa? Ainoat kohdat, joissa on havaittavissa ”kehittämistä nykytilaan” perustuvat muihin sopimuksiin ja liittyvät kulttuuriin, eli velvoitteet biodiversiteettisopimuksesta, aineettoman kulttuuriperinnön ja kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksesta. Tällä tavoin kyseiset velvoitteet ovat jo olemassa kansalliseen lainsäädäntöön otetuissa eli ratifioituissa kansainvälisissä sopimuksissa. Pohjoismaiselta saamelaissopimuksen toimeenpanon valvonnalta puuttuu riippumaton valvontaelin, kuten ihmisoikeussopimuksissa on, ja käytännössä sopimuksen toimeenpanon valvonta jää valtioille ja saamelaiskäräjille.

Mikäli sopimus hyväksytään kunkin maan saamelaiskäräjillä, se tarkoittaa käytännössä saamelais-
ten tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen antamista valtioille, ja sopimuksella on hyvin laaja vaikutus. Se vaikuttaisi Norjassa ILO 169-sopimuksen soveltamiseen ja toimeenpanoon ja mahdol-

Sámi Árvvut – sámiid iežaset sorjjasmeahttun searvi

Searvvi ulbmilin lea doalahit, doarjut ja ovddidit sámiid árbevirolaš dieđu, sámiid searvvušvuoda, árbevirolaš sámi ealáhusaid, sámiid árvvuidda ja vuoigatvuodaid.

Sámi Árvvut – saamelaisten oma riippumaton yhdistys

Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää, tukea ja edistää saamelaisten perinteistä tietoa, saamelaisten yhteisöllisyyttä, perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, saamelaisia arvoja ja oikeuksia.

www.samiarvvut.org

samiarvvut@gmail.com

www.facebook.com/samiarvvut

lisesti loisi valtioille keinoja rajoittaa ILO 169-sopimuksen takaamia oikeuksia. Esimerkiksi Finnmarkin alueen ulkopuolella asuville saamelaisille, jotka ovat ilman vahvistettuja maa- ja vesioikeuksia, pohjoismainen saamelaissopimus voi estää maa- ja vesioikeuksien kehittymisen. Suomessa ja Ruotsissa pohjoismainen saamelaissopimus olisi perustana, mikäli valtiot tulisivat ratifioimaan ILO 169-sopimuksen. ILO 169-sopimuksen artiklan 34 mukaan sopimusta sovelletaan kunkin maan olosuhteisiin. Valtiot todennäköisesti viittaisivat pohjoismaiseen saamelaissopimukseen tässä yhteydessä ja ILO 169-sopimuksen ratifiointi ei täten toisi saamelaisille käytännössä mitään lisäoikeuksia Ruotsissa ja Suomessa. Ratkaisevaa ILO 169-sopimuksen toimeenpanon kannalta on se, että toimilla on valtion ja alkuperäiskansan hyväksyntä. ILO 169-sopimus lähtee siitä, että sopimuksen ratifioinnin edellyttämissä muutoksissa ratkaisevana periaatteena ovat alkuperäiskansan omat pyrkimykset ja näkemys. Nyt parafoitua pohjoismaista saamelaissopimusta tulkittaisiin valtioiden näkökulmasta siten, että sopimus kuvaa saamelaisten näkemyksiä ja pyrkimyksiä. Pohjoismaisen saamelaissopimusluonnoksen v. 2005 alkuperäisten tavoitteiden mukaista ei ole, että alkuperäiskansaa painostetaan hyväksymään valtion etuja ja tarpeita tukeva ratkaisu, joka estää saamelaisia hakemasta parasta mahdollista suojaa omalle kulttuurilleen.

Mikäli Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjät ratifioisivat sopimuksen, niin se on tietoon perustuva ennakkosuostumus ja osoittaa tahtotilan, millaisen tulevaisuuden kolmen maan saamelaiskäräjät haluavat saamelaisille. Tietoon perustuva ennakkosuostumus on kansainvälisessä alkuperäiskansaoikeudessa hyvin merkittävä, ja esimerkiksi alkuperäiskansajulistus pyrkii siihen, että merkittävät hallinnolliset ja lainsäädännölliset muutokset, jotka vaikuttavat alkuperäiskansoihin, tulevat aina perustua tietoon perustuvaan ennakkosuostumukseen. Mikäli saamelaiskäräjät antavat sopimuksen ratifioinnille hyväksynnän, se tulee vaikuttamaan kaikkien keskeisten kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tulkintakäytäntöön sekä tulevien sopimusten mahdolliseen ratifiointiin, kuten ILO 169-sopimuksen ratifiointiin ja myös alkuperäiskansajulistuksen toimeenpanoon kyseisissä valtioissa. Sopimuksen hyväksyminen, joka rajoittaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta ja oikeutta omaan identiteettiin ja kulttuuriin vie tulevalta saamelaissukupolvilta mahdollisuuden hakea parempia oikeuksia ja pitkällä tähtäimellä assimiloisi saamelaiskäräjät ja johtaisi saamelaisuuden rajautumiseen kielelliseksi oikeudeksi.

Parafoitu sopimus kuvastaa ennen kaikkea valtiokeskeistä lähestymistapaa, jossa saamelaisten oikeudet yhä edelleen alistetaan valtapolitiikan ja valtiojohtoisen määräysvallan alaiseksi ilman että saamelaisille annettaisiin edes yhdessä asiassa – oman kansan määrittämisessä eli saamelaisen määrittämisessä - päätösvaltaa. Sopimus rajoittaa saamelaisten oikeutta päättää omasta identiteetistään. Saamelaissopimus on luonteeltaan oikeuksia rajoittava ja valtiokoneistokeskeinen sopimus, joka jatkaa luonteeltaan kolonialistista perintöä ja valtion holhoavaa otetta saamelaisista. Silmiinpistävää on myös se, että sopimukseen on otettu myös saamelaiskulttuurin kannalta kielteisiä ja saamelaiskulttuurille vieraita piirteitä kuten saamelaiskulttuurin määrittämistä valtakulttuurin tarpeiden katsontakannasta kuten esimerkiksi matkailupalvelujen tarpeet.

Sopimusta on luonnehdittu niin valtioiden lähtökohdasta kuin saamelaiskäräjien neuvottelijoiden näkemyksenkin mukaan kompromissiksi. Ottaen huomioon neuvottelujen pohjana olleen sopimusluonnoksen ja kansainvälisoikeudellisen kehityksen, sopimusta ei voi pitää saamelaisten kannalta kompromissina vaan päinvastoin saamelaisten oikeuksia heikentävänä sopimuksena, joka liittyy Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjät yhä tiukempaan valtiolliseen ohjaukseen.

Parafoitu sopimusteksti on tuotu julkisuuteen kiireellä, ilman että saamelaistahoilla olisi ollut mahdollisuus lausua esityksestä kertaakaan, yli viiden vuoden pituisen neuvottelukierroksen aikana. Sopimustekstin yhteydessä ei ole ilmeisesti tehty vaikutustenvaihtelua eikä neuvotteluista olla julkaistu mietintöä eikä loppuraporttia, jossa selitettäisiin miksi tietyt artikkelit oli otettu esitykseen,

miksi keskeisiä artikloja oli muutettu ja miksi artikloja oli otettu pois ja ovatko neuvottelijat arvioineet lainkaan esityksen suhdetta kansainvälisiin velvoitteisiin. Tällaisenaan sopimusteksti on hyvin irrallinen ja muistuttaa todellisuudessa hyvin vähän neuvottelujen pohjana olevaa luonnosta, jonka tukena oli kuvaus mm. kansainvälisistä velvoitteista. Arvoitukseksi myös jää, ovatko neuvottelijat huomioineet tai pohtineet sopimusluonnoksen suhdetta Euroopan unioniin, ilmastomuutokseen, arktisen alueen resurssien hyödyntämiseen, luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen, saamelaiden poismuuttoon ja haasteisiin ylläpitää saamen kieltä ja kulttuuria globalisoituvassa, talouden hallitsemassa, maailmassa. Parafoituun pohjoismaiseen saamelaisopimuksen ei ole myöskään otettu saamelaiskulttuurin heikentämiskieltoa, vaikka se tukisi mm. Kp-sopimuksen toimeenpanoa ja on otettu osaksi mm. suomalaista lainsäädäntöä.

2 Sopimuksen soveltamisala ja saamelaisen määritelmä

Suuri epäkohta ja haaste on saamelaismääritelmä, joka on erilainen Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Se on valtioiden luoma ongelma ja kunkin maan saamelaismääritelmä kuvastaa kunkin valtion olosuhteita ja politiikkaa. Saamelaismääritelmät on aikoinaan laadittu erilaisessa poliittisessa ympäristössä kuin nykyisin, tilanteessa, jossa saamelaiset olivat alistettu, alempiarvoinen ja katoamishuhan alla oleva kansa. Suomessa määritelmän historia oli toisaalta luonteeltaan poikkeava, koska määritelmää laajennettiin ei-etniseksi viranomaismerkintäperusteiseksi ns. lappalaismerkinnällä, jolla kertoi harjoitetusta elinkeinomuodosta. Saamelaismääritelmä on sidottu kieleen ja polveutumiseen. Saamelaismääritelmän tärkein tehtävä on turvata saamelaiskulttuurin ja saamen kansan tulevaisuutta ja painottua täten tulevaisuuteen – eli miten parhaiten turvataan elävä saamelaiskulttuuri. Saamelaismääritelmä-keskustelussa ja pohjoismaisessa saamelaisopimuksessa saamelaismääritelmä painottuu menneisyyteen ja on luonteeltaan hyvin viranomaislähtöinen. Saamelaisopimuksen määritelmä laventaisi nykyistä saamelaismääritelmää Ruotsissa heikentäen Ruotsin saamelaiden oikeuksia. Myös Suomessa polveutumisen ulottaminen neljänteen polveen lisää saamelaiden määrää ja vaikeaa todistustaakkaa: esimerkiksi mikäli 90-vuotias hakeutuisi nyt saamelaiskäräjien vaaliluetteloon neljännen polven polveutumisella, todistustaakka isoisovanhempien kotikielestä ulottuu 1800-luvun puoliväliin ja jopa kauemmaksi hämärtäen niin kielen ja kulttuurin yhteyttä.

Pohjoismaisessa saamelaisopimuksessa on saamelaismääritelmä ratkaistu siten, että sopimus kokonaisuudessaan koskee saamelaisia, mutta käytännössä saamelaisuutta ei määritetä, mutta määritetään vain, kenellä on oikeus äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa. Sopimuksen soveltamisala täten hämärtyy – eli sopimusta voidaan soveltaa hyvinkin laajasti valtion katsontakannassa ja laajentaa koskemaan sopimusta laajemmin koskemaan myös henkilöitä ja yhteisöjä, joita saamelaiset eivät pidä saamelaisina. Sopimus luo erilaisia valtiollisesti määritettyjä ”saamelaisryhmiä” ja saamelaisuuden määrittely juridisesti ja poliittisesti tulee yhä vaikeammaksi. Saamelaisuutta ei määritetä selkeästi, ja tulkintakäytännössä saamelaisiksi voidaan lukea myös henkilöitä, jotka eivät täytä saamelaismääritelmän kriteerejä. Tämä vaarantaa saamelaiden itsemäärittämisoikeuden ja identiteetin ja johtaa tilanteeseen, jossa alkuperäiskansaoikeuksia voidaan ulottaa koskemaan henkilöihin, jotka eivät ole saamelaisen kulttuurisen tavan mukaisesti saamelaisia, mutta valtio haluaa lukea heidät saamelaisiksi valtopoliittisista tai muista syistä.

Pohjoismaisen saamelaisopimuksen määritelmä saamelaisuudesta jäisi todennäköisesti hyvin pysyväksi. Sen muuttaminen myöhemmin olisi todella vaikeaa, koska laajennetulla saamelaismääritelmällä olisi vaikutus saamelaiskäräjien kokoonpanoon ja politiikkaan eikä nykyinen lainsäädäntö mahdollista, että saamelaiskäräjien vaaliluettelosta poistettaisiin henkilöitä, mikäli heidät on laillisesti sinne otettu kulloisenkin saamelaismääritelmän ja korkeimman hallinto-oikeuden tulkintakäytännön mukaisesti. Sopimuksen preambulan, esipuheen, antama liikkumavara ja toisaalta se seikka,

että saamelais sopimuksessa ei säädetä valituskysymyksistä, tarkoittaa sitä, että kukin valtio voi kansallisen lainsäädäntönsä puitteissa säätää sopimuksen estämättä siitä, kuka viime kädessä päättää ja kenellä on äänioikeus saamelaiskäräjävaaleissa. Tämä tarkoittaisi sitä, että viime kädessä päätösvalta olisi valtiollisilla elimillä kuten Suomessa korkeimmalla hallinto-oikeudella.

Sopimuksella ei ole saamelaisille mitään todellista hyötyä, koska se ei pysty vastaamaan saamelaisien kokemaan suurimpaan haasteeseen – eli miten saamelaisuus ja saamelainen identiteetti voi säilyä. Sen tulisi olla saamelais sopimuksen perimmäinen lähtökohta ja itse asiassa asia on hyvin yksinkertainen. Jotta saamelaiset voivat säilyä etnisenä ryhmänä ja alkuperäiskansana, saamelaisuuden tulee olla selkeästi rajattu ja määritelmän tulee vastata saamelaisyhteisön sisäistä näkemystä ja sopimuksen tulee rakentua saamelaisuuden määritelmän ympärille siten, että se parhaalla mahdollisella tavalla tukee saamelaiskulttuurin ja saamen kansan säilymistä omana etnisenä ja kulttuurisena ryhmänä käsittäen sekä saamen kielen, perinteet, elinkeinot ja kulttuuri-ilmaukset. Lähtökohtana on oltava, että saamelaiset voivat päättää itse omasta kehityksestään ja etsiä keinoja säilyttää kulttuurinsa muuttuvassa maailmassa. Nyt parafoitu sopimus on luonteeltaan päinvastainen, antaen valtioille yhä enemmän ohjausvaltaa saamelaisiin nähden.

Sopimus antaa valtioille hyvin suurta liikkumavaraa, esimerkiksi esipuheen teksti mahdollistaa saamelaismääritelmän laajentamisen jo laajennetusta pohjoismaisen saamelais sopimuksen määritelmästä. Sopimuksen toimeenpanon kannalta saamelaiskäräjillä on kaikissa sopimusvaltioissa keskeinen rooli. Laajennettu määritelmä saamelaiskäräjien vaaliluettelosta mahdollistaa saamelaiskäräjien kokoonpanon muuttumisen siten, että saamelaisia edustaa henkilöt, joita saamelaisyhteisö ei pidä saamelaisina ja tällä on myös hyvin merkittävä vaikutus saamelaiskäräjien poliittiseen linjaan, toimintaan ja legitimeettiin sekä myös pohjoismaisen saamelais sopimuksen soveltamiseen. Saamelaiskäräjien vaalissa äänioikeutetun henkilön laajalla määritelmällä on hyvin kauaskantoisia vaikutuksia ja siten saamelaiset voidaan hyvin tehokkaasti assimiloida. Suomessa olisi hyvin todennäköinen skenaario, että saamelaismääritelmä ulottuisi sekä neljänteen polveen täydennettynä vielä nykyisellä lappalaiskriteerillä. Saamelais sopimuksen saamelaismääritelmä laventaisi saamelaismääritelmää Ruotsissa huomattavasti. Lähtökohta siitä, että yhteinen saamelaismääritelmä heikentää esimerkiksi Ruotsin saamelaisten oikeuksia on kestävä.

Valtiot pelaavat nollasummapelejä, jossa näennäisen yhteisen hyvän nimissä heikennetään nykyisiä oikeuksia. Pohjoismaisen saamelais sopimuksen määritelmä saamelaisesta äänioikeutetusta tuo käytännössä ristiriitoja saamelaisten ja valtion määrittämien saamelaisten välille luoden mielikuvaa riitelevistä saamelaisista.

3 Itsemääräämisoikeus

Vuoden 2005 saamelais sopimusluonnoksessa on itsemääräämisoikeus ilmaistu hyvin vahvasti ja sen 3 artiklan sanamuoto on seuraavassa muodossa. ”Saamelaisilla on kansana itsemääräämisoikeus kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja tämän sopimuksen määräysten mukaisesti. Niin pitkälle kuin näistä säännöistä ja määräyksistä seuraa, saamelaisilla on oikeus itse päättää taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta kehityksestään ja omia tarkoituksiaan varten itse määrätä luonnonvaroistaan.” Yhdessä luonnoksen 6 artiklan ilmauksen kanssa ”sopimusvaltioiden tulee tehokkaasti luoda saamelaisille edellytykset säilyttää ja kehittää kieltään, kulttuuriaan, elinkeinojaan ja yhteiskuntaelämänsä”, sopimusluonnos tähtää tulevaisuuteen ja pyrkii itsemääräämisoikeuden aktiiviseen kehittämiseen.

Parafoidussa saamelaissopimuksen suurin ongelma on itseasiassa sopimuksen määritelmä itsemääräämisoikeudesta, joka rajataan oikeuksiin neuvotella ja antaa lausuntoja. Säännös itsemääräämisoikeuden toteutumisesta neuvotteluina on ristiriidassa mm. ILO 169-sopimuksen kanssa. Neuvottelut eivät voi toteuttaa itsemääräämisoikeutta, koska neuvottelut eivät sisällä mahdollisuutta itsenäiseen päätöksentekoon. Kun artiklaa tulkitaan yhdessä preambulan, esipuheen, sekä määritelmän äänioikeutetusta saamelaiskäräjävaaleissa kanssa, itsemääräämisoikeus on vielä rajoitetumpi, koska saamelaismääritelmää ei lueta saamelaisten sisäiseksi asiaksi, vaan valtion ohjausvaltaan kuuluvaksi.

Kansainvälisessä oikeudessa itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta päättää omasta identiteetistään, kehityksestään ja kulttuuristaan. Tällä saamelaissopimuksella näitä ei valitettavasti turvata eikä kehitetä. Saamelaisia loukkaavaa on, että sopimuksessa rinnastetaan itsemääräämisoikeus saamelaiskäräjien oikeuteen itsenäisesti päättää niistä asioista, joista ne antavat lausuntojaan. Kuka tai mikä organisaatio tahansa saa antaa lausuntoja ja lausunnonanto-oikeus ei ole viranomaisoikeus tai oikeus osallistua päätöksentekoon. Sopimuksessa itsemääräämisoikeus rajataan myöskin määritelmällä saamelaiskäräjien äänestysluettelossa äänioikeutetulla henkilön määritelmällä ja saamelaiskäräjien toimivaltojen määritellyllä ja saamelaisten todellinen itsemääräämisoikeus täten puuttuu ja on riippuvainen valtion rahoituksesta ja hyvästä tahdosta.

Pohjoismaisessa saamelaissopimustekstissä saamelaiset todetaan alkuperäiskansaksi, mutta samanaikaiseksi rajataan alkuperäiskansaoikeuksien sisältöä koskemaan käytännössä vain kulttuuria, kieltä ja yhteiskuntaelämää jättäen alkuperäiskansaoikeuksien ulkopuolelle todellisuudessa maa-, vesi- ja elinkeino-oikeuden. Pohjoismainen saamelaissopimus alistaa saamelaisten itsemääräämisoikeuden kansallisen lainsäädännön antamiin oikeuksiin.

4 Saamelaisten oikeus maahan ja veteen sekä luonnonvaroihin

Saamelaisten odotus siitä, että kyseisen luvun artiklojen muotoiluilla ja niiden sisällön soveltamisella olisi voitu muodostaa saamelaisten maahan ja veteen kohdistuvien oikeuksien sekä myös luonnonvarojen suoja ei tämän luvun kohdalla toteudu. Luvun ja sen artiklan muotoiluilla olisi voitu tehdä mahdolliseksi ILO 169-sopimuksen ratifiointin esteiden poistaminen Suomessa ja Ruotsissa sekä parantaa Norjan saamelaisten maa- ja vesioikeuksien suojaa sekä luonnonvarojen suojaa Finnmarkin alueen ulkopuolella.

Maa- ja vesioikeuksia koskeva luku on toteava ja moniselitteinen ja on kirjoitettu luonteeltaan siten, että maa- ja vesioikeudet voidaan ratkaista neuvotteluilla ja käyttöoikeuksilla. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen muotoilu on myös nykytilaa ja historiaa painottava ja voidaan tulkita ottaen huomioon myös parafoidun sopimuksen preambulan/esipuheen siten, että nykyiset oikeudet ovat riittäviä saamelaisten maa- ja vesioikeuksien turvaamiseksi. Artiklat sellaisenaan rajoittavat myös ILO 169-sopimuksen mahdollista ratifiointia ja toimeenpanoa.

Artiklojen yhteydessä saamelaisten perinteiset elinkeinot eivät ole mainittuina. Parafoidun sopimuksen 30 artiklan määräys ei huomio saamelaisten osallistumisoikeutta ja toisaalta artikla siirtää ratkaisun kansallisella lainsäädännöllä säädettäväksi, mikä lisää valtioiden liikkumavaraa. Artikla ei tosiasiallisesti kehitä saamelaisten oikeutta osallistua päätöksentekoon luonnonvarojen käytöstä. Artiklan 32 osalta tekstimuotoilu ei luonteeltaan muuta nykytilaa eikä lisää saamelaisten mahdollisuutta osallistua luonnonvarojen hallinnointiin.

Artiklan 33 osalta tekstimuotoilu on luonteeltaan toteava eikä muuta nykytilaa. Artikla ei tuo saamelaisille mahdollisuuksia osallistua ympäristöhallintoon. Suomessa saamelaisten kotiseutualueesta n. 80 % on suojeltua. Saamelaisten asuttamilla alueilla on merkittävästi luonnonsuojelualueita, jotka ovat tärkeitä saamelaisten perinteisille elinkeinoille. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen tulevaisuudelle ratkaisevia ovat luonnonsuojelualueet ja niiden käyttö saamelaiskulttuurinmukaisesti. Artikla on huonosti muotoiltu, koska saamelaiset eivät ole siinä keskiössä vaan luonnonsuojelualueiden kestävän käytön edistäminen eli kenen tahansa toimijan kestävän käytön edistäminen.

5 Saamelaiset elinkeinot, mm. poronhoito ja duodji

Artikla 34, joka koskee saamelaisten elinkeinoja, on kokonaisuudessaan muotoiltu toteavaksi ja määritteleväksi. Artiklan määritelmä perinteisten elinkeinojen uusista toimintatavoista on hyvin kankea ja määrittelyltään saamelaiskulttuurin ulkopuolinen, korostaen sitä, että saamelaiskulttuuri muuttuu ja kehittyy vain ulkoisten innovaatioiden ja yhteiskunnallisen kehityksen perusteella.

Artiklan 35 osalta joka käsittelee kulttuurielinkeinoja ja luovia elinkeinoja sekä matkailua Sámi Árvvut –yhdistys toteaa, että kyseisten asioiden ottaminen lukuun, joka käsittelee saamelaisia elinkeinoja on erikoista. Artikla on kirjoitettu siten, että saamelaiskulttuurin hyödyntäminen matkailussa ja luovilla aloilla on hyväksyttävää ja normaalia ja hyväksikäyttöä ei säädellä eikä se ole saamelaisyhteisön päätettävissä. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen tarkoitus tulisi olla saamelaiskulttuurin turvaaminen, ei valtakulttuurin elinkeinojen. Olisi tarkoituksenmukaisempaa säätää elinkeinoista, jotka tukevat saamelaiskulttuurin, saamen kielen ja perinteisten saamelaiselinkeinojen säilymistä ja saamelaisten omien matkailupalvelujen kehittämistä ja verkostoitumista yli valtion rajojen (ns. eettinen matkailu).

Sopimuksen artiklan 42 Poronhoito osalta, yhdistys toteaa, että artikla on luonteeltaan hyvin laimea ja siitä puuttuvat todelliset keinot kehittää ja parantaa saamelaisen poronhoidon asemaa, joka kamppailee kilpailevan maankäytön, ilmastonmuutoksen ja globalisaation paineessa. Artiklan 43 Rajat ylittävä poronhoito koskee nykyisin erityisesti Norjan ja Ruotsin saamelaisia. Artiklan poisottaminen sopimuksesta heikentää sopimuksen merkitystä ja artiklaa olisi tullut muotoilla yhteistyössä Norjan ja Ruotsin poronhoitojärjestöjen kanssa.

Artikla 38 Duodji eli käsityö olisi parannus nykytilaan, mutta ei suojele saamen käsityötä epäeettiseltä hyödyntämiseltä eikä tarjoa keinoja estää epäeettisten halpatuotantokopioiden myyntiä ja markkinointia. Lainsäädännössä ei säädetä duodjista, mutta sen sijaan pohjoismaiden jo ratifioimisessa kansainväliset kulttuuri-ilmausten suojelusopimus ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus koskevat mm. duodjia.

6 Saamelaiskäräjien rooli

Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjien tulisi tehdä omat vaikutustenarviointinsa oman maan ja saamelaisten olosuhteisiin ja sitten saamelaisten parlamentaarinen neuvoston (SPR) tulisi tehdä näiden pohjalta yhteinen arviointi saamelaisten oikeuksiin. Lopputuloksen perusteella ja julkisuudessa esillä olleiden tietojen perusteella kunkin maan saamelaiskäräjät on tarkastellut asiaa vain oman tilanteen suhteen, eikä riittävää yhteistyötä ole ollut kolmen maan saamelaiskäräjien kesken. Prosessi on myös osoittanut sen, että saamelaiskäräjät ovat luovuttaneet valtaansa neuvottelijoille ja saamelainen kulttuuri-itsehallinto ei ole toteutunut neuvotteluprosessissa.

Sámi Árvvut ry. esittää, että saamelaiskäräjien tavoitteet ja esitykset neuvotteluissa tuotaisiin esille avoimesti, jotta oikea kuva sopimuksen valmistelusta ja saamelaiskäräjien roolista tulee esille ja saamelaisyhteisö saa tietää mitä esityksiä saamelaiskäräjät on esittänyt ja miten ne ovat toteutuneet.

7 Sámi Árvvut -yhdistyksen kanta ja esitykset jatkotoimenpiteiksi

Sámi Árvvut -yhdistyksen vuosikokouksen näkemyksen mukaan parafoitu pohjoismainen saamelaispöytäkirja ei täytä sille asetettuja tavoitteita eikä turvaa saamelaiskulttuurin säilymistä ja kehittymistä, vaan ratifiointi voi jopa heikentää saamelaisten oikeusasemaa ja saamelaisten mahdollisuutta säilyttää oma identiteettinsä ja saamelaisuus omana etnisenä ryhmänä globalisoituvassa maailmassa. Yhdistys pitää hyvin valitettavana, että pohjoismainen saamelaispöytäkirja on kunnianhimoton ja saamelaisyhteisön sivuuttava valtiokeskeinen sopimus. Yhdistyksen näkemyksen mukaan pohjoismainen saamelaispöytäkirja on hylättävä ja neuvottelut on aloitettava uudelleen saamelaisyhteisöjä kuullen avoimesti ja vuorovaikutteisesti.

Sámi Árvvut ry. esittää, että Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjät kuulevat saamelaisyhteisöjä ja laatisivat huolellisen vaikutustenarvioinnin sopimuksen vaikutuksista 1) kunkin maan saamelaisiin ja 2) laativat yhdessä saamelaisessa parlamentaarisessa neuvoston arvion yhteisvaikutuksista saamelaisiin kansana neljän valtion alueella ja tiedottavat työstään avoimesti saamelaisyhteisölle ja kansainvälisille ihmisoikeuselimille. On tärkeää, että saamelaiset instituutiot toimivat asiansa huolellisesti ja vuorovaikutteisesti, jotta asia voidaan ratkaista parhaaseen tietoon pohjautuen saamelaiskulttuurin arvojen ja tarpeiden mukaisesti ja toisaalta voidaan osoittaa valtioille, että tekevät ratkaisunsa parhaaseen tietoon pohjautuen saamelaisyhteisön arvojen ja tarpeiden mukaisesti.

Saamen kansan tulevaisuudelle ja yhtenäisyydelle kaikkein huonoin ja vahingollisin tilanne olisi se, että Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjät linjaisivat sopimuksen ratifioinnista eri tavoin. Saamelaiskäräjien tulee löytää yhdessä yhteinen tahtotila ja näkemys, joka perustuu parhaaseen mahdolliseen tietoon. Pohjoismainen saamelaispöytäkirja ei saa johtaa vastakkainasetteluun Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjien välillä eikä saamen kansan eriytymiseen. Kunkin maan saamelaiskäräjien tulisi täten pystyä arvioimaan sopimusta ja sen vaikutusta myös muiden valtioiden saamelaisiin ja saamelaiskäräjiin.

Sámi Árvvut -yhdistys on kuitenkin realistinen ja pohjoismaisen saamelaispöytäkirjan avaaminen uudelleen neuvotteluille voi olla haastavaa. Saamelaisinstituutioilla olisi tärkeää olla yhteinen näkemys ja tiekartta, miten saamelaisten oikeusasemassa tulee edetä, jotta saamelaisyhteisön eriytyminen ja jakaantuminen voidaan estää. Alkuperäiskansajulistus ja sen soveltaminen saamelaiskulttuuriin ja tuleviin tarpeisiin voisi olla yksi mahdollisuus edetä saamelaisten oikeusaseman kehittämisessä. On tärkeää, että keskusteluun otetaan mukaan myös Venäjän saamelaiset ja heidän oikeusasemansa kehittäminen. Nykyinen oikeudellinen kehitys – esimerkiksi Tenon kalastuksen valtiosopimuksen hyväksyminen Norjassa, vaikka Norja on ratifioinut ILO 169-sopimuksen ja saamelaisten oikeuksia kehittäneiden lainsäädäntöhankkeiden hylkääminen Suomen eduskunnassa vuonna 2015 osoittavat, että saamelaiskäräjien tulisi yhä enenevässä määrin yhdistää voimansa tehokkaasti ja vaikuttavasti. Entistä paremmalla ja institutionaalisella yhteistyöllä on mahdollista kehittää saamelaiskulttuurin suojaa saamelaiskulttuurin arvoista ja tarpeista lähtien.

Jotta saamelaiset voivat säilyttää identiteettinsä yhtenä kansana olisi välttämätöntä, että saamelaista yhteistyötä hoitaisi edustuksellinen kansainvälinen saamelaiselin, jolla olisi julkisia hallintotehtäviä. Yhteinen julkisia hallintotehtäviä hoitava parlamentaarinen elin pystyisi tehokkaasti edistämään yhteispohjoismaista ajattelua ja estämään saamelaiskäräjien eriytymistä ja kansallista vastakkain-

asettelua eri valtioiden saamelaiskäräjien ja saamelaisten välillä. Sámi Árvvut ry. esittää, että saamelaiskäräjät priorisoivat saamen kansan yhtenäisyyttä ja aloittaisivat toimenpiteet tehokkaan yhteisen elimen perustamiselle. Se voidaan tehdä joko nykyisen saamelaisen parlamentaarisen neuvoston (SPN) toiminnan tehostamisella tai kokonaan uuden elimen luomisella.

Kannanotosta päätti Sámi Árvvut ry:n vuosikokous 25.3.2017. Kannanotto toimitetaan vain sähköisesti.

LIITE

Arvio ja vertailu pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta

Sámi Árvvut ry:n arvio pohjoismaisesta saamelais sopimuksesta

Oheinen vertailu on alustava katsaus pohjoismaisen saamelais sopimuksen suhteeseen keskeiseen lainsäädäntöön ja keskeisiin kansainvälisiin velvoitteisiin. Vertailun vasemmalla olevalla sarakkeella on neuvottelujen pohjana olleen pohjoismaisen saamelais sopimuksen luonnos, oikealla puolella parafoitu sopimus ja muissa sarakkeissa on alustava vertailu Suomen olosuhteisiin. Parafoidun sopimuksen rakenne poikkeaa luonnoksesta, mutta vertailun vuoksi olemme siirtäneet parafoidun sopimuksen neuvottelujen pohjana olleen luonnoksen artiklojen rinnalle. Vertailussa keskitytään lähinnä Suomen olosuhteisiin tilanpuutteesta johtuen.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomen-nos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyi-nen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
	Preambula/esipuhe (keskeiset) – että sopimus ei estä valtioita myöntämästä, vähimmäisoikeuksia koskeva 2 artikla ja saamelaisten itsemääräämisoikeutta koskeva 4 artikla huomioiden, muille itseään saamelaisiksi katsoville ja saamelaiseen kulttuurin läheisen yhteyden omaaville henkilöille oikeutta tulla otetuksi saamelaiskäräjien äänestysluetteloon, – että saamelaiset – kuten muut – ovat voineet luoda sekä omistus- että käyttöoikeuksia niin henkilökohtaiselta kuin kollektiiviselta pohjalta, – että yleissopimus turvaa mutta ei muuta luotuja oikeuksia saamelais-alueilla, - että valtioilla on erityinen vastuu, saamelaisten perinnäistapoja kunnioittaen, turvata saamelaisille todellinen mahdollisuus saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua luodut maa-oikeudet alueillaan, - että valtioilla on mahdollisuus varmistaa, että saamelaiset saavat osansa saamelaisalueilla	Preambulan/esipuheen teksti, joka vahvistaa nykytilanteen on erittäin merkityksellinen esimerkiksi siksi, että Tenon kalastussopimus, joka rajoittaa Tenon alueen saamelaiten perinteisiä kalastusoikeuksia ja kalastusperinteen säilymistä, on hyväksytty. Pohjoismainen saamelais sopimus ei tuo edellytyksiä sopimuksen muuttamiselle, mutta vahvistaa nykytilan ja luo edellytyksiä kalastusoikeuksien rajoittamiselle myös tulevaisuudessa.	Kansainvälisissä sopimuksissa yleinen preambula/esipuhe, on yleisesti julistusluonteinen ja positiivinen, jonka tarkoitus on olla vahvempi asiasisällöltään ja oikeuksiltaan kuin itse artiklakohtainen teksti. Pohjoismaisessa saamelais sopimuksessa tilanne on päinvastainen luoden tulkintakäytännön, joka rajoittaa artiklojen 13 (saamelaiskäräjien vaaliluettelo) sekä maa- ja vesioikeuksia koskevien artiklojen tulkintaa. Preambulassa/esipuheessa todetaan ristiriitaisesti ja hyvin ongelmallisesti, että sopimus ei muuttaisi olemassa olevia oikeuksia, vaikka sopimus muuttaa juuri keskeisintä saamelaisen identiteetin ja saamelaiskulttuurin tulevaisuuden kannalta keskeistä asiaa eli saamelais-määritelmää. Toinen keskeinen heikentävä teksti sopimuksessa on itsemääräämisoikeuden rajoittaminen kansainvälisen oikeuden vastaisesti. Sopimus ei käytännössä lisää eikä paranna muilta osin saamelaisten oikeusasemaa, mutta voi vaikuttaa kielteisesti tulevaisuudessa saamelaiten oikeusaseman kehittymiseen YK:n alkuperäiskansajulistuksen ja	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
	tuotettujen luonnonvarojen arvosta, ottaen huomioon vaikutus, joka luonnonvarojen tuotannolla on ollut ja on saamelaisalueilla saamelaisten elinkeinoihin, kulttuuriin ja perinteiseen elämänmuotoon		myöskin Ilo-sopimuksen mahdollisen ratifioinnin osalta (suomi ja Ruotsi) ja toimeenpanon osalta (Norja).	
I luku Saamelaisten yleiset oikeudet	1 luku Saamelaisten yleiset oikeudet			
1 Sopimuksen tarkoitus Sopimuksen tarkoituksena on vahvistaa ja lujittaa saamelaisten oikeuksia siten, että he voivat säilyttää ja kehittää kieltään, kulttuuriaan, elinkeinojaan ja yhteiskuntaelämäänsä niin, että valtionrajat mahdollisimman vähän häiritsevät tätä.	1 Sopimuksen tarkoitus. Sopimuksen tarkoituksena on varmistaa ja vahvistaa saamelaisten oikeudet siten, että saamelaiset voivat säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä mahdollisimman vähäisin valtionrajoista aiheutuvin estein.	Perustuslaki 17 §: Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Hallituksen esityksessä kulttuurin luetaan kuuluvaksi myös saamelaisten perinteiset elinkeinot.	Artikla ei tuo uusia oikeuksia vaan on yhtäläinen Suomen, Ruotsin ja Norjan nykyisten velvoitteiden kanssa. Artikla on lähinnä toteava.	Euroopan Neuvoston vähemmistöpuitesopimus: Sopimuksen viidennessä artiklassa sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät: heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Artikla myös edellyttää valtioiden suojelevan kansallisia vähemmistöjä vastentahtoiselta sulauttamiselta. Vähemmistöpuitesopimuksen 18 artiklan 1 kappale koskee kahden- ja monenvälisten kansainvälisten sopimusten tekemistä tarvittaessa toisten valtioiden kanssa ja 2 kappale tarpeellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä rajat ylittävän yhteistyön rohkaisemiseksi. Vähemmistökieliperuskirjan 14 artiklassa on vastaavat, vähemmistökieliä koskevat yhteistyömääräykset. ILO 169-sopimus: 4 artikla 1. Kyseisten kansojen jäsenten, instituutioiden, omaisuuden, työn, kulttuurin ja ympäristön suojelemiseksi on tarvittaessa ryhdyttävä erityistoimenpiteisiin. 2. Tällaiset erityistoimenpiteet eivät saa olla näiden kansojen vapaasti ilmaisemien toiveiden vastaisia. 3. Tällaiset erityistoimenpiteet eivät saa millään tavoin rajoittaa yleisten kansalaisoikeuksien nauttimista ilman syrjintää.
2 artikla Saamelaiset alkuperäiskansana Saamelaiset ovat alkuperäiskansa Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa.	3 artikla Saamelaisten oikeudet Saamelaiset ovat sopimusvaltioiden alkuperäiskansa. Saamelaisilla on oikeus säilyttää, harjoittaa	Saamelaiset on tunnustettu alkuperäiskansaksi Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Suomen perustuslaki 17 §: Saamelaisilla alkuperäiskansan-	Parafoidussa tekstissä saamelaiset todetaan alkuperäiskansaksi, mutta samanaikaiseksi rajataan alkuperäiskansaoikeuksien sisältöä koske-	KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
	ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämänsä. Valtiot turvaavat saamelaisten oikeudet tehokkaasti ja ryhtyvät tarvittaessa erityistoiimiin, jotta näiden oikeuksien käyttö olisi saamelaisille helpompaa.	sana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Hallituksen esityksessä kulttuurin luetaan kuuluvaksi myös saamelaisten perinteiset elinkeinot.	maan kulttuuria, kieltä ja yhteiskuntaelämää. Parafoidussa tekstissä toistetaan tavoitetta turvata saamelaisten oikeuksia ja erityistoiimia, mutta erityistoiimenpiteet jäävät valtion harkintaan ja tarkentamatta sopimuksen eri artikloissa. Artikla toistaa osittain artiklan 1 tekstin.	kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Artikla turvaa saamelaisten oikeuden nauttia yhdessä ryhmänsä kanssa omasta kulttuuristaan. Ihmisoikeuskomitea on KP-sopimuksen 27 artiklan tulkinnan osalta katsonut, että säännöksessä tarkoitettua kieltämistä voi olla esimerkiksi sellainen maan tai luonnonvarojen kilpailuva käyttö, joka estää alkuperäiskansojen elinkeinojen menestymisen alueella. YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) mukaan sopimuksen artikla 27 edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoiimia vähemmistöön kuuluvien kulttuuri-oikeuksien suojelemiseksi. Yleiskommentin mukaan alkuperäiskansojen kulttuurimuodon katsotaan kattavan myös niiden maan käyttöön perustuvan elämäntavan ja perinteiset elinkeinot kuten metsästyksen, kalastuksen ja poronhoidon. Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.
3 artikla Itsemääräämisoikeus Saamelaisilla on kansana itsemääräämisoikeus kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja tämän sopimuksen määräysten mukaisesti. Niin pitkälle kuin näistä säännöistä ja määräyksistä seuraa, saamelaisilla on oikeus itse päättää taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta kehityksestään ja omia tarkoituksiaan varten itse määrätä luonnonvaroistaan.	4 artikla Itsemääräämisoikeus Saamelaisilla on kansana itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden perusteella saamelaiset määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja kehittävät vapaasti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan. Itsemääräämisoikeus toteutuu itsehallintona sisäisissä asioissa ja neuvottelujen kautta asioissa, joilla voi osoittautua olevan erityistä merkitystä saamelaisille.	Saamelaisten itsemääräämisoikeudesta ei ole varsinaisia säädöksiä Suomen lainsäädännössä. Saamelaisilla on Suomessa perustuslaillinen kulttuuri-itsehallinto, mutta sen ulkopuolelle on rajattu oikeus päättää omasta identiteetistään (saamelaismääritelmä) ja elinkeinoistaan. Muilta osin artiklan sisältö vastaa nykyisen saamelaiskäräjälain säädöksiä, jotka takaavat saamelaiskäräjille neuvottelu-oikeuden ja oikeuden päättää sisäisistä asioistaan Suomen lainsäädännön asettamissa rajoissa.	Artiklan ensimmäinen kappale vahvistaa KP- ja TSS-sopimuksen velvoitteet, mutta toinen kappale on ristiriidassa kansainvälisen oikeuden ja tulkintakäytännön kanssa. Artiklan toinen kappale ja määritelmä sisäisistä asioista sekä itsemääräämisoikeuden toteutumisesta neuvotteluina on ristiriidassa mm. ILO 169-sopimuksen kanssa. Neuvottelut eivät voi toteuttaa itsemääräämisoikeutta, koska neuvottelut eivät sisällä mahdollisuutta itsenäiseen päätöksentekoon. Kun artiklaa tulkitaan yhdessä preambulan sekä 13 artiklan kanssa, itsemääräämisoikeus on vielä rajoitetumpi, koska	Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus ja TSS-sopimus: 1 artikla takaa kaikille kansoille itsemääräämisoikeuden, jonka nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä. YK:n ihmisoikeuskomitea on sekä Suomea, Ruotsia ja Norjaa koskevissa suosituksissaan lukenut saamelaiset KP-sopimuksen 1 artiklan suojan piiriin. ¹ YK:n rotusyrjintäkomitea on yleiskommentissaan todennut KP-sopimuksen 1 artiklan takaavan sopimuksen tarkoittamille kansoille itsemääräämisoikeuden. Artiklan toinen kappale on ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa ja rajoittaa saamelaisten tosiasiallisen itsemääräämisoikeuden kehitystä.

¹ Norja CCPR/C/79/Add. 112, 1999; CCPR/C/NOR/CO/5, 2000, Ruotsi: CCPR/CO74/SWE, 2002, Suomi: CCPR/CO/82/FIN, 2004.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
4 artikla Henkilöt, joita sopimus koskee Sopimus koskee Suomessa, Norjassa tai Ruotsissa asuvia henkilöitä, jotka pitävät itseään saamelaisina, ja: joilla on saamen kieli kotikielenä tai joilla on vähintään yksi vanhempi tai isovanhempi, jonka kotikieli on tai on ollut saamen kieli, tai joilla on oikeus harjoittaa saamelaista poronhoitoa Norjassa tai Ruotsissa, tai jotka täyttävät äänioikeuden edellytykset saamelaiskäräjien vaaleissa Suomessa, Norjassa tai Ruotsissa, tai joka on 1, 2 tai 3 kohdassa tarkoitettun henkilön lapsi.	13 artikla Saamelaiskäräjien äänestysluettelo Henkilö, joka pitää itseään saamelaisena ja a) jolla on saamen kieli kotikielenä, tai b) jonka jollain vanhemmalla, isovanhemmalla tai isoisovanhemmalla on ollut saamen kieli kotikielenä, tai c) jonka joku vanhemmista on tai on ollut Saamelaiskäräjien äänestysluettelossa, on oikeus, jos muut kuten ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat vaatimukset täyttyvät, tulla otetuksi Saamelaiskäräjien äänestysluetteloon Norjassa, Ruotsissa tai Suomessa. Saamelaiskäräjät voivat tehdä yhteistyötä yllä mainitun määräyksen täytäntöönpanossa kansallisen lainsäädännön mukaisesti.	Suomen kannalta esitetty muutos poistaisi ns. lappalaiskriteerin, jota saamelaisyhteisö on toivonut, mutta toisi epäselvän tilanteen irrottaen kielen ja kulttuurin toisistaan ja toisaalta ulottaisi polveutumisen neljanteen polveen. Ottaen huomioon preambulan/esipuheen, on mahdollista että Suomi pitäisi yhä edelleen kansallisesti lappalaiskriteerin voimassa ja tämä johtaisi mahdollisuuteen, jossa juridisten saamelaisten määrä kasvaisi huomattavasti. Saamelaissopimusluonnoksen luovuttamisen jälkeen toimintaympäristö on muuttunut ja saamen kielen elvytystoimenpiteiden johdosta on perheitä, joissa kotikielinä on saame, vaikka henkilö ei ole saamelainen. Saamelaisuus määrittynyt kielelliseksi oikeudeksi irrottaen kielen ja kulttuurisen yhteyden. Kotikieli – määritelmä olisi hyvin ongelmallinen saamelaisyhteisön kannalta. Nykyisin saamelaiset ovat voineet äänestää kaksissa saamelaiskäräjävaaleissa mikäli ovat kaksoiskansalaisia tai heillä on kotipaikka toisessa valtiossa kuin missä heillä on kansalaisuus. Määritelmä rajoittaisi saamelaisten äänestysoikeutta ja toisaalta edellyttäisi yhteispohjoismaisen saamelaiskäräjien vaaliluettelon luomista.	saamelaismääritelmää ei lueta kuuluvaksi saamelaisten sisäisiksi asioiksi vaan valtion ohjausvaltaan kuuluvaksi. Itsemääräämisoikeus – sanan käyttäminen tässä yhteydessä on harhaanjohtavaa ja heikentää saamelaisten oikeuksia ja rajaa itsemääräämisoikeuden soveltamisalaa ja toimeenpanoa kansainvälisen oikeuden vastaisesti. Merkittävin muutos koskee sitä, että luettuna yhdessä preambulan/esipuheen kanssa, sopimus luo erilaisia saamelaisyhtymiä ja saamelaisuuden määrittely juridisesti ja poliittisesti tulee yhä vaikeammaksi. Saamelaisuutta ei määritetä selkeästi, ja tulkintakäytännössä saamelaisiksi voidaan lukea myös henkilöitä, jotka eivät täytä saamelaismääritelmän kriteerejä. Tämä vaarantaa saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja identiteetin ja johtaa tilanteeseen, jossa alkuperäiskansaoikeuksia voidaan ulottaa koskemaan henkilöihin, jotka eivät ole saamelaisen kulttuurisen tavan mukaisesti saamelaisia, mutta valtio haluaa lukea heidät valtapoliittisista tai muista syistä saamelaisiksi. Sopimuksen määritelmä myös johtaa siihen, että saamelaiskäräjät tuleva yhä kiinteämmäksi osaksi valtiokoneistoa. Määritelmä laventaisi saamelaismääritelmää Ruotsissa heikentäen Ruotsin saamelaisten oikeuksia. Myös Suomessa polveutumisen ulottaminen neljanteen polveen lisää saamelaisten määrää ja vaikeaa todistustaakkaa: esimerkiksi mikäli 90-vuotias hakeutuu nyt saamelaiskäräjien vaaliluetteloon neljännen polven polveutumisella, todistustaakka isoisovanhempien kotikielistä ulottuu 1800-luvun puoliväliin ja jopa kauemmaksi hämärtäen niin	Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta saamelaismääritelmä, jota saamelaisyhteisö ei hyväksy ja määritelmä, joka voi johtaa saamelaisten assimilaatioon niin edustuksellisesti (saamelaiskäräjät) ja identiteetin osalta on mahdollon. Komitea kiinnittää raportissaan huomiota myös Suomen allekirjoittamaan YK:n alkuperäiskansajulistukseen ja suosittaa saamelaismääritelmän yhteydessä, että Suomi turvaa saamelaisten itsemääräämisoikeuden sekä ottaa riittävässä laajuudessa huomioon YK:n alkuperäiskansajulistuksen. Komitea suosittelee, että kun sopimusvaltio määrittelee, kenellä on äänioikeus saamelaiskäräjien vaaleissa, se antaa asianmukaisen painoarvon saamelaisten itsemääräämisoikeudelle, joka liittyy heidän asemaansa Suomessa, heidän oikeudelleen määrätä omasta jäsenyydestään ja oikeudelleen siihen, ettei heitä pakkosulauteta. Rotusyrjintäkomitean suositus tarkoittaa, että Suomen tulee arvioida saamelaisia koskevia päätöksiä toimeenpannessaan alkuperäiskansajulistuksen velvoitteita.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
			kielen ja kulttuurin yhteyden. Suomen oikeuskäytännössä oma ilmoitus henkilön ensimmäisestä kielestä on ollut riittävä todistamaan henkilön saamelaisuuden itseidentifikaation ja poliittisten mielipiteiden ja harjoittaman elinkeinon ohella. Esitys heikentäisi Suomen ja Ruotsin saamelaisten oikeuksia ja määritelmä painottuu edelleen menneisyyteen. Sopimus ei pidä sisällään säännöksiä valitusmahdollisuuksista, eli ne ratkaistaneen kansallisen oikeusjärjestyksen mukaisesti ja Suomen osalta tämä tarkattaisi sitä, Suomalainen tuomioistuinjärjestelmä ratkaisisi, ja viimekädessä KHO, kuka saa asettua ehdolle/äänestää saamelaiskäräjävaaleissa.	
5 artikla Valtion vastuun ulottuvuus Valtioiden tämän sopimuksen mukaiset velvollisuudet koskevat kaikkia valtiollisia toimielimiä valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Myös muita julkisen hallinnon ja julkisen toiminnan toimielimiä koskevat nämä velvollisuudet. Sama koskee yksityisoikeudellisia oikeussubjekteja silloin, kun ne käyttävät julkista valtaa tai hoitavat muita julkisia tehtäviä. Tätä sopimusta sovellettaessa saamelaiskäräjiä ja muita saamelaistoimielimiä, riippumatta niiden kansallisen tai kansainvälisen oikeuden mukaisesta asemasta, ei pidetä valtion kuuluvina paitsi milloin ne käyttävät julkista valtaa.			Parafoidussa sopimuksessa vastavaa määräystä ei ole. Merkittävä osa saamelaisten kulttuuriin ja elinkeinoihin liittyvistä päätöksistä tehdään alueellisella ja paikallisella tasolla (kuten kaavoitus, maankäytön ohjaus ja palvelut), ja jotta sopimus huomioitaisiin alueellisella ja paikallisella tasolla, se edellyttäisi käytännössä erityislainsäädännön kehittämistä.	
6 artikla Valtioiden toimenpiteet suhteessa saamelaisiin Sopimusvaltioiden tulee tehokkaasti luoda saamelaisille edellytykset säilyttää ja kehittää kieltään, kulttuuriaan, elinkeinojaan ja yhteiskuntaelämänsä. Valtioiden tulee luoda suotuisat edellytykset saamelaisten paikallisyhteisöjen ylläpitämiselle ja kehittämiselle.			Parafoidussa sopimustekstissä puuttuvat viittaukset saamelaiskulttuurin ja kielen turvaamiseen kotiseutualueen ja perinteisten asuma-alueiden ulkopuolella. Joiltakin osin viittauksia löytyy opetuksen ja palvelujen osalta. Suuri osa saamelaisväestöstä asuu jo kotiseutualueen ulkopuolella ja jos kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten edellytyksiä omaan kieleen ja kulttuuriin	TSS-Sopimuksen artikla 15 takaa jokaiselle oikeuden osallistua kulttuurielämään, nauttia sen eduista sekä nauttia tieteellisten, kirjallisten tai taiteellisten tuotteidensa henkisille ja aineellisille eduille suodusta suojasta.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
Valtioiden vastuu tämän sopimuksen mukaisista toimenpiteistä käsittää kohtuullisissa määrin myös ne saamelaiset, jotka asuvat perinteisten saamelaisalueiden ulkopuolella.			eikä kehitetä, saamelaiskulttuuri köyhtyy ja täten myös oikeudet tulevat yhä rajatummaksi rajoittuen vain kieleen kommunikaatiotilanteena sivuuttaen kielen ja kulttuurin yhteyden.	
	5 artikla Naisten ja miesten tasa-arvo Valtiot edistävät saamelaisten naisten ja miesten sekä saamelaisten tyttöjen ja poikien välistä tasa-arvoa. Tavoitteena on saamelaisten naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttaminen. Tässä sopimuksessa tarkoitetuilla alueilla tapahtuvassa asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa valtiot analysoivat ja ottavat huomioon toimenpiteen vaikutukset saamelaisten naisten ja miesten kannalta. Tässä sopimuksessa mainittujen vapauksien ja oikeuksien käyttäminen turvataan ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää.	Artiklan teksti vastaa mm. tasa-arvolakia eikä muuta nykyisiä olosuhteita.		Artikla teksti on rinnasteinen mm. naisten syrjinnän vastaisen yleissopimuksen määräysten kanssa. Sopimus ei sisällä erityisesti alkuperäiskansanaisia koskevia määräyksiä, mutta sopimuksen toimeenpanoa valvova komitea on suosituksissaan kiinnittänyt erityisesti huomiota alkuperäiskansanaisten yhtäläisiin mahdollisuuksiin osallistua yhteiskuntaelämään ja saada tasa-arvoista palvelua ja kohtelua. Sopimus kieltää naisten syrjinnän ja velvoittaa edistämään naisten tasa-arvon toteutumista.
7 artikla Syrjimättömyys ja erityistoimenpiteet Saamelaisille kansana ja yksilöinä tulee turvata suoja kaikkea syrjintää vastaan. Valtioiden tulee tarvittaessa ryhtyä erityisiin saamelaisia koskeviin positiivisiin toimenpiteisiin saamelaisten tämän sopimuksen mukaisten oikeuksien toteuttamiseksi.	7 artikla Syrjimättömyys Saamelaisille taataan suoja saamelaisuuteen liittyvää syrjintää vastaan. Valtiot ryhtyvät tehokkaisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen saamelaisten syrjintää ja heihin kohdistuvia ennakkoluuloja sekä edistääkseen keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä saamelaisten ja muun väestön välillä.	Yhdenvertaisuuslaki kieltää mm. Kieleen ja etnisyyteen liittyvän syrjinnän ja edellyttää erityistoimia heikommassa asemassa olevan tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi. Laki edellyttää viranomaisilta yhdenvertaisuussuunnitelmia. Artikla vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä tältä osin.	Artiklan suhteen pohjoissaamelaisen saamelaisopimuksen tarkoitukseen artiklan toinen kappale on ongelmallinen. Se laajentaa sopimuksen subjektia koskemaan saamelaisen lisäksi muuta väestöä. Kaikkinaisen ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden edistäminen ja tietoisuuden lisääminen on hyvin tärkeää, mutta ongelmallista on artiklan ajatus siitä, että muun väestön ja saamelaisten välillä on ristiriitoja ja toisaalta sitä, että saamelaisten on omia oikeuksiaan ajaessaan huomioitava muun väestön tarpeet. Artiklan loppuosa on nykyisellään monitulkintainen ja myös haasteellinen toimeenpanon kannalta ja puutteellisesti muotoiltu suhteessa sopimuksen tarkoitukseen. Lakiteknisesti muotoilu on myös ongelmallinen	Rotusyrjintäsopimuksen 1 artikla kieltää rotuun, ihonväriin, syntyperään tai etnisyyteen perustuvan syrjinnän. Artiklan mukaan rotusyrjinnäksi ei ole katsottava sellaisia erityisiä toimenpiteitä, joiden tarkoituksen on turvata näiden ryhmien ja yksilöiden yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet nauttia ja käyttää ihmis-oikeuksia ja perusvapauksia. Sopimuksen 2 artiklan mukaan valtioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin rotusyrjinnän poistamiseksi ja kieltämään rotuvihaan yllyttämisen (artikla 4). ILO:n yleissopimus nro 111 työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvasta syrjinnästä. Sopimus kieltää mm. etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä (1 artikla). Sopimuksen artiklan 5 mukaan erityisiä suojelu- ja auttamistoimenpiteitä, joihin on ryhdyttävä ILO:n sopimusten tai suositusten johdosta, ei ole pidettävä syr-

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
			valvonnan ja toimeenpanon kannalta ja paremminkin julistuksenomainen	jintänä. Lisäksi samassa artiklassa nimenomaisesti määrätään, että syrjintänä ei pidetä sellaisia erityistoimenpiteitä, jotka ovat tarpeen sellaisten henkilöiden tarpeiden turvaamiseksi, jotka tarvitsevat erityistä apua tai tukea esimerkiksi kulttuurisen asemansa perusteella. EN vähemmistöpuitesopimus: Artikla 6 edellyttää valtion ryhtyvän toimenpiteisiin sellaisten henkilöiden suojelemiseksi, jotka voivat joutua syrjinnän tai vihamielisyyden kohteeksi mm. etnisen alkuperän ja kielen perusteella. ILO 169-sopimus: 3 artikla Alkuperäis- ja heimokansojen tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksia ja perusvapauksia ilman esteitä ja syrjintää. Tämän yleissopimuksen määräyksiä sovelletaan ilman syrjintää näiden kansojen mies- ja naisjäseniin. 31 artikla Kaikkia kansallisen yhteisön ryhmiä ja erityisesti niitä ryhmiä, jotka ovat välittömimmin tekemisissä kyseisten kansojen kanssa, on valistettava toimenpiteillä, joiden tarkoituksena on poistaa ne ennakkoluulot, joita näillä ryhmillä voi olla kyseisiä kansoja kohtaan. Tätä valistustyötä varten on pyrittävä varmistamaan, että historiankirjoissa ja muussa oppimateriaalissa annetaan oikeudenmukainen, tarkka ja tietoon perustuva kuva näiden kansojen yhteisöistä ja kulttuureista.
8 artikla Vähimmäisoikeudet Oikeudet, joita suojataan tässä sopimuksessa, ovat vähimmäisoikeuksia. Ne eivät estä yksittäistä sopimusvaltiota laajentamasta saamelaisten oikeuksia tai ryhtymästä pidemmälle meneviin toimenpiteisiin, eikä niitä voida käyttää perusteena rajoittaa sellaisia saamelaisten oikeuksia, jotka seuraavat muista oikeussäännöistä.	2 artikla Vähimmäisoikeudet Tämän sopimuksen turvaamat oikeudet ovat vähimmäisoikeuksia. Ne eivät estä yksittäistä valtiota laajentamasta saamelaisten oikeuksia tai ryhtymästä kattavampiin toimiin, eikä niiden perusteella voi rajoittaa sellaisia saamelaisten oikeuksia, jotka johtuvat muista säännöksistä tai kansainvälisistä sitoumuksista.		Sopimuksen artiklat ovat todellakin vähimmäisoikeuksia, koska parafoitu sopimus ei tuo saamelaisille lisää oikeuksia eikä kehitä saamelaisen itsemääräämisoikeutta eikä oikeutta määrätä saamelaisesta identiteetistä. Esimerkiksi saamelaismaaritelman muuttamine myöhemmin olisi myöhemmin todella vaikeaa, koska laajennetulla saamelaismaaritelmallä olisi vaikutus saamelaiskäräjien kokoonpanoon ja politiikkaan eikä nykyinen lainsäädäntö mahdol-	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
			lista että saamelaiskäräjien vaaliluettelosta poistettaisiin henkilöitä, mikäli heidät on laillisesti sinne otettu kulloisenkin saamelaismääritelmän ja korkeimman hallinto-oikeuden tulkintakäytännön mukaisesti. Käytännössä sopimus kuitenkin rajoittanee saamelaisten oikeusasemaa ja kansainvälisten sopimusten tulkintakäytäntöä, mikäli saamelaiskäräjät hyväksyvät sopimuksen ja antavat tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen sopimuksen hyväksymiselle. Sopimuksen hyväksyminen on tahtotila siitä, miten saamelaiset haluavat saamelaisten oikeuksia kehittää.	
	8 artikla Kieli Saamen kielellä tarkoitetaan tässä sopimuksessa kaikkia saamen kieliä.			
9 artikla Saamelaisten perinnäistavat Valtioiden tulee osoittaa asiaankuuluvaa kunnioitusta saamelaisten oikeuskäsityksille, oikeudellisille perinteille ja perinnäistavoille. Sen mukaisesti, mitä 1 kappaleessa määrätään, tulee sopimusvaltioiden, valmistellessaan lainsäädäntöä sellaisilla aloilla, joilla saattaa olla saamelaisia perinnäistapoja, erityisesti selvittää, onko perinnäistapoja olemassa ja tulisiko niille siinä tapauksessa antaa suojaa tai tulisiko ne muuten ottaa huomioon lainsäädännössä. Myös lainkäytössä tulee saamelaiset perinnäistavat ottaa asianmukaisesti huomioon.	9 artikla Perinnäistavat Valtiot osoittavat asiaankuuluvaa kunnioitusta saamelaisten oikeuskäsityksiä, oikeudellisia perinteitä ja perinnäistapoja kohtaan. Valmistellessaan lainsäädäntöä aloilla, joilla voi olla saamelaisia perinnäistapoja valtiot selvittävät, onko tällaisia tapoja olemassa ja tulisiko ne siinä tapauksessa turvata tai ottaa muuten huomioon lainsäädännössä.		Parafoidun tekstin mukaan saamelaista oikeuskäytäntöä ei velvoiteta ottamaan huomioon lainkäytössä, mikä oli mukana sopimusluonnoksessa. Saamelaisten maa-, vesi- ja elinkeino-oikeuksia ratkaistaan yhä enenevässä määrin oikeudessa (esim. Girjjas-tuomio, porojen pakoteurastukset, resurssien hyödyntäminen saamelaisten kotiseutualueella). Oikeuksia ei ratkaista vain lainsäädännössä ja jotta saamelaisten tosiasiallinen suoja toteutuisi, saamelaiskulttuuri, perinteet ja perinteinen oikeuskäsitys tulee ottaa huomioon lainkäytössä sekä samoin turvata tuomioistuinten riittävä asiointumetus saamelaiskulttuurista.	Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva yleissopimuksen viidennessä artiklassa sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät: heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Artikla myös edellyttää valtioiden suojelevan kansallisia vähemmistöjä vastentahtoiselta sulauttamiselta. Ilo 169-sopimus: 8 artikla 1. Sovellettaessa kansallisia säädöksiä ja määräyksiä kyseisiin kansoihin on niiden tavat tai tapaoikeus otettava asianmukaisesti huomioon. 2. Kyseisillä kansoilla on oikeus säilyttää omat tapansa ja instituutionsa niiltä osin kuin nämä eivät ole ristiriidassa kansallisessa oikeusjärjestelmässä määriteltujen perusoikeuksien ja kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeuksien kanssa. Tarpeen mukaan on luotava

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
10 artikla Oikeussääntöjen harmonisointi Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa edistää saamelaisten yli valtionrajojen suuntautuvan toiminnan kannalta merkityksellisen lainsäädännön ja muun sääntelyn jatkuvaa harmonisointia.			Pohjoismaisen saamelaissopimuksen yksi keskeinen tavoite, eli oikeuksien harmonisointi ja sääntelyn yhdenmukaistaminen on otettu parafoidusta sopimuksesta pois, mikä on hyvin valitettavaa. Ilmastonmuutoksen ja saamen kansan pienen koon johdosta oikeussääntöjen harmonisointi ja elinkeinoja ja kulttuurireja koskevan lainsäädännön kehittäminen ja yhdenmukaistaminen olisi hyvin tärkeä tavoite.	menettelyt tämän periaatteen soveltamisesta aiheutuvien ristiriitojen ratkaisemiseksi
11 artikla Yhteistyö kulttuuriin ja elinkeinoihin liittyvissä järjestelyissä Valtioiden tulee ryhtyä toimenpiteisiin helpottaakseen saamelaisten elinkeinojen harjoittamista ja saamelaisten kulttuuristen tarpeiden tyydyttämistä yli valtionrajojen. Tässä tarkoituksessa valtioiden tulee pyrkiä poistamaan saamelaisten elinkeinotoiminnalla vielä olevia esteitä, jotka johtuvat saamelaisten kansalaisuudesta tai asuinpaikasta taikka muutoin siitä, että saamelaisten asuinalue ulottuu useiden valtioiden alueelle, sekä antamaan saamelaisille mahdollisuus kulttuuritarjontaan siinä maassa, jossa he milloinkin oleskelevat 12 artikla Yhteistyö opetuksessa ja hyvinvointijärjestelyissä Valtioiden tulee ryhtyä toimenpiteisiin antaakseen sopimusvaltiossa asuville saamelaisille mahdollisuuden saada opetusta, terveydenhoitoa ja sosiaalihuoltoa toisessa sopimusvaltiossa, jos se on tarkoituksenmukaisempi ratkaisu.	10 artikla Valtionrajat ylittävä yhteistyö Valtiot helpottavat saamelaisten valtionrajat ylittävää yhteistyötä ja pyrkivät poistamaan esteitä, jotka johtuvat kansalaisuudesta tai asuinpaikasta taikka muutoin siitä, että saamelaiset ovat kansa, jonka asutus ulottuu valtionrajojen yli. Valtiot helpottavat saamelaisten valtionrajat ylittävää kulttuurin, kielien ja yhteiskuntaelämän säilyttämistä, harjoittamista ja kehittämistä. Tässä tarkoituksessa valtiot erityisesti helpottavat saamelaisten valtionrajat ylittävää elinkeinonharjoittamista sekä kehittävät saamelaisten mahdollisuuksia saada opetusta sekä terveyden- ja sairaanhoitoa sekä sosiaalihuoltoa toisessa maassa kuin asuinmaassa tämän osoittautuessa tarkoituksenmukaisemmaksi.	Yhteistyötä sosiaali- ja terveystalvelujen, varhaiskasvatus ja opetuspalvelujen järjestämiseksi tehdään raja-alueella jo nykyisinkin. Sopimuksen teksti ei muuta nykytilannetta.	Saamelaisten valtionrajat ylittävää elinkeinonharjoittamista on hyvin vaikea edistää ilman oikeussääntöjen harmonisointia (artikla 10).	Ilo 169 sopimus: 32 artikla Hallitusten on ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin, muun muassa tekemällä kansainvälisiä sopimuksia, helpottaakseen alkuperäis- ja heimokansojen yhteyksiä ja yhteistyötä valtionrajojen yli, myös talous-, sosiaali-, kulttuuri- ja ympäristöalan sekä henkisen alan toiminnassa.
13 artikla Saamelaissymbolit Valtioiden tulee kunnioittaa saamelaisten oikeutta määrätä saamen lipun ja muiden saamelaisten kansallisten symbolien käytöstä. Valtioiden tulee lisäksi yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa edistää saame-	11 artikla Symbolit Valtiot kunnioittavat saamelaisten oikeutta määrätä saamenlipun ja muiden saamelaissymbolien käytöstä sekä edistävät saamelaisymbolien näkyvyyttä.		Saamelaiset eivät nykyisin saa päättää itsenäisesti mm. saamelaisista liputuspäivistä. Parafoidusta tekstistä on poistettu viittaus siihen, että saamelaissymbolien näkyväksi tekeminen tulee tehdä kunnioittaen. Saa-	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
laissymbolien näkyväksi tekemistä sellaisella tavalla, joka viittaa saamelaiden asemaan omana kansanaan kolmessa sopimusvaltiossa.			melaissymboleja on käytetty epäeettisesti mm. matkailussa, pilailutuotteissa ja myös yksityisten henkilöiden toimesta. Saamelaisymbolien näkyvyyden lisääminen tulee tapahtua saamelaisyhteisön tarpeiden mukaisesti ja eettisesti. Sopimusluonnostekstissä saamelaisymbolien näkyväksi tekeminen yhdistetään saamelaisten asemaan – eli minkälaisen tahansa symbolien näkyvyys ei ole hyväksyttävää. Varsinaisesti sopimuksesta tämä velvoite on otettu pois eikä tuoda esille velvoitetta kunnioittaa eettisesti saamelaisymboleja.	
II luku Saamelaishallinto	LUKU Itsemääräämisoikeus			
14 artikla Saamelaiskäräjät Kaikissa sopimusvaltiossa on saamelaiskäräjät, joka on maan korkein saamelaistoihmien. Saamelaiskäräjät edustaa maassa saamelaisia ja se valitaan yleiseen äänioikeuteen perustuvilla vaaleilla saamelaisten keskuudesta. Tarkemmat säännökset saamelaiskäräjien vaaleista vahvistetaan laissa, joka valmistellaan 16 artiklan mukaisin neuvotteluin saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaiskäräjillä tulee olla sellaisia tehtäviä, jotka mahdollistavat tehokkaan myötävaikuttamisen saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi kansainvälisen oikeuden ja tämän sopimuksen määräysten mukaisesti. Tarkemmat säännökset saamelaiskäräjien toimivallasta vahvistetaan laissa. Saamelaiskäräjät tekee aloitteita ja antaa lausuntoja kaikista tarpeellisiksi katsomista asioista.	12 artikla Saamelaiskäräjät Jokaisessa sopimusvaltiossa on saamelaiskäräjät, joka on kyseisen maan korkein saamelaistoihmien. Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia, ja se valitaan kyseisen maan saamelaisten yleiseen äänioikeuteen perustuvilla vaaleilla. Säännökset saamelaiskäräjien vaaleista vahvistetaan laissa. Saamelaiskäräjillä tulee olla sellaiset vastuualueet ja sellaisia tehtäviä, että ne voivat tehokkaasti huolehtia saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Saamelaiskäräjien tehtävät vahvistetaan laissa. Saamelaiskäräjät päättävät itsenäisesti muista asioista, joiden parissa ne haluavat työskennellä ja joista ne haluavat antaa lausuntoja.	Suomen saamelaiskäräjistä säädetään perustuslailla ja lailla. Parafoitu sopimusteksti vastaa nykyistä käytäntöä, jossa saamelaiskäräjien itsenäinen toimivalta rajautuu mielipiteen esittämiseen ja lausuntojen antamiseen ja rahoituksen jakamiseen valtion sääntöjen ja prioriteettien mukaisesti. Saamelaiskäräjalain 5 §:n mukaan saamelaiskäräjät voi tehdä kansallisille viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Saamelaiskäräjät voisi tehdä myös saamelaisten kielellistä ja kulttuurista asemaa tukevia aloitteita, jotka liittyvät Euroopan yhdentymiskehitykseen tai pohjoismaiseen yhteistyöhön (HE 284/1994 vp).	Parafoitu sopimusteksti rajoittaa saamelaiskäräjien toiminnan käytännössä lausuntojen esittämiseen ottaen huomioon koko sopimuksen säännökset ja korostamalla lausuntojen keskeistä roolia saamelaiskäräjien toiminnassa. Poistettu maininta kansainvälisestä oikeudesta, jossa säädetään itsemääräämisoikeuden määritelmästä, on myös rajoittava. Viime kädessä saamelaiskäräjien tehtävistä säädetään sopimuksen mukaan kansallisessa lainsäädännössä, mikäli mahdollistaa, että eri saamelaiskäräjillä on eritasoinen itsehallinto ja itsemääräämisoikeus sekä tehtävät ja valtiot voivat päättää, minkä tasoisesti se ohjaa kutakin saamelaiskäräjiä.	Itsemääräämisoikeuden määritelmä sopimuksessa on ristiriidassa kansainvälisen oikeuden säännösten ja tulkintakäytännön kanssa. Euroopan neuvoston ministerikomitea päätöslauselma (ResCMN 2007/1): vähemmistöasioita koskevia osallistumis- ja neuvottelujärjestelmiä tulee Suomessa kehittää edelleen
15 artikla Saamelaiskäräjien itsenäiset päätökset Saamelaiskäräjät tekee itsenäisiä päätöksiä niissä asioissa, joissa sillä kansallisen tai	14 artikla Saamelaiskäräjien oikeus itsehallintoon	Artikla vastaa Suomen nykyistä saamelaiskäräjalakia eli rajaa itsenäisen päätöksenteon koskemaan niitä asioita, joihin valtio on anta-	Parafoidun sopimusteksti on hyvin ongelmallinen, koska se otsikossa alistaa saamelaisten itsemääräämisoikeuden kansallisen lainsäädännön antamiin oikeuksiin. Parafoidussa	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
kansainvälisen oikeuden mukaan on toimivalta tehdä sellaisia päätöksiä. Saamelaiskäräjät voi sopia valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten yksiköiden kanssa yhteistyöstä saamelaisen kulttuurin ja yhteiskuntaelämän vahvistamiseksi. Saamelaiskäräjät voi tehdä päätöksiä saamelaisten edustajana kaikissa sopimusvaltioissa siinä laajuudessa, jossa saamelais-ten oikeus itsenäisesti päättää tietyistä asioista johtuu kansainvälisestä oikeudesta.	Saamelaiskäräjät tekevät itsenäisiä päätöksiä asioissa, joista ne kansallisen lainsäädännön mukaan ovat vastuussa, sekä muissa käsittelemis- sään asioissa.	nut oikeuden saamelaiskäräjä- laissa. Saamelaiskäräjät tekevät nykyisinkin hyvin laajasti yhteis- työtä eri viranomaisten ja toimijoi- den kanssa.	sopimusluonnoksessa toistetaan ter- miä itsemääräämisoikeus vastoin käsitteen oikeaa merkitystä ja vai- kuttaa siltä, että terminologisella kikkailulla on pyritty saamaan sopi- mus näyttämään saamelaisten kan- nalta merkityksellisempänä kuin se onkaan.	
	15 artikla Yhteistyö Saamelaiskäräjät voivat tehdä yh- teistyösopimuksia muiden alkupe- räiskansojen sekä kansallisten, alueellisten ja paikallisten tahojen kanssa.	Saamelaiskäräjillä on voimassa mm. yhteistyösopimus saamelai- sesta parlamentaarisesta neuvos- tosta, Norjan saamelaiskäräjillä konsultaatiosopimus Norjan val- tion kanssa ja saamelaiskäräjillä on laajemminkin sopimuksia eri toi- mijoiden kanssa.		
16 artikla Saamelaiskäräjien neuvotteluoi- keus Ennen kuin julkinen viranomainen tekee päätöksen asiassa, jolla on olennainen merkitys saamelaisille, tulee saamelaiskä- räjien kanssa neuvotella. Näiden neuvotte- lujen tulee tapahtua riittävän aikaisin, jotta saamelaiskäräjät voisi vaikuttaa asian kä- sittelyyn ja lopputulokseen. Valtioiden ei ilman asianomaisten saamelaiskäräjien suostumusta tule ryhtyä sellaisiin toimen- piteisiin tai sallia sellaisia toimenpiteitä, jotka voivat merkittävästi vahingoittaa saamelaisten kulttuurin, elinkeinojen tai yhteiskuntaelämän perustavanlaatuisia elinehtoja.	17 artikla Neuvottelut Valtio neuvottelee saamelaiskärä- jien kanssa säädettäessä lakeja, teh- täessä päätöksiä sekä ryhdyttäessä muihin toimiin, joilla voi olla eri- tyistä merkitystä saamelaisille. Neuvottelut käydään hyvässä hen- gessä, pyrkimyksenä saavuttaa yk- simielisyys Saamelaiskäräjien kanssa tai saada Saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa. Valtiot ilmoittavat Saamelaiskärä- jille mahdollisimman pian aloittaes- aan työskentelyn tällaisissa asi- oissa.	Saamelaiskäräjälain 9 § mukainen velvoite vastaa suurelta osin para- foidun sopimustekstin velvoitetta, mutta merkittävällä poikkeuksella: velvoiteoikeus koskee vain val- tiota, kun Suomen saamelaiskärä- jälain mukainen neuvotteluoikeus koskee kaikkia viranomaisia oi- keuslaitosta lukuun ottamatta. Arti- kla täten heikentäisi saamelaisten nykyisiä vaikutusmahdollisuuksia vaikuttaa alueellisten ja paikallis- ten viranomaisten päätöksiin.	Parafoidussa sopimustekstissä ase- tetaan velvoite pyrkiä yhteisymmär- rykseen, mutta artikla ei tarjoa me- nettelytapoja eikä kompensaa- tiomahdollisuutta siinä tilanteessa, kun yhteisymmärrystä ei saavuteta. Saamelaisille ei parafoidussa teks- tissä anneta tosiasiallista päätösval- taa, koska saamelaisille ei anneta mahdollisuutta estää omalle kult- tuurilleen tuhoisia hankkeita vaan valtioille jätetään viimeinen päätän- tävalta asiassa. Artikla ei lisää saa- melaiskäräjien vaikutusmahdolli- suuksia eikä vastaa mm. ILO 169- sopimuksen säädöksiä.	Kansainvälisessä alkuperäiskansaoikeudessa on siirretty neuvottelumenettelystä aitoon vuo- rovaikutukseen ja vuoropuheluun, konsultaati- oon ja tavoitteena on ollut tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen saaminen alkuperäis- kansalta. Mikäli yhteisymmärrystä ei saavu- teta, tulisi käynnistää kompensatiomenettelyt. ILO 169-sopimus: 6 artikla 1. Tämän yleissopimuksen määräyksiä sovel- lettaessa hallitusten on a) neuvoteltava kyseisten kansojen kanssa asi- anmukaisia menettelyjä noudattaen ja erityi- sesti näiden kansojen edustuselinten kautta aina, kun harkitaan lainsäädäntö- tai hallinto- toimenpiteitä, jotka voivat vaikuttaa välittö- mästi näihin kansoihin; b) otettava käyttöön keinot, joilla nämä kansat voivat vähintään samassa määrin kuin muu vä- estö osallistua vapaasti ja kaikilla tasoilla pää- töksentekoon vaaleilla valituissa instituuti- oissa sekä hallinto- ja muissa elimissä, jotka ovat vastuussa näitä kansoja koskevista toi- mintaperiaatteista ja ohjelmista;

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
				c) otettava käyttöön keinot ja tarvittaessa annettava varat näiden kansojen omien instituutioiden ja aloitteiden täysimittaiseen kehittämiseen. 2. Tätä yleissopimusta sovellettaessa käytävät neuvottelut on käytävä vilpittömässä mielessä ja olosuhteisiin soveltuvassa muodossa, ja niissä on pyrittävä saavuttamaan yhteisymmärrys ehdotetuista toimenpiteistä tai suostumus niihin.
17 artikla Saamelaiskäräjien oikeus muun asian valmistelun aikana Saamelaiskäräjillä on oikeus olla edustettuna julkisissa neuvostoissa ja komiteoissa, kun nämä käsittelevät saamelaisten etuihin liittyviä asioita. Saamelaisten etuja koskevat asiat tulee esittää saamelaiskäräjille ennen kuin julkisen viranomaisen päättää asiasta. Valtion tulee selvittää, tarvitaanko saamelaiskäräjien edustusta tai ennakkolausuntoa. Asia tulee selvittää riittävän aikaisin, jotta saamelaiskäräjät voisi vaikuttaa asian käsittelyyn ja lopputulokseen. Saamelaiskäräjät päättää itse, milloin saamelaiskäräjät haluaa olla edustettuna tai antaa lausunnon asian käsittelyn aikana.		Saamelaisten nimeämiä edustajia kutsutaan jo nykyisin eri komiteoiden työhön mukaan, mutta vaikutusmahdollisuudet niiden toimintaan vaihtelevat. Eri komiteoiden työ on pääosin hyvin tiukasti poliittisesti ohjattua ylhäältä päin ja saamelaiskäräjien mahdollisuudet vaikuttaa komiteoiden työhön jäävät usein hyvin vähäiseksi.	Saamelaisten tosiasiallisen suojan kehittämiseksi on hyvin tärkeää, että saamelaiset pääsisivät jo hyvin varhaisessa vaiheessa vaikuttamaan lainsäädännön ja hallinnon kehittämiseen. Kun lakiesitys on valmistunut ministeriössä, sen jälkeen merkittävien muutoksien aikaansaaminen esitykseen on hyvin vaikeaa ja esimerkiksi 17 artiklassa kuvattu neuvottelu-oikeus on enemmänkin muodollisuus. Onkin hyvin valitettavaa, että artikla on otettu pois parafoidusta tekstistä.	
18 artikla Suhde kansanedustuslaitokseen Sopimusvaltioiden kansanedustuslaitoksen, niiden valiokuntien tai muiden toimielimien tulee pyynnöstä ottaa vastaan saamelaiskäräjien edustajia, jotta nämä voivat tehdä selkoa saamelaisille merkityksellisistä kysymyksistä. Saamelaiskäräjille tulee antaa mahdollisuus tulla kuulluksi kansanedustuslaitoksen käsitellessä sellaisia asioita, jotka erityisesti koskevat saamelaisia. Sopimusvaltioiden kansanedustuslaitokset vahvistavat tarkemmat säännöt siitä, mitä asioita kuuleminen koskee ja minkälaista menettelyä sovelletaan.		Saamelaisten kuulemisvelvoitteesta säädetään eduskunnan työjärjestyksen (40/2000) 37 §:n 2 momentissa. Sen mukaan erityisesti saamelaisia koskevaa lakiehdotusta tai muuta asiaa käsittelevän valiokunnan on varattava saamelaisten edustajille tilaisuus tulla valiokuntaan kuultaviksi.	Kansanedustuslaitokset säätävät lait ja rahoituksen saamelaiskäräjille. Ilman saamelaiskäräjien kuulemisvelvollisuutta valiokunnissa tieto saamelaiskulttuurin tarpeista ja nykytilasta tulee virkamiehiltä, medialta ja valiokuntien vapaasti kutsumilta asiantuntijoilta ja yksityishenkilöiltä, joita valiokunnat (kaikessa viisaudessaan) haluavat kuulla. Saamelaiskäräjät on Suomessa yksi kuultava muiden joukossa eikä sillä ole vastaavaa asemaa kuin esimerkiksi perustuslakiasiantuntijoilla, ja	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
			saamelaiskäräjien näkemykset rinnastetaan Suomessa kansalaisjärjestötason näkemyksiksi. Jos saamelaiskäräjien roolia ja suhdetta kansanedustuslaitokseen ei selvennetä eikä kehitetä lainkaan, saamelaiskulttuurin tosiasiallinen suoja ei käytännössä toteudu. Saamelaisten tosiasiallisen itsemääräämisoikeuden kehittäminen edellyttäisi kansanedustuslaitoksen ja saamelaiskäräjien aseman ja välisen suhteen tarkempaa määrittelyä suhteessa saamelaisia koskeviin asioihin.	
19 artikla Saamelaiset ja kansainvälinen edustus Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia valtioidenvälisissä asioissa. Valtioiden tulee edistää saamelaisten edustusta kansainvälisissä instituutioissa sekä saamelaisten osallistumista kansainvälisiin kokouksiin.	19 artikla Kansainvälinen edustus Valtiot edistävät saamelaiskäräjien itsenäistä edustusta kansainvälisissä järjestöissä ja kokouksissa, joissa käsitellään asioita, joilla on erityistä merkitystä saamelaisille. Kansainvälisissä yhteyksissä valtiot osallistavat aktiivisesti saamelaiskäräjiä käsiteltäessä asioita, joilla on erityistä merkitystä saamelaisille.	Suomen saamelaiskäräjälain mukaan saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisesti ja kansainvälisesti.	Suhteessa Suomen saamelaiskäräjälain säädöksiin pohjoismaisen saamelaissopimuksen säädös on huomattavasti heikompi ja viittaa edustukseen, jossa saamelaiset ovat mukana äänettöminä yhtiökumppaneina kansainvälisissä kokouksissa ja saavat käyttää ääni- ja puhevaltaa, mikäli valtio antaa siihen luvan ja mikäli valtio voi hyväksyä saamelaisten näkemykset. Yhä suurempi osa saamelaisia koskevista asioista käsitellään kansainvälisissä elimissä kuten EU:ssa ja myös YK:ssa ja tulevaisuudessa myös Arktisessa neuvostossa. Kansainvälinen edustus ja edunvalvonta on keskeinen osa saamelaista itsehallintoa ja itsemääräämisoikeutta.	Itsemääräämisoikeuteen kuuluu, että saamelaiset saavat omien edustuksellisten elimiensä kautta edustaa itse itseään kansainvälisen oikeuden mukaisesti.
20 artikla Yhteiset saamelaisorganisaatiot Sopimusvaltioiden saamelaiskäräjät voivat muodostaa yhteisiä organisaatioita. Valtioiden tulee tarvittaessa yhteistoiminnassa saamelaiskäräjien kanssa edistää julkisen vallan siirtämistä tällaisille yhteisille organisaatioille.	16 artikla Yhteiset toimielimet Valtioiden tulee edistää saamelaiskäräjien mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä ja muodostaa yhteisiä toimielimiä. Jos kansallinen lainsäädäntö sen sallii, voidaan yhteisille toimielimille antaa julkisia hallintotehtäviä.	Nykyinen lainsäädäntö ei estä saamelaisia perustamasta yhteisiä toimielimiä. Saamelaiskäräjillä on ollut mm. yhteinen saamen kielilautakunta ja Sámi Giellagáldu. Julkisia hallintotehtäviä ei ole siirretty yhteispohjoismaisille elimille, mutta toisaalta julkisia hallintotehtäviä ei ole käytännössä siirretty myöskään saamelaiskäräjille muilta viranomaisilta Suomessa. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa jo nyt hallintotehtävien siirtämisen	Saamelaisten yhteistyön kehittäminen yli rajojen ja edellytyksien luominen sille, että saamelaiset voivat kehittää kieltään ja kulttuuriaan ilman rajojen aiheuttamia esteitä on mahdotonta, ellei yhteispohjoismaisia edustuksellisia saamelaiselimitä voida perustaa. Artikla ei muuta millään tavoin nykytilaa, vaan jättää saamelaiset riippuvaiseksi valtioiden hyvästä tahdosta. Yhteispohjoismainen saamelaisten edustuksellinen elin olisi tehokas toimija,	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
		yhteispohjoismaisille elimille, mutta se edellyttää asian säättämistä erillislainsäädännössä. Tällainen on Ruotsissa ja Norjassa erilainen, joissa saamelaiskäräjillä on julkisia hallintotehtäviä.	joka lisäisi saamen kansan aitoa yhteisöllisyyttä ja edesauttaisi parhaiten saamen kansan säilymistä yhtenä kansana. Aidosti yhteispohjoismainen edustuksellinen elin, johon luonnollisesti tulisivat kuulua myös Venäjän saamelaiset, pystyisi tehokkaasti ja vaikuttavasti edistämään saamelaisten oikeuksia.	
21 artikla Muut saamelaiset yhteisöt Valtioiden tulee kunnioittaa saamelaiskyläkokouksia ja muita saamelaisten toimivaltaisia organisaatioita tai paikallisia saamelaisia edustajia sekä tarvittaessa neuvotella näiden kanssa.	18 artikla Neuvottelut muiden saamelaisia edustavien tahojen kanssa Säädettäessä lakeja, tehtäessä päätöksiä sekä ryhdyttäessä muihin toimiin, joilla voi olla erityinen merkitys muille saamelaistahoille kuin saamelaiskäräjille, kuten saamelaiskylille, siidoille, paliskunnille, koltasaamelaisten kyläkokouksille tai muille saamelaisjärjestöille, valtion tulee, jos siihen on syytä, myös neuvotella näiden tahojen edustajien kanssa.	Kolttalaissa ja poronhoitoalaissa säädetään näiden tahojen kuulemisvelvoitteista.	Nykyisin paliskuntain yhdistys neuvottelee poronhoitoasioista valtion kanssa. Velvollisuus neuvotella näin monen tahon kanssa on valtioille hyvin työllistävä, mutta toisaalta artiklasta puuttuu täysin alue- ja paikallistaso, joissa merkittävä osa päätöksistä tehdään. Tällainen artikla edellyttää myös sitä, että kyseisillä tahoilla on tosiasialliset mahdollisuudet neuvotella valtion kanssa – eli resursseja.	
22 artikla Saamelaisalue Valtioiden tulee aktiivisesti pyrkiä vahvistamaan ja kehittämään sitä aluetta, jossa saamelaiset voivat hoitaa tämän sopimuksen ja valtioiden lainsäädännön mukaisia erityisiä oikeuksiaan.		Suomen saamelaisten kotiseutualueesta on säädetty saamelaiskäräjälaissa. Ruotsissa ja Norjassa on määritetty saamen kielialueet, mutta ei vastaavaa saamelaisten kotiseutualuetta. Sopimuksen soveltamisalan kannalta on tärkeää, että sopimuksen maantieteellinen soveltamisalue määritetään.	Saamelaisalueen määrittäminen pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa olisi hyvin tärkeää ja on valitettavaa, että siitä ei säädetä parafoidussa sopimuksessa. Saamelaisen kotiseutualue ei pysy elinvoimaisena ilman riittävää palvelurakennetta ja mahdollisuuksia opiskella, tehdä työtä myös perinteisten elinkeinojen ulkopuolella ja koulutautua. Saamelaiskulttuurin tulevaisuudelle perinteisen asuma-alueen elinvoimaisuus ja sen turvaaminen on hyvin tärkeää. Mikäli saamelaisten perinteiset asuma-alueet autioituvat, saamelaiskulttuurin tulevaisuus on yhä uhanalaisempi ja saamelaisuus on vaarassa muuttua kielelliseksi vähemmistöksi.	
III luku Saamen kieli ja saamelainen kulttuuri	III luku Kieli ja kulttuuri			

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
23 artikla Saamelaisten kielelliset oikeudet Saamelaisilla tulee olla oikeus käyttää, kehittää ja välittää tuleville sukupolville kieltään ja perinteitään samoin kuin edistää saamen kielen taidon levittämistä myös sellaisille saamelaisille, jotka osaavat kieltä vain epätäydellisesti tai eivät lainkaan osaa sitä. Saamelaisilla tulee olla oikeus päättää henkilönimistään ja maantieteellisistä nimistään sekä ylläpitää tätä nimistöä ja saada sille yleistä tunnustusta.	20 artikla Oikeus kieleen ja kulttuuriin Saamelaisilla on oikeus harjoittaa, käyttää, kehittää, säilyttää ja tuleville sukupolville välittää kieliään ja kulttuuriaan. Valtiot kunnioittavat, edistävät ja suojelevat näitä oikeuksia.	Suomen perustuslaissa taataan saamelaisille oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin ja saamen kielilaissa säädetään kielellisistä oikeuksista.	Artikla nykyisellään ei muuta olemassa olevaa tilannetta.	Vähemmistöpuitesopimuksen artikla 10 takaa saamelaisille oikeuden käyttää saamen kieltä yksityisesti ja julkisesti, suullisesti ja kirjallisesti sekä oppia omaa kieltään (artikla 14). Kansallisella vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on myös oikeus käyttää omakielisiä nimiään (11 artikla). Valtioiden on myös ryhdyttävä toimiin opetuksen ja tutkimuksen alalla kansallisten vähemmistöjensä kulttuuria, historiaa, kieltä ja uskontoa koskevan tiedon vaalimiseksi. Alueellisia ja vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan artiklassa 7 valtiot sitoutuvat luomaan olosuhteet, jotka mahdollistavat vähemmistökielen säilymisen ja sitoutuvat poistamaan rajoitukset, jotka estävät vähemmistökieliä menestymästä. Artikla 8 edellyttää että vähemmistökielille on saatavissa omakielistä koulutusta esi-, perus-, toisen asteen ja korkeakouluopetuksessa sekä varmistamaan alueellisten kielten tai vähemmistökielten taustalla olevan historian ja kulttuurin opetuksen. Artiklojen 9 ja 10 mukaan vähemmistökieltä tulee voida käyttää oikeus-, hallinto- ja viranomaissasiainnissa.
24 artikla Valtioiden vastuu saamen kielestä Valtioiden tulee mahdollistaa saamelaisille saamen kielen säilyttäminen, kehittäminen ja levittäminen. Valtioiden tulee huolehtia siitä, että saamelaista kirjaimistoa voidaan käyttää tehokkaasti tässä tarkoituksessa. Saamen kieltä tulee voida käyttää tehokkaasti tuomioistuimissa ja hallintoviranomaisissa saamelaisalueilla sekä myös näiden alueiden ulkopuolella sellaisissa asioissa, joita on ensin käsitelty saamelaisalueilla tai joilla muuten on erityinen liittymä näihin alueisiin. Sopimusvaltioiden tulee edistää saamenkielisen kirjallisuuden julkaisemista. Tämän artiklan määräykset koskevat myös harvinaisempia saamen kielimuotoja.	21 artikla Saamen kielen käyttö Saamelaisilla on oikeus käyttää henkilönnimiään sekä saada ne hyväksytyiksi kansallisten säännösten mukaisesti. Saamelaisalueilla on voitava hyväksyä ja käyttää saamenkielisiä maantieteellisiä nimiä. Saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä tuomioistuimissa ja asiointaessa viranomaisten kanssa saamelaisalueilla. Valtiot edistävät saamelaisten mahdollisuutta käyttää saamen kieltä terveyden- ja sairaanhoito- sekä sosiaalihuollossa saamelaisalueilla. Valtiot helpottavat saamen kielen käyttöä saamelaisalueiden ulkopuolella.	Saamelaisilla on nykyisin oikeus käyttää ja saada saamenkieliset henkilönnimensä hyväksytyiksi. Virallisissa asiakirjoissa saamen ortografiaa ei tunnusteta ja nimet kirjoitetaan suomen kielen aakkosilla. Saamen kielilaki takaa Suomessa saamelaisille oikeuden käyttää saamen kieltä eri palveluissa sekä tuomioistuimissa.	Artikla vastaa nykyistä lainsäädäntöä, mutta on puutteellinen ja rajoittava, koska rajoittaa oikeuden koskemaan vain saamelaisalueita – joita sopimuksessa ei määritetä. Suuri osa saamelaisten kotiseutualueen palveluista – kuten tuomioistuimet ja osa sosiaali- ja terveyspalveluista sijaitsee kotiseutualueen ulkopuolella. Sopimus on kirjoitettu useissa kohdissa puutteellisesti ja lakiteknisesti epäselvästi. Esimerkiksi viimeisen lauseen velvoite huomioida saamelaiskulttuuriin liittyviä seikkoja on epäselvä, sekava ja määrittämätön. Sopimus antaa suurta tulkinnanvara.	Vähemmistöpuitesopimuksen mukaan Kansallisella vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on myös oikeus käyttää omakielisiä nimiään (11 artikla).

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
25 artikla Saamelaiset tiedotusvälineet Sopimusvaltioiden tulee luoda edellytyksiä itsenäiselle saamelaiselle tiedotusvälinepolitiikalle, joka mahdollistaa saamelaisille tiedotusvälineille oman kehityksensä ohjaamisen ja yleisesti kiinnostavia asioita koskevan tiedon ja mielipiteiden ilmaisun rikkaan ja monipuolisen tarjoamisen saamelaisille. Valtioiden tulee huolehtia, että saamenkielisiä ohjelmia voidaan lähettää radiossa ja televisiossa sekä edistää saamenkielisten lehtien julkaisemista. Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa myös edistää yhteistyötä yli valtionrajojen sellaisten tiedotusvälineiden kanssa, jotka tarjoavat saamenkielistä ohjelmaa tai saamenkielisiä artikkeleita. Mitä toisessa kappaleessa määrätään saamen kielestä, koskee kohtuullisessa laajuudessa myös harvinaisempia saamen kielimuotoja.	Terveysten- ja sairaanhuollon sekä sosiaalihuollon alalla valtiot huomioivat saamelaiskulttuuriin liittyviä seikkoja. 25 artikla Tiedotusvälineet Valtiot edistävät laajaa saamenkielistä mediatarjontaa. Ottaen huomioon tiedotusvälineiden riippumattomuuden valtioiden tulee mahdollisimman hyvin huolehtia siitä, että saamelaisille annetaan mahdollisuus luoda ja käyttää omia tiedotusvälineitä.	Suomessa toimii Yle Sápmi ja Lapin Kansassa on saamenkielisiä uutisia. Norjassa ja Ruotsissa toimii saamenkielisiä tiedotusvälineitä. Artikla ei todennäköisesti muuta nykytilannetta lainkaan.	Saamelaiset tv- ja radioasemat ovat osa kansallisia yleisradioyhtiöitä ja alisteisia kansallisten yhtiöiden myöntämästä rahoituksesta. Saamelaiset mediatoimijat ovat riippuvaisia valtion rahoituksesta ja osa valtiollisia yleisradioyhtiöitä ja täten riippuvaisia kansallisista elimistä. Laadukas journalismi edellyttää resursseja, koulutusta ja jatkuvaa kehitystyötä. Laadukas journalismi ei ole vain haastattelua ja tiedotusta, vaan kriittistä, tutkivaa journalismia. Lasten ja nuorten mahdollisuudet saada omakielistä mediatarjontaa ovat edelleen hyvin heikot. Alkuperäisestä sopimusluonnoksesta artikla on lieventynyt ja aktiivinen kehittämistoiminta on poistunut.	Vähemmistökielisopimuksen mukaan valtioiden tulee myös varmistaa, että valtiossa on vähemmistökielisiä joukkoviestimiä (artikla 11).
26 artikla Saamelainen koulutus Saamelaisalueiden saamelaisille tulee varata tilaisuus opetukseen saamen kielessä ja saamen kielellä. Opetus ja opintotukijärjestelmä tulee mukauttaa heidän taustansa. Opetuksen tulee mahdollistaa kaikenkantasiseen jatkokoulutukseen osallistuminen ja samalla vastata saamelaisten tarpeisiin voida vastaisuudessaakin toimia perinteisten saamelaisten elinkeinojen parissa. Opintotukijärjestelmä tulee muotoilla siten, että se mahdollistaa korkeamman koulutuksen saamen kielellä. Saamelaisalueen ulkopuolella saamelaisille lapsille ja nuorille tulee antaa tilaisuus saamen kielen opetukseen, samoin kuin opetukseen saamen kielellä siinä laajuudessa kuin sen arvioidaan olevan kohtuullista erityisillä alueilla. Opetus tulee mahdollisimman laajasti mukauttaa heidän	23 artikla Opetus Saamelaisilla on peruskoulussa tai muulla vastaavalla kouluasteella oikeus saamen kielen opetukseen ja saamenkieliseen opetukseen saamelaisalueilla. Muilla maantieteellisillä alueilla valtiot takaavat saamelaisille mahdollisuuden saada saamen kielen opetusta sekä edistävät mahdollisuuksia saamenkieliseen opetukseen. Valtiot ryhtyvät toimenpiteisiin koulutuksen alalla, jotta saamelaisten asemaan ja oikeuksiin alkuperäiskansana sekä heidän historiaansa, kieleensä ja kulttuuriinsa liittyvä tietämys ja kunnioitus lisääntyisivät. Saamelaiskäräjien kanssa neuvotellaan 17 artiklan mukaisesti opetuksen sisällöstä saamelaisaineissa tai	Saamelaisilla on oikeus saada saamen kielen opetusta nykyisen peruskoulussa ja toisella asteella saamelaisten kotiseutualueella ja saamen kielen opetusta sen ulkopuolella. Saamelaiskäräjät vastaa saamelaisesta oppimateriaalituotannosta ja saamelaiskäräjien edustajat osallistuvat valtakunnallisten opetussuunnitelmien laadintaan.	Suurin haaste on turvata laadukasta opetusta ja opettajia sekä saamelaiskulttuurinmukaista ja saamenkieliset opetusta saamelaisille ja toisaalta samanaikaisesti elvyttää saamen kieltä osana varhaiskasvatusta ja peruskoulua. Pohjoismaisesta saamelaisopimuksesta on poistettu saamelaiskulttuurin mukainen opetus -velvoite pois. Saamelaisopetuksen kehittämiseksi ja tehostamiseksi ylikansalliset opetussuunnitelmat, yhteisiä oppimateriaaleja ja saamelaiskulttuurinmukaisen pedagogiikan kehittäminen on jäänyt sopimuksessa huomiotta.	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
taustaansa. Valtakunnalliset opetussuunnitelmat tulee laatia yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja sopeuttaa saamelaisten lasten ja nuorten kulttuuriseen taustaan ja tarpeisiin.	saamelaiskäräjät voi määrättyissä puitteissa kehittää opetuksen sisältöä saamelaisaineissa ja saamelaisten historiaan, kulttuuriin, saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin ja yhteiskuntaelämään liittyen. Valtiot voivat, jos se katsotaan tarpeelliseksi, tilapäisesti tarjota vaihtoehtoisia opetusmenetelmiä käytettäväksi alueilla, joilla ei ole saamenkielentaitoisia opettajia ja joilla saamelaisten oppilaiden määrä on vähäinen.			
28 artikla Saamelaisia koskeva opetus ja tiedottaminen Saamelaisten kulttuurin ja yhteiskuntaelämän tulee tarkoituksenmukaisella tavalla ilmetä opetuksessa myös saamelaisyhteisön ulkopuolella. Opetuksen tulee erityisesti pyrkiä edistämään tietoa saamelaisten asemasta valtioiden alkuperäiskansana. Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa järjestää saamelaisten kulttuurin ja yhteiskuntaelämän opetusta sellaisille ihmisille, jotka aikovat työskennellä saamelaisalueella. Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa huolehtia siitä, että yleistä tietoa saamelaisesta kulttuurista ja saamelaisten yhteiskuntaelämästä levitetään laajasti				
27 artikla Tutkimus Sopimusvaltioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa luoda hyvät edellytykset tutkimukselle, joka palvelee saamelaisen yhteiskunnan tiedontarvetta ja edistää saamelaisten tutkijoiden rekrytointia. Saamelaista tutkimusta suunniteltaessa tulee ottaa huomioon saamelaisen yhteiskunnan kielelliset ja kulttuuriset olosuhteet. Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa edistää saamelaisten ja muiden tutkimuslaitosten yhteistoimintaa valtion rajojen sisä- ja ulkopuolella sekä tukea tutkimuslaitoksia, jotka erityisesti harjoittavat 1 kappaleessa tarkoitettua tutkimusta. Saamelaisten elinoloja koskevaa tutkimusta harjoitettaessa tulee ottaa huomioon saamelaisten alkuperäiskansa-aseman vaatimat eettiset säännöt.	24 artikla Tutkimus Valtiot luovat hyvät edellytykset saamelaisyhteisön kannalta merkittävälle tutkimukselle ja tutkimusyhteistyölle. Tällaista tutkimusta harjoitettaessa on otettava huomioon vakiintuneet tutkimuseettiset säännöt ja kansainväliset periaatteet, joita noudatetaan alkuperäiskansoihin liittyvässä tutkimuksessa.			

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
29 artikla Sosiaali- ja terveystoimi Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa huolehtia siitä, että terveydenhuolto ja sosiaalipalvelut saamelaisten asuinalueilla järjestetään siten, että näillä alueilla asuville saamelaisille taataan heidän kielelliseen ja kulttuuriseen taustaansa mukautettua apua. Sosiaali- ja terveysviranomaisten tulee myös saamelaisten asuinalueiden ulkopuolella ottaa huomioon saamelaisten asiakkaiden ja potilaiden kielellinen ja kulttuurinen tausta.				
30 artikla Saamelaiset lapset ja nuoret Saamelaisilla lapsilla ja nuorilla on oikeus harjoittaa kulttuuriaan sekä säilyttää ja kehittää saamelaista identiteettiään.	6 artikla Saamelaislasten oikeudet Valtiot edistävät erityisesti saamelaislasten oikeutta erikseen ja yhdessä muiden saamelaisten kanssa säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä. Valtiot kiinnittävät erityishuomiota saamelaislasten tarpeisiin ja oikeuksiin täyttäessään tämän sopimuksen mukaisia velvoitteitaan. Saamelaislasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Kaikissa saamelaislapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.	Artikla vastaa lasten oikeuksien sopimuksen velvoitteita. Saamelaislapsilla on edelleen suuria haasteita saada omakielisiä laadukkaita varhaiskasvatuspalveluja saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella, saamenkielinen iltapäiväkerhotoiminta on olematonta.		Lasten oikeuksien yleissopimuksen 30 artikla on samansisältöinen kuin KP-sopimuksen 27 artikla. Artiklan mukaan alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Sopimuksen 2 artikla kieltää lasten syrjinnän heidän mm. kielen ja syntyperän perusteella. Sopimuksen 17 artiklan mukaan valtioiden on taattava, että lapset saavat tietoa monista eri lähteistä Valtioiden tulee rohkaista tiedotusvälineitä kiinnittämään erityistä huomiota tai alkuperäiskansalasten kielellisiin tarpeisiin. Sopimuksen 29 artiklan mukaan lasten opetuksen tulee perustua mm. ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen ja kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja kohtaan. ILO 169-sopimus: 29 artikla Koulutuksella on pyrittävä antamaan kyseisten kansojen lapsille sellaiset yleistiedot ja taidot, joiden avulla he pystyvät osallistumaan täysimääräisesti ja tasa-arvoisina sekä oman yhteisönsä että kansallisen yhteisön elämään

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
31 artikla Perinteiset taidot ja kulttuurinilmaukset Valtioiden tulee kunnioittaa saamelaisten oikeutta hallita perinteistä tietämystään ja perinteisiä kulttuurinilmauksiaan sekä edistää sitä, että saamelaiset voivat säilyttää ja kehittää niitä sekä välittää niitä tuleville sukupolville. Kun muut kuin saamelaiset käyttävät saamelaiskulttuuria taloudellisesti hyväkseen, tulee valtioiden edistää sitä, että saamelaisilla on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja saada kohtuullinen osa toiminnan taloudellisesta tuloksesta. Saamelaiskulttuuria tulee suojella sellaisten kulttuuristen ilmaisujen käytöltä, jotka harhaanjohtavalla tavalla näyttävät olevan saamelaista alkuperää. Valtioiden tulee edistää sitä, että saamelaisten perinteiset taidot otetaan huomioon saamelaisten elinoloista päätettäessä.	22 artikla Saamelainen kulttuuriperintö, saamelaiset kulttuuri-ilmaukset sekä saamelainen perinteinen tieto Valtiot ottavat huomioon saamelaisen kulttuuriperinnön, saamelaiset kulttuuri-ilmaukset ja saamelaisen perinteisen tiedon päätöksenteossa, joka koskee saamelaisia olosuhteita. Saamelainen aineellinen kulttuuriperintö suojellaan lailla. Valtiot edistävät saamelaisten immateriaalisen kulttuuriperinnön turvaamista. Saamelaiskäräjät, tai viranomaiset yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa, saamelaiset museot tai muut saamelaiset laitokset vastaavat saamelaista kulttuuriperintöä koskevista asioista. Valtion tai muun julkisen laitoksen hallussa olevan saamelaisen kulttuuriperinnön hallinnointi kuuluu Saamelaiskäräjille taikka museoille tai laitoksille yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa. Valtiot edistävät saamelaisen kulttuuriomaisuuden palauttamista ja hallinnointia kolmannen kappaleen mukaisesti.		Artikla on luonteeltaan sekava, yhdistäen kulttuuriperinnön, kulttuuri-ilmaukset ja perinteisen tiedon samaan pykälään ja viittaa saamelaiskäräjiin, museoihin, arkistolaitokseen, valtiollisiin laitoksiin ja yksityisoikeudellisiin laitoksiin, ja osa toimista on parlamentaarisen kentän ulkopuolella. Artikla ei anna saamelaisille hallintaoikeuksia perinteiseen tietoon ja kulttuuri-ilmauksiin.	Biodiversiteetisopimuksen artikla 8(j) velvoittaa valtioita kunnioittamaan, suojelemaan ja ylläpitämään saamelaisten biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön kannalta merkittävää tietämystä sekä rohkaista tämän tietämyksen, innovaatioiden ja käytäntöjen käytöstä saatujen hyötyjen tasapuolista jakamista. Artikla 10(c) edellyttää, että valtio suojelee ja kannustaa biologisten resurssien perinteistä käyttöä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti, jotka soveltuvat suojelun ja kestäväen käytön vaatimuksiin. Kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksen tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta (1 artikla). Sopimuksen mukaan kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojeleminen ja edistäminen edellyttää kaikkien kulttuurien, myös vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ja alkuperäiskansojen kulttuurien yhdenvertaisuuden ja kunnioittamisen tunnustamista (2 artikla). Sopimusosapuolten tulee ryhtyä toimiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi ja turvaamiseksi (6 artikla). Aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus tunnustaa että alkuperäiskansoilla on tärkeä rooli aineettoman kulttuuriperinnön tuottamisessa, suojelemisessa, ylläpitämisessä ja uudelleenluomisessa ja siten myös kulttuurisen moninaisuuden ja inhimillisen luovuuden edistämisessä. Sopimuksen tavoitteena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä ja varmistaa asianomaisten yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden kulttuuriperinnön kunnioittaminen (artikla 1). Sopimuksen osapuolten tulee ryhtyä tarvittaviin toimiin aineettoman kulttuuriperinnön suojelemiseksi omalla alueellaan ja tunnistaa ja määrittää alueellaan esiintyvän aineettoman kulttuuriperinnön eri elementit yhteistyössä sidosryhmien kanssa (11 artikla). Osapuolten tulee myös luetteloida valtiossa esiintyvää aineetonta kulttuuriperintöä (12 artikla).
32 artikla Saamelaiset kulttuurimuistomerkit				

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
Saamelaisia kulttuurimuistomerkkejä tulee suojata lailla. Niiden hallinnoinnin tulee kuulua saamelaiskäräjille tai kulttuurilaitoksille yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Valtioiden tulee ryhtyä saamelaisen kulttuurimuistomerkkien dokumentointia, suojelua ja hallintoa koskevaan valtioiden rajat ylittävään yhteistyöhön. Valtioiden tulee edistää sitä, että saamelaisalueilta pois viedyt, saamelaisyhteisölle erityisen tärkeät kulttuurimuistomerkit, luovutetaan sopiviin museoihin tai kulttuurilaitoksille sopimusvaltioiden saamelaiskäräjien kanssa tehtävän tarkemman sopimuksen mukaan.				
33 artikla Kulttuurin perusta Valtioiden velvollisuudet saamelaiskulttuurin suhteen käsittävät myös kulttuurin aineellisen perustan siten, että saamelaisille tarjotaan välttämättömät elinkeinoihin liittyvät ja taloudelliset edellytykset säilyttää ja kehittää kulttuuriaan.		Norjassa on laaja tukijärjestelmä myös saamelaiselinkeinon harjoittajille ja myös Ruotsin saamelaiskäräjillä on erityinen tukijärjestelmänsä. Suomessa ei ole erityistä elinkeinotukea saamelaisille saataville, vain yleiset elinkeinopoliittiset tukijärjestelmät.	Pohjoismainen saamelaissopimus on luonteeltaan edistävää, esimerkiksi artikla 26 sisältää vain kehoituksia valtioille. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen toimeenpanon resursointi on täysin arvioimatta ja myös keskustelematta julkisesti. Sopimuksen tehokas toimeenpano edellyttää lisää resursseja yhteiskunnan kaikille eri aloille.	YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan saamelaiselle yhdessä ryhmänsä kanssa tulee turvata heidän perinteinen elämänmuotonsa elinkeinon harjoittajana (Ilmari Länsman et al. vs. Suomen valtio, 1992). Ihmisoikeuskomitea on kiinnittänyt Suomen valtion huomiota tapauksessa Ilmari Länsman et al. vastaan Suomen valtio, vuonna 1992, muun ohella siihen, että saamelaisyhteisön tulee pysyä elinvoimaisena myös tulevaisuuteen nähden.
	26 artikla Valtionrajoja ylittävä yhteistyö Valtiot edistävät saamen kielenhuoltoa koskevaa valtionrajat ylittävää yhteistyötä erityisesti määriteltäessä kielellisiä normeja ja terminologiaa. Valtiot edistävät valtionrajat ylittävää yhteistyötä kysymyksissä, jotka koskevat saamen kielen koulutusta ja opetusta, saamenkielistä koulutusta ja opetusta sekä saamelaisten historiaa, kulttuuria ja kieltä koskevaa koulutusta ja opetusta. Lisäksi valtiot edistävät saamenkielisen oppimateriaalin ja saamelaisten historiaa, kulttuuria ja kieltä koskevan oppimateriaalin kehittämistä		Artikla on hyvin julistuksenomainen, sisältäen edistämistä ja rohkaisemista. Artikla ei pidä sisällään yhteistyötä perinteisten elinkeinon osalta. Artikla on valtiokeskeinen eikä siirrä saamelaiselimille päätösvaltaa saamen kielen terminologiassa, kulttuuriperinnössä, opetussuunnitelmien laadinnassa tai koulutuksessa. Rajat ylittävän yhteistyön edistäminen edellyttäisi julkisten hallintotehtävien siirtoa yhteisille saamelaiselimille.	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
	koskevaa valtionrajoja ylittävää yhteistyötä. Valtiot edistävät saamelaisen kulttuuriperinnön ja saamelaisen perinteisen tiedon dokumentointiin, suojeluun ja käyttöön liittyvää valtionrajoja ylittävää yhteistyötä. Valtiot rohkaisevat mahdollisuuksien mukaan ja tiedotusvälineiden riippumattomuuden huomioon ottaen valtionrajoja ylittävää yhteistyötä saamenkielistä mediatarjontaa tarjoavien tiedotusvälineiden välillä.			
IV luku Saamelaisten oikeus maahan ja veteen	IV luku Maa ja vesi			
34 artikla Maan ja veden perinteinen käyttö Pitkäaikainen perinteinen maa- tai vesialueiden käyttö muodostaa perustan saamelaisten yksilölliselle tai yhteisölliselle omistusoikeudelle näihin alueisiin pitkäaikaista käyttöä koskevien kansallisten tai kansainvälisten sääntöjen mukaan. Jos saamelaiset, olematta omistajan asemassa, hallitsevat ja ovat perinteisesti käyttäneet tiettyjä maa- tai vesialueita poronhoitoon, metsästykseseen tai kalastukseen taikka muulla tavalla, tulee heillä olla oikeus alueiden jatkuvaan hallintaan ja käyttöön samassa laajuudessa kuin aikaisemminkin. Jos saamelaiset käyttävät alueita yhdessä toisen kanssa, tulee kuitenkin saamelaisten ja toisen käyttäjän käyttää oikeuksiaan ottaen molemminpuolisesti huomioon toisensa ja kilpailevien oikeuksien luonne. Erityistä huomiota tulee tässä yhteydessä kiinnittää poronhoitoa harjoittavien saamelaisten asemaan. Alueiden jatkuvan käyttöoikeuden rajaaminen samaan laajuuteen kuin aikaisemminkin ei saa estää hyödyntämismuotojen tarpeellista sopeuttamista tekniseen ja taloudelliseen kehitykseen.	27 artikla Oikeus maahan ja veteen Ne alueet, joita saamelaiset ovat perinteisesti käyttäneet, ovat perustana sille, että saamelaiset voivat ylläpitää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä. Saamelaisten pitkäaikainen perinteinen maa- ja vesialueiden käyttö on valtioissa muodostunut perustaksi saamelaisten kollektiiviselle tai yksilölliselle omistukseen - tai käyttöoikeudelle.		Maa- ja vesioikeuksia koskeva luku on hyvin toteava ja moniselitteinen ja on kirjoitettu luonteeltaan siten, että maa- ja vesioikeudet voidaan ratkaista neuvotteluilla ja käyttöoikeuksilla. Pohjoismaisen saamelais-sopimuksen muotoilu on myös nykytilaa ja historiaa painottava ja voidaan tulkita ottaen huomioon myös sopimuksen preambulan/esipuheen siten, että nykyiset oikeudet ovat riittäviä saamelaisten maa- ja vesioikeuksien turvaamiseksi. Artiklat sellaisenaan rajoittavat myös Ilo 169-sopimuksen mahdollista ratifiointia ja toimeenpanoa.	ILO 169: sopimus: 13 artikla 1. Yleissopimuksen tämän osan määräyksiä sovellettaessa hallitusten tulee kunnioittaa sitä erityistä merkitystä kyseisten kansojen kulttuurille ja henkisille arvoille, joka on näiden kansojen suhteella niihin maihin tai alueisiin, joilla ne asuvat tai joita ne muuten käyttävät, tai tapauksen mukaan molempiin, ja erityisesti tämän suhteen yhteisöllisiä näkökohtia.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
Sen arvioiminen, onko kyseessä tässä artikkelissa tarkoitettu perinteinen käyttö, tulee tapahtua sen perusteella, mikä muodostaa perinteisen saamelaisen maan ja veden hyödyntämisen sekä ottamalla huomioon sen, ettei saamelaisten käyttö usein jätä pysyviä jälkiä luontoon. Tämän artiklan määräykset eivät sisällä mitään rajoitusta oikeuteen saada takaisin omaisuutta, joka saamelaisilla voi olla kansallisen tai kansainvälisen oikeuden mukaan				
35 artikla Saamelaisten maahan ja veteen kohdistuvien oikeuksien suoja Valtioiden tulee ryhtyä välttämättömiin toimenpiteisiin suojataksaan tehokkaasti saamelaisten 34 artiklan mukaisia oikeuksia. Valtioiden tulee tässä tarkoituksessa erityisesti määritellä ne maa- ja vesialueet, joita saamelaiset perinteisesti käyttävät. Kansallisessa oikeudessa tulee olla sopivia menettelyjä saamelaisten maahan ja veteen kohdistuvia oikeuksia koskevien vaatimusten käsittelemiseksi. Tuomioistuinmessä olevassa kyseisiä oikeuksia koskevassa asiassa saamelaisten tulee saada asian käsittelemiseksi välttämätöntä taloudellista apua.	28 artikla Maahan ja veteen kohdistuvien oikeuksien turvaaminen Valtiot ryhtyvät toimiin varmistaakseen saamelaisten oikeudet perinteisesti käyttämiinsä luonnonvaroihin, niiden saantiin sekä mahdollisuudet niiden käyttöön saamelaisalueilla. Valtiot varmistavat, että kansallisessa lainsäädännössä on soveltuvat menettelyt, joilla voidaan sitovasti vahvistaa saamelaisten oikeudet maahan ja veteen. Oikeuksien olemassaoloa arvioitaessa huomioidaan, että saamelaisten luonnonvarojen käytöstä harvoin jää pysyviä jälkiä luontoon.			ILO 169: 14 artikla 1. Kyseisille kansoille on tunnustettava omistus- ja hallinto-oikeudet niihin maihin, joilla ne perinteisesti asuvat. Tapauksen mukaan on lisäksi toteutettava toimenpiteet, joilla turvataan näiden kansojen oikeus käyttää maita, jotka eivät ole yksinomaan niiden asuttamia mutta joita ne ovat perinteisesti voineet käyttää toimeentulonsa hankkimiseen ja perinteiseen toimintaansa. Tältä osin on kiinnitettävä erityistä huomiota paimentolaiskansojen ja kiertävien viljelijöiden tilanteeseen. 2. Hallitusten on tarvittaessa toteutettava toimet, joilla määritetään kyseisten kansojen perinteisesti asuttamat maat ja taataan tehokas suoja niiden omistus- ja hallinto-oikeuksille. 3. Kansalliseen oikeusjärjestelmään on sisällytettävä asianmukaiset menettelyt kyseisten kansojen esittämien maahan liittyvien vaatimusten ratkaisemiseksi.
36 artikla Luonnonvarojen hyödyntäminen Saamelaisten oikeutta luonnonvaroihin 34 artikkelissa tarkoitetuilla maa- tai vesialueilla tulee erityisesti suojata. Samassa yhteydessä tulee ottaa huomioon, että näiden keskeytymätön käyttö voi olla edellytys saamelaisten perinteisen tietämyksen ja perinteisten kulttuuristen ilmausten säilymiselle. Ennen kuin julkinen viranomainen lain nojalla antaa luvan mineraalien tai muiden maanalaisten luonnonvarojen tutkimiseen tai hankkimiseen taikka päättää muiden luonnonvarojen hyödyntämisestä sellaisilla maa- tai vesialueilla, jotka	30 artikla Luonnonvaroihin puutuminen tai niiden muuttunut käyttö Kun valtiot harkitsevat saamelaisalueiden luonnonvaroja koskevia toimenpiteitä tai niiden käyttötarkoituksen muutosta tai lupien myöntämistä näihin, valtiot kiinnittävät erityistä huomiota siihen, etteivät toimenpiteet tai muuttunut käyttötarkoitus aiheuta huomattavaa haittaa saamen kielelle, kulttuurille tai yhteiskuntaelämälle. Kun toimenpiteen tai muutoksen sallimista	Suomessa voidaan tulkita kaivoslain saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon vastaavan tätä määrittäystä.	Saamelaisten perinteiset elinkeinot eivät ole mainittuina. Artiklan määräys ei huomio saamelaisten osallistumisoikeutta ja toisaalta artikla siirtää ratkaisun kansallisella lainsäädännöllä säädettäväksi, mikä lisää valtioiden liikkumavaraa. Artikla ei tosiasiallisesti kehitä saamelaisten oikeutta osallistua päätöksentekoon luonnonvarojen käytöstä.	ILO 169: 15 artikla 1. Kyseisten kansojen oikeudet maidensa luonnonvaroihin on erityisesti turvattava. Näihin oikeuksiin sisältyy kansojen oikeus osallistua näiden luonnonvarojen käyttöön, hallintaan ja suojeluun.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
saamelaiset omistavat tai joita he käyttävät, tulee neuvotella sellaisten saamelaisien kanssa, joita asia koskettaa. Jos kyse on 16 artiklassa tarkoitusta asiasta, tulee saamelaiskäräjien kanssa neuvotella. Lupaa luonnonvarojen tutkimiseen tai hankkimiseen ei saa myöntää, jos toiminta tekisi mahdottomaksi tai vakavasti vaikeuttaisi saamelaisien jatkuvaa kyseessä olevien alueiden hyödyntämistä ja tämä hyödyntäminen on olennaista saamelaiselle kulttuurille, elleivät saamelaiskäräjät ja saamelaiset, joita asia koskettaa, suostu tähän. Tämän artiklan määräykset koskevat myös muita luontoon kajoamisen tai luonnon käyttämisen muotoja 34 artiklassa tarkoitetuilla alueilla. Kajoamisen tai käytön muotona pidetään muun muassa metsänhakkuita, vesi- ja tuulivoimalaitoksia, teiden ja vapaa-ajan asuntojen rakentamista sekä sotilaallisia harjoituksia ja pysyviä harjoitusalueita.	harkitaan, valtiot huolehtivat sitä silmällä pitäen siitä, että eri toimien kokonaisvaikutus saamelaiseen kulttuuriin, kieleen ja yhteiskuntaelämään alueella huomioon otetaan. Puututtaessa saamelaisien omistus- tai käyttöoikeuteen korvausta maksetaan sen mukaan, mitä siitä tarkemmin säädetään kansallisessa lainsäädännössä.			
37 artikla Korvaus ja osa tuotosta Saamelaisilla, joita asia koskettaa, tulee olla oikeus saada korvausta kaikesta 36 artiklan 2 ja 4 kappaleessa tarkoitetun toiminnan aiheuttamasta vahingosta. Jos kansallisessa lainsäädännössä on säännöksiä, jotka velvoittavat luonnonvarojen hyödyntämiseen luvan saanutta suorittamaan maksun maanomistajalle tai antamaan tälle osan toiminnan tuotosta, tulee luvansaajalla olla sama velvollisuus kyseessä olevaa aluetta perinteisesti käyttäneitä ja edelleen käyttäviä saamelaisia kohtaan. Tämän artiklan määräykset eivät sisällä mitään rajoitusta oikeuteen saada luonnonvarojen hyödyntämisen tuotosta osa, joka voi seurata kansainvälisestä oikeudesta.				ILO 169-sopimus, 15 artikla 2 kohta: 2. Tapauksissa, joissa valtio säilyttää omistusoikeuden mineraalivaroihin tai maanalaisiin luonnonvaroihin tai oikeudet muihin maiden luonnonvaroihin, hallitusten on otettava käyttöön tai ylläpidettävä menettelyt, joilla hallitukset kuulevat kyseisiä kansoja ennen niiden maiden luonnonvaroihin kohdistuvan tutkimus- tai hyödyntämisohjelman aloittamista tai sitä koskevan luvan myöntämistä selvittääkseen, haittaisiko ohjelma näiden kansojen etuja, ja missä määrin. Kyseisten kansojen on päästävä mahdollisuuksien mukaan osallisiksi tällaisen toiminnan tuottamasta hyödystä, ja niiden on saatava oikeudenmukainen korvaus kaikesta vahingosta, jota tällainen toiminta voi niille aiheuttaa.
	29 artikla Keskinäinen kunnioitus Valtiot huolehtivat siitä, että oikeudenhaltijat ja kaikki muut maiden ja vesien käyttäjät osoittavat		Artikla on luonteeltaan julistuksenomainen ja kuuluisi paremminkin preambula/esipuhe-osaan. Miten käytännössä tämän artiklan mää-	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
	keskinäistä kunnioitusta toistensa intressejä kohtaan ottaen samalla huomioon, mitä saamelaisten luonnonvarojen käyttö merkitsee saamelaiselle kulttuurille, kielelle ja yhteiskuntaelämälle.		räyksen toteutetaan ja seurataan miten keskinäinen kunnioitus on kehittynyt? Valtiollinen sopimus ulotetaan koskemaan yksilöitä: miten käytännössä toteutuu? Valtio voi tuottaa oikeaa tietoa ja kehittää koulutusta, jotka lisäävät kunnioitusta, mutta yksilöiden käyttäytymiseen tai kunnioittamisen asteeseen valtio ei voi puuttua. Artikla on myös hyvin valitettava ja epäsuhtainen siksi, että itseasiassa pohjoismainen saamelaisopimus - eivätkä täten valtiot – kunnioita saamelaista kulttuuria eivätkä anna saamelaisille oikeutta päättää itse omasta kehityksestään.	
	31 artikla Saamelaisten oikeus harjoittaa kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä Saamelaisilta alkuperäiskansana ei saa kieltää oikeutta harjoittaa kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä puuttumalla luonnonvaroihin tai muuttamalla niiden käyttötarkoitusta.	Artikla ei muuta nykytilaa.	Artikla vastaa KP-sopimuksen velvoitteita ja on otettu jo kansalliseen lainsäädäntöön ja ratkaisukäytäntöön jo aiemmin. Tässä yhteydessä olisi ollut tarkoituksenmukaista ottaa käyttöön saamelaiskulttuurin heikentämiskielto -määräys.	KP-sopimus artikla 27: Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.
38 artikla Vuonot ja rannikkovedet Edellä 34-37 artiklan määräykset oikeuksista vesialueisiin tai vesialueiden käyttämiseen koskevat vastaavalla tavalla saamelaisten kalastusta sekä vuonojen ja rannikkovesien muuta käyttöä. Kalan ja muiden meren luonnonvarojen saaliskiintiöiden jaossa sekä näiden luonnonvarojen muussa sääntelyssä tulee asiankuuluvasti ottaa huomioon saamelaisten luonnonvarojen käyttö ja sen merkitys saamelaisille paikallisyhteisöille. Tämä tulee ottaa huomioon, vaikka käyttö olisi näillä merialueilla vähentynyt tai loppunut sen seurauksena, että saaliskiintiöitä ei ole saavutettu tai että syynä on kalan ja muiden luonnonvarojen käytön muu sääntely. Sama koskee tapausta, jos käyttö on vähentynyt tai lakannut luonnonvarojen ehtymisen seurauksena näillä alueilla.	37 artikla Merten luonnonvarat Merisaamelaisalueella tapahtuvassa meren elollisten luonnonvarojen sääntelyssä ja jakamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen millainen merkitys saamelaisten tavalla hyödyntää näitä varoja on saamelaisten kulttuurille, kielelle ja yhteiskuntaelämälle.		Artikla koskee Norjan ja Ruotsin saamelaisia ja kalastusoikeuksia. Merten luonnonvarojen hyödyntäminen on todennäköisesti lisääntymässä artkisella alueella (öljy- ja kaasukentät) tämän johdosta artiklan tulisi olla velvoittavampi ottaen huomioon toimintakentän muutokset. Vaikutukset ulottuvat myös Suomen saamelaisiin ottaen huomioon merten luonnonvarojen hyödyntämisen vaelluskalakantoihin.	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
39 artikla Alueiden ja luonnonvarojen hallinto Niiden oikeuksien lisäksi, jotka saamelaisilla omistus- tai käyttöoikeuden muodossa on, tulee saamelaiskäräjillä olla 16 artiklan mukainen osallistumisoikeus 34 ja 38 artiklassa tarkoitettujen alueiden julkiseen hallintoon.	32 artikla Luonnonvarojen hallinnointi Ottaen huomioon, että saamelaisten maahan ja veteen kohdistuvilla oikeuksilla on erityinen merkitys saamelaisen kulttuurin, kielen ja yhteiskuntaelämän säilymisen kannalta, valtiot ja muut valtion omaisuutta hallinnoivat neuvottelevat niin pitkälle kuin mahdollista saamelaisten kanssa kysymyksistä, jotka liittyvät saamelaisia koskevien luonnonvarojen hallinnointiin ja joihin 17 artiklan vaatimuksia ei sovelleta, tai osallistavat muulla tavalla aktiivisesti saamelaisia näihin kysymyksiin.		Artikla ei luonteeltaan muuta nykytilaa eikä lisää saamelaisten mahdollisuutta osallistua luonnonvarojen hallinnointiin.	
40 artikla Ympäristönsuojelu ja ympäristöhallinto Valtioiden tulee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa harjoittaa aktiivista ympäristönsuojelua varmistautuakseen 34 ja 38 artiklassa tarkoitettujen saamelaisten maa- ja vesialueiden kestävästä kehityksestä. Saamelaiskäräjillä tulee olla 16 artiklan mukainen osallistumisoikeus ympäristöhallintoon, joka vaikuttaa näihin alueisiin	33 artikla Luonnon- ja kulttuuriympäristö Valtiot edistävät saamelaisten perinteistä tietoa kunnioittaen saamelaisalueiden luonnon- ja kulttuuriympäristön kestävää käyttöä ja ottaen huomioon luonnon- ja kulttuuriympäristöjen erityisen merkityksen saamelaisten kulttuurin, kielen ja yhteiskuntaelämän perustana.	Artikla on luonteeltaan toteava eikä muuta nykytilaa. Artikla ei tuo saamelaisille mahdollisuuksia osallistua osallistua ympäristöhallintoon. Suomessa saamelaisten kotiseutualueesta n. 80 % on suojeltua.	Saamelaisten asuttamilla alueilla on merkittävästi luonnonsuojelualueita, jotka ovat tärkeitä saamelaisten perinteisille elinkeinoille. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen tulevaisuudelle on ratkaisevaa luonnonsuojelualueet ja niiden käyttö saamelaiskulttuurin mukaisesti. Artikla on huonosti muotoiltu, koska saamelaiset eivät ole siinä keskiössä vaan luonnonsuojelualueiden kestävä käytön edistäminen eli kenen tahansa toimijan kestävä käytön edistäminen on keskiössä, ei saamelaisten.	
V luku Saamelaiset elinkeinot	V luku Elinkeinot			
41 artikla Saamelaisten elinkeinojen suoja Saamelaisten elinkeinojen ja luonnonvarojen käytön tulee nauttia erityistä suojelua oikeudellisten tai taloudellisten toimenpiteiden kautta siinä määrin kuin ne muodostavat tärkeän perustan kulttuurille. Saamelaisten elinkeinona ja luonnonvarojen käyttönä pidetään sellaista toimintaa,	34 artikla Saamelaiset elinkeinot Saamelaisilla elinkeinoilla on erityinen merkitys saamelaisten kulttuurin, kielen ja yhteiskuntaelämän säilyttämisen, harjoittamisen ja kehittämisen kannalta. Luontaiselinkeinoilla, kalastus, metsästy, pienimuotoinen eläintenpito ja luonnonvarojen talteenotto		Artikla on kokonaisuudessaan muotoiltu toteavaksi ja määritteleväksi. Artiklan viimeinen määritelmä perinteisten elinkeinojen uusista toimintatavoista on hyvin kankea ja määrittelyltään saamelaiskulttuurin ulkopuolinen, korostaen sitä, että saamelaiskulttuuri muuttuu ja kehittyy vain ulkoisten innovaatioiden ja	YK:n ihmisoikeuskomitea on vahvistanut, että KP-sopimuksen 27 artiklan tarkoittama kulttuurin harjoittamisen suoja koskee saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, mutta myös näiden ammattien moderneja muotoja (Ilmari Länsman et al. v. Suomen valtio, 1992).

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
joka on olennaista saamelaisten paikallisyhteisöjen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.	mukaan lukien, on pitkät saamelaiset perinteet eri saamelaisalueilla ja pitkäkestoiset vaikutukset kieleen, kulttuuriin ja saamelaisten perinteeseen tietoon sekä asutukseen, kotitalouteen ja duodji-tuotannon raaka-aineisiin. Valtiot edistävät saamelaiselinkeinoja. Elinkeinojen harjoittamista ja luonnonvarojen käyttöä pidetään edelleen saamelaiskulttuurin harjoittamisena, vaikkakin uusia tarkoituksenmukaisia toimintamuotoja otetaan käyttöön yleisen yhteiskuntakehityksen myötä.		yhteiskunnallisen kehityksen perusteella.	
	35 artikla Kulttuurielinkeinot ja luovat elinkeinot sekä matkailu Saamelainen kulttuuri, historia ja luonto ovat kulttuurielinkeinojen ja luovien elinkeinojen sekä matkailun voimavara. Valtiot edistävät sitä, että tätä voimavaraa hyödynnetään kestäväällä tavalla ja saamen kieltä, kulttuuria ja yhteiskuntaelämää kunnioittaen.		Artiklan ottaminen lukuun, joka käsittelee saamelaisia elinkeinoja on erikoista. Artikla on kirjoitettu siten, että saamelaiskulttuurin hyödyntäminen matkailussa ja luovilla aloilla on hyväksyttävää ja normaalia ja hyväksikäyttöä ei säädellä eikä se ole saamelaisyhteisön päätehtävissä. Pohjoismaisen saamelais-sopimuksen tarkoitus tulisi olla saamelaiskulttuurin turvaaminen, ei valtakulttuurin elinkeinojen. Olisi tarkoituksenmukaisempaa säätää elinkeinoista, jotka tukevat saamelaiskulttuurin, kielen ja elinkeinojen säilymistä ja saamelaisten omien matkailupalvelujen kehittämistä ja verkostoitumista yli valtion rajojen (ns. eettinen matkailu).	
42 artikla Poronhoito saamelaisten elinkeinona Poronhoito erityisenä ja perinteisenä saamelaiselinkeinona ja kulttuurimuotona perustuu perinnäistapaan ja sillä tulee olla	36 artikla Poronhoito Poronhoidolla on saamelaiselinkeinona ja perinnäistapaan perustuvana kulttuurimuotona lain	Artikla ei vastaa Suomen lainsäädäntöä, koska poronhoitolaki ei säädä saamelaisesta poronhoidosta mitään. Poronhoidolla elinkeinomuotona on Suomessa lain suoja, mutta poronhoitolain takaama	Artikla on luonteeltaan hyvin laimea ja siitä puuttuvat todelliset keinot kehittää ja parantaa saamelaisen poronhoidon asemaa, joka kamp-	Rotusyrjintäkomitea ² suosittaa, että Suomi ryhtyy riittäviin toimenpiteisiin suojellakseen saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin kuuluvaa poronhoitoa. ³ Euroopan Neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on todennut vuonna että 2012 ⁴ saamelaisten itsemääräämisoikeutta ei

² CERD/C/FIN/CO/20-22.

³ The Committee further recommends that the State party take appropriate measures to protect the Sámi traditional livelihood of reindeer husbandry.

⁴ CommDH(2012)27.

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimuksiin
erityinen oikeussuoja. Tässä tarkoituksessa Norjan ja Ruotsin tulee säilyttää ja kehittää poronhoitoa saamelaiden yksinoikeutena saamelaisilla poronhoitoalueilla. Suomi sitoutuu vahvistamaan saamelaisen poronhoidon asemaa ottaen huomioon Euroopan unionin liittymissopimukseen kuuluvan saamelaisia alkuperäiskansana koskevan pöytäkirjan numero 3.	suoja. Valtiot edistävät saamelaiden harjoittaman poronhoidon asemaa ja toimintaedellytyksiä sekä kehittävät valtionraajat ylittävää yhteistyötä.	suoja samanaikaisesti yhdenmukaistaa poronhoitoa. Lainsäädäntö ei turvaa saamelaisen poronhoidon säilymistä kulttuurisena elinkeinona.	pailee kilpailevan maankäytön, ilmastonmuutoksen ja globalisaation paineissa.	ole laajennettu koskemaan poronhoitoa ja maa-oikeuksia, vaikka YK:n alkuperäiskansajulistus ja ILO 169-sopimus antavat siihen edellytykset. Valtuutettu kehottaa Suomea takaamaan saamelaiden oikeuden harjoittaa poronhoitoa perinteiseen tapaan. Poronhoidon suojan parantamista on edellyttänyt myös taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien yleissopimusta valvova TSS-komitea ⁵ , rotusyrjintäkomitea ⁶ , ILO:n asiantuntijakomitea ⁷ ja YK:n alkuperäiskansaraportointi ⁸ .
43 artikla Valtionraajat ylittävä poronhoito Saamelaiden oikeus valtionraajat ylittävään porojen laiduntamiseen perustuu perinnätapaan. Jos oikeudesta valtionraajat ylittävään porojen laiduntamiseen on sovittu saamelaiskylien, siidojen tai paliskuntien kesken, noudatetaan näitä sopimuksia. Sopimusten tulkinta- tai soveltamiskiiressä on kiistan osapuolella oikeus saada asia välityslautakunnan ratkaistavaksi. Saamelaiskäräjät kolmessa sopimusvaltiossa vahvistavat yhdessä tarkemmat säännöt välityslautakunnan kokoonpanosta ja noudatettavasta menettelystä. Kiistan osapuoli, joka ei ole tyytyväinen välityslautakunnan ratkaisuun, voi nostaa asiassa kanteen sen valtion tuomioistuimessa, jonka alueella laidunmaa sijaitsee. Jos saamelaiskylien, siidojen tai paliskuntien välillä ei ole sovellettavaa sopimusta, mutta sen sijaan on voimassa oleva valtioidenvälinen sopimus porojen laiduntami-			Valtion rajat ylittävä poronhoito koskee nykyisin erityisesti Norjan ja Ruotsin saamelaisia. Artiklan poisottaminen sopimuksesta heikentää sopimuksen merkitystä ja artiklaa olisi tullut kehittää yhteistyössä Norjan ja Ruotsin poronhoitojärjestöjen kanssa.	

⁵ Komitea kehottaa sopimusvaltiota toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että metsänhakkuut ja muu toiminta, joita yksityiset tällä hetkellä harjoittavat saamelaiden kotiseutalueella, eivät rajoita saamelaiden oikeutta ylläpitää ja kehittää perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa, erityisesti poronhoitoa, eivätkä heidän taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksiensa käyttöä (E/C.12/FIN/CO/5)

⁶ Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio ryhtyy asianmukaisiin toimiin suojellakseen saamelaiden perinteistä poronhoitoelinkeinoja (CERD/C/FIN/CO/20-22).

⁷ Komitea myös pyytää Suomea osoittamaan miten laajasti se on ottanut huomioon saamelaiden maahan perustuvat elinkeinot ja elämäntavan toimeenpannessaan erilaisia projekteja ja erilaisia toimenpiteitä saamelaiskäräjien kanssa varmistakseen saamelaiden pääsyn perinteisiin elinkeinoihin ja millä keinoin nämä tavoitteet on saavutettu.

⁸ Suomen tulisi erityisesti varmistaa saamelaiden harjoittaman poronhoidon erityisaseman turvaaminen ottaen huomioon kyseisen elinkeinon keskeinen merkitys saamelaiden kulttuurille ja perinnölle (A/HRC/18/XX/Add.Y).

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
sesta, tulee valtioidenvälistä sopimusta soveltaa. Jos joku katsoo perinnäistavan perusteella olevansa oikeutettu laajempaan porolaidunoikeuteen kuin mitä valtioidenvälisestä sopimuksesta seuraa, on hänellä kuitenkin oikeus sopimuksen estämättä saada vaatimuksensa käsiteltäväksi sen valtion tuomioistuimessa, jonka alueella laidunmaa sijaitsee.				
	38 artikla Duodji Valtiot edistävät lainsäädännöllisin, hallinnollisin tai taloudellisin toimenpitein saamelaisten mahdollisuuksia elvyttää, säilyttää, suojella ja kehittää duodjiin liittyviä perinteisiä taitoja ja tapoja ja perinteistä tietoa sekä edellytyksiä harjoittaa duodjia elinkeinona.	Lainsäädännössä ei säädetä duodjista.	Artikla olisi parannus nykytilaan, mutta ei suojele saamen käsityötä epäeettiseltä hyödyntämiseltä eikä tarjoa keinoja estää epäeettisten halpatuotantokopioiden myyntiä ja markkinointia.	
VI luku Sopimuksen täytäntöönpano ja kehittäminen	VI luku Sopimuksen täytäntöönpano			
44 artikla Saamelaisasioiden ministerien ja saamelaiskäräjien puheenjohtajien yhteisneuvosto Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaisasioista vastaavien ministerien ja saamelaiskäräjien puheenjohtajien kustakin kolmesta maasta tulee kokoontua säännöllisesti. Yhteistyön tulee edistää tämän sopimuksen tarkoitusta 1 artiklan mukaisesti. Kokouksissa tulee käsitellä ajankohtaisia yhteisesti kiinnostavia saamelaisasioita	39 artikla Ministerien ja saamelaiskäräjien puheenjohtajien yhteistyöneuvosto Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisasioista vastaavat ministerit sekä näiden maiden saamelaiskäräjien puheenjohtajat kokoontuvat säännöllisesti. Yhteistyöllä edistetään tämän sopimuksen 1 artiklan mukaista tarkoitusta. Kokouksissa käsitellään tämän sopimuksen täytäntöönpanoa.			
45 artikla Sopimuslautakunta Tämän sopimuksen täytäntöönpanoa seuraamaan tulee perustaa pohjoismainen saamelaisopimuslautakunta. Lautakunnassa tulee olla kuusi jäsentä, joiden kaikkien tulee olla riippumattomia. Kukin kolmesta sopimusvaltiosta nimeää yhden jäsenen ja kukin saamelaiskäräjät näissä maissa yhden jäsenen. Jäsenet nimitetään viideksi vuodeksi.	40 artikla Sopimuksen täytäntöönpanon seuranta Tämän sopimuksen täytäntöönpanon seurannasta huolehtii Pohjoismaiseen saamelaisasioiden virkamieskomiteaan liittyvä työryhmä. Työryhmässä on kuusi jäsentä, jotka edustavat valtioita ja		Seurantaelin ei ole riippumaton toisin kuin kansainvälisissä ihmisoikeuselimissä yleisesti säädetään. Se heikentää sopimuksen seurannan laatua ja objektiivisuutta. Raportointi sopimuksen toimeenpanosta ei myöskään ole systemaattista.	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
Lautakunnan tulee antaa raportteja sopimusvaltioiden hallituksille ja saamelaiskäräjille. Se voi esittää valtioiden hallituksille ja saamelaiskäräjille ehdotuksia, jotka edistävät sopimuksen tarkoitusta. Lautakunta voi myös antaa lausuntoja yksittäisten henkilöiden tai ryhmien kysymysten johdosta.	saamelaiskäräjiä. Kukin valtio nimittää yhden edustajan ja saamelaiskäräjät nimittävät kukin yhden edustajan. Sopimuksen seurannan tapahtuu vuoropuheluna työryhmässä olevien kaikkien kolmen valtion ja niiden saamelaiskäräjien kesken. Vuoropuhelun tavoitteena on tunnistaa haasteita sekä vaihtaa kokemuksia ja tietoa hyvistä käytännöistä sekä pyrkiä yhdessä yksimielisyyteen sopimuksen tavoitteita edistävästä ratkaisusta. Työryhmä käsittelee temaattisia kysymyksiä sekä saamelaiskäräjiltä ja muilta tahoilta tulleita raportteja tässä sopimuksessa tarkoitettujen saamelaisten oikeuksien toteutumisesta. Työryhmän tulee voida tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa. Edistää sopimuksen tarkoitusta työryhmän tulee voida esittää valtioiden hallituksille ja saamelaiskäräjille ehdotuksia ja raportteja. Ellei ehdotusta tai raporttia anneta yksimielisesti, työryhmän jäsenet voivat jättää siihen erityishuomautuksia. Työryhmä päättää omista säännöistään ja määrää niissä tarkemmin yllä mainitusta toiminnasta.			
46 artikla Kansallinen täytäntöönpano Vahvistaakseen tämän sopimuksen mahdollisimman yhdenmukaisen soveltamisen tulee valtioiden saattaa sopimusmääräykset suoraan sovellettavaksi kansallisena lakina.			Voimaansaattamisen poistaminen antaa valtioille liikkumavaraa sopimuksen toimeenpanossa ja mahdollistaa kansallisen soveltamisen.	
47 artikla Taloudelliset velvoitteet Valtioiden tulee vastata tämän sopimuksen määräyksien täytäntöönpanon välttämättä edellyttämistä taloudellisista voimavaroista. Sopimusvaltioiden yhteiset menot jaetaan valtioiden kesken suhteessa saamelaisten lukumäärään kussakin valtioissa. Edellä 35 artiklan 2 kappaleessa	41 artikla Sopimuksen seurannan kulut Sopimuksen 40 artiklassa tarkoitettua sopimuksen täytäntöönpanon seurannasta aiheutuneet kulut jaetaan kaikkien kolmen valtion kesken tasan tai erillisen sopimuksen mukaisesti.		Sopimus on luonteeltaan edistävä ja kehittää ilman todellisia velvoitteita muuttaa nykytilaa tai kansallista alainsäädäntöä. Resursointi mm. Saamelaiselinkeinojen, käsityön, kulttuurin ja saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen ke-	

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
tarkoitettujen tapausten lisäksi saamelaisilla tulee olla mahdollisuus saada sellaista taloudellista apua, joka on välttämätöntä, jotta he saisivat tämän sopimuksen mukaisia oikeuksia koskevat periaatteellisesti tärkeät kysymykset tuomioistuimen käsiteltäväksi.			hittämiseen on välttämätöntä. Saamenkielinen mediatarjonta ei kehity ilman lisäresursseja eikä saamenkielinen kirjallisuuteen. Lisäresurssien tarpeen poistaminen sopimuksesta heikentää entisestään sopimuksen merkittävyyttä.	
48 artikla Saamelaiskäräjien hyväksyntä Tämä sopimus tulee sen allekirjoittamisen jälkeen esittää kullekin kolmesta saamelaiskäräjästä hyväksymistä varten.	42 artikla Allekirjoittaminen Tämä sopimus annetaan ennen sen allekirjoittamista kaikkien kolmen maan saamelaiskäräjien hyväksyttäväksi.			
	VII luku Muut määräykset			
49 artikla Ratifiointi Tämä sopimus tulee ratifioida. Ratifiointi voi kuitenkin tapahtua vasta sitten, kun kukin kolmesta saamelaiskäräjästä on antanut 48 artiklassa tarkoitetun hyväksymisensä. 50 artikla Voimaantulo Sopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun ratifiointiasiakirjat on talletettu Norjan ulkoasiainministeriöön. Norjan ulkoasiainministeriön tulee ilmoittaa Suomelle, Ruotsille ja sopimusvaltioiden saamelaiskäräjille ratifiointiasiakirjojen tallettamisesta ja sopimuksen voimaantuloajasta. Tämän sopimuksen alkuperäiskappale talletetaan Norjan ulkoasiainministeriöön, jonka tulee toimittaa Suomelle, Ruotsille ja saamelaiskäräjille sopimusvaltioissa sopimuksen oikeaksi todistetut jäljennökset.	43 artikla Ratifiointi ja voimaantulo Tämä sopimus ratifioidaan. Sopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun kaikki osapuolet ovat tallettaneet ratifiointikirjansa Norjan ulkoasiainministeriöön. Norjan ulkoasiainministeriö ilmoittaa muille osapuolille ratifiointikirjojen tallettamisesta ja sopimuksen voimaantuloajankohdan. Osapuolet vastaavat asian tiedottamisesta saamelaiskäräjille.			
51 artikla Sopimuksen muutokset Tähän sopimukseen voidaan tehdä muutoksia yhteistyössä sopimusvaltioiden saamelaiskäräjien kanssa ottaen huomioon 48 artiklan määräyksen. Sopimuksen muutos tulee voimaan 30 päivää sen jälkeen, kun sopimusosapuolet ovat ilmoittaneet Norjan ulkoasiainministeriölle hyväksyneensä muutokset.	44 artikla Sopimuksen muutokset Muutokset tähän sopimukseen tehdään yhteistyössä kaikkien kolmen valtioiden saamelaiskäräjien kanssa. Sopimuksen muutos tulee voimaan kolmekymmentä päivää sen jälkeen, kun osapuolet ovat ilmoittaneet Norjan ulkoasiainministeriölle hyväksyneensä muutokset.			

Sopimusluonnos, joka oli neuvottelujen pohjana	Parafoitu sopimusteksti (suomenos 25.1.2017)	Suomen lainsäädäntö ja nykyinen käytäntö	Alustava vertailu/vaikutukset	Suhde kv-sopimukseen
	45 artikla Irtisanominen Osapuoli voi irtisanoa sopimuksen ilmoittamalla asiasta kirjallisesti Norjan ulkoasianministeriölle, joka ilmoittaa muille osapuolille kyseisen ilmoituksen vastaanottamisesta ja ilmoituksen sisällöstä. Osapuolet vastaavat asian tiedottamisesta saamelaiskäräjille. Irtisanominen koskee vain sen jättänyttä osapuolta ja tulee voimaan kuusi kuukautta sen jälkeen, kun Norjan ulkoasiainministeriö on vastaanottanut irtisanomisilmoituksen.			

Sámi Árvvut rs. lea sorjjasmeahttun sámi searvi, man doaimma stivrejit sámi árvvut. Searvvi ulbmilin lea doalahit, doarjut ja ovddidit sámiid árbevirolaš dieđu, sámiid searvvušuoda, árbevirolaš sámi ealáhusaid, sámiid árvvuid ja vuoigatvuodaid buot álbmotlaš ja riikkaidgaskasaš doaimmas, mii laktása sápmelaččaide.

Searvvi bargguid geažil searvi lea mearridan addit mielčuovvu bealleváldima ja evttohusaid joatkka-doaimbaidjun.

ÁŠŠI: Bealleváldin davviriikkalaš sámi soahpamušas (sámi konvenšuvnnas)

1. Soahpamuša mearkkašupmi

Sámi searvvuš lea vuordán guhká davviriikkalaš sámi soahpamuša, ja das vurdui álggahuvvot ođđa áigi stáhtaid ja sápmelaččaid gaskavuodain. Sámedikkiid ja stáhtaid šiehtadallan, parafereruvvon, sámi soahpamuš ii goitge dávis dása biddjon ulbmiliidda ja sávaldagaide, iige ovddit sápmelaččaid riektesajádaga, muhto báikkuid juobe ráddje sápmelaččaid dáid vuoigatvuodaid. Davviriikkalaš sámi soahpamuša okta guovddáš ulbmil lei vuoigatvuodaid harmoniseren ja daid dahkan ovttalágánin buot riikkaid sápmelaččaide, muhto ulbmil lea ollásit gahčahuvvon eret soahpamušas, mii lea hui šállošahti. Dálkkádatrivevdama ja sámi álbmoga unnodaga geažil riektenjuolggadusaid harmoniseren ja lágaid ovddideapmi ja ovttalágánin dahkan, mii guoská ealáhusaid ja kultuvrraid, livččii leamaš hui dehálaš ulbmil.

Soahpamuš lea oppalašluonddus dáfus julggaštuslágán, daningo eanas geatnegasvuodain leat evttolaččat, dehege stáhtat galgale ovddidit dehe doarjut vejolašvuodaideaset mielde sápmelaččaid vuoigatvuodaid dehe álbmotlaš lágaideaset rájiid siskkobealde, muhto gudneángeruvuohta ja ulbmildidolašvuohta váilot soahpamušas ollásit ja soahpamuša olláhuhttimii návccaid gávdnan, ja mot soahpamuš stivrejuvvo ja mot dasa čatnašuvvo báhcet rabasin. Davviriikkalaš sámi soahpamuš spiehkkaš álgálmotjuolggastusas dađi lági mielde, ahte dat ii leat obanassiige ulbmillaš, muhto dálá áigái ja dáláš vuoigatvuodaide deattu biddji ja boahhtevaš vuoigatvuodaid ráddjejeaddji. Soahpamuša ovdasánis soahpamuša luondu boahhtá hui čielggasin, daningo dan mielde **soahpamuš dorvvasta muhto ii rievdat duddjojuvvon vuoigatvuodaid sámiid ássan guovlluin**. Masa sápmelaččat dárbašit dákkár soahpamuša, mii ii ovddit dáláš riektesajádaga? Áidna báikkis, main sáhtta vuohttit “ovddideami dálá dillái” vuodduduvvet eará soahpamušaide ja laktásit kultuvrii, dehege álbmotrievtti geatnegasvuodat biodiversiteahttasohpamušas, immateriála kulturárbbi ja kulturalbmanemiid suodjalansohpamušas. Dainna lágiin namuhuvvon geatnegasvuodt gávnojit juo álbmotlaš lágaide váldon dehege ratifisereruvvon riikkaidgaskasaš álbmotrievttis. Davviriikkalaš sámi soahpamuša olláhuhttima bearráigeahčus váilu sorjjasmeahttun bearráigeahččoorgána, dego olmmošriektesohpamušain lea, ja geavadis konvenšuvnna olláhuhttima bearráigeahčču báhcá stáhtaide ja sámedikkiide.

Jos soahpamuš ratifisereruvvo iešguđiin sámedikkiin, de dat dárkkuha geavadis sápmelaččaid ovdamehtama, mii vuodduduvvá friddja dihtui, addima stáhtaide, ja soahpamušas livčče hui viiddes váikkuhusat. Dat váikkuhivččii Norggas ILO 169-soahpamuša heiveheapmái ja olláhuhttimii ja soahtášii duddjot stáhtaide vugiid ráddjet ILO 169-soahpamuša dáhkidan vuoigatvuodaid. Finnmarkku olggobeale sámiide, geaidda eai leat nannejuvvon eanan- ja čáhcevuogitvuodat, ja davviriikkalaš sámi soahpamuš sáhtta eastit eanan- ja čáhcevuogitvuodaid ovdáneami. Ruotas ja Suomas davviriikkalaš sámesohpamuš livččii vuoddu, jos Ruotta ja Suopma boadále ratifiseret ILO 169-soahpamuša, go ILO-soahpamuša 34 artihkkala mielde soahpamuš heivehuvvo iešguđe riikka diliide. Stáhtat čujuhivčče jáhkehahttivuoda mielde dán olis davviriikkalaš sámi soahpamušii ja ILO-soahpamuš ii buvttá dalle geavadis maidege

lassivuoigatvuodaid Ruotas ja Suomas. Mearrideaddji ILO 169-soahpamuša olláhuhttima dáfus lea dat, ahte doaimmain lea stáhta ja álgoálbmoga dohkkeheapmi. ILO 169-soahpamuš vuolgá das, ahte soahpamuša ratifiserema gáibidan rievdadusain leat mearrideaddjin prinsihppan álgoálbmoga iežaset viggamušat ja oaidnu. Dál paraferiejuvvon davviriikkalaš sámi soahpamuš dulkojuvvoli stáhtaid geahččanguovllus dađi lági mielde, ahte soahpamuš govvida sápmelaččaid oainnuid ja viggamušaid. Davviriikkalaš sámi soahpamuša hápmosa j. 2005 mielde álgovuolgalaš ulbmiliid mielde ii leat dat, ahte álgoálbmot deddojuvvot dohkkehit čovdosa, mii doarju stáhta ovdamuniid ja dárbbuid, ja mii caggá sápmelaččaid ohcamis buoremus vejolaš suoji iežaset kultuvrii.

Jos Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiit ratifiserele soahpamuša, de dat lea ovdamiehtan, mii vuodđuduvvá friddja dihtui ja čujuha dáhtu, makkár boahhteáiggi golmma riikka sámedikkiit hálidit sápmelaččaide. Ovdamiehtan, mii vuodđuduvvá friddja dihtui, lea riikkaidgaskasaš álbmotrievttis hui mearkkašahti, ja ovdamearkka dihte álgoálbmotjulggaštus viggá dasa, ahte mearkkašahti hálldahuslaš ja láhkarievdadusat, mat váikkuhit álgoálbmogiidda, galget álohii vuodđuduvvat ovdamiehtamii, man vuodđun lea friddja diehtu. Jos sámedikkiit addet soahpamuša ratifiseremii dohkkeheami, de dat boahťá váikkuhit buot guovddáš riikkaidgaskasaš olmmošriektesoahpamušaid dulkongeavadiidda sihke boahttevaš soahpamušaid vejolaš ratifiseremii, dego ILO 169-soahpamuša ratifiseremii ja maiddái álgoálbmotjulggaštusa olláhuhttimii namuhuvvon stáhtain. Soahpamuša dohkkeheapmi, mii ráddje sápmelaččaid iešmearridanrievtti ja rievtti iežaset identitehttii ja kultuvrii doalvu boahtte sámi buolvvain vejolašvuoda oheat buoret rivttiid ja guhkit áigge mielde assimilerelii sámedikkiid ja gáržžidivččii sápmelašvuoda gielalaš riektin.

Paraferiejuvvon soahpamuš speadjalastá earenoamážit stáhtaguovdasaš lahkonanvuogi, mas sápmelaččaid vuoigatvuodát ain vuollánahttojuvvot váldepolitihka ja stáhtajođihan mearridanválddi vuollasažžan almmá dan haga, ahte sápmelaččaide addojuvvolii juobe ovttá áššis – iežas álbmoga meroštallamis dahjege sápmelačča meroštallamis – mearridanváldi. Soahpamuš ráddje sápmelaččaid vuoigatvuoda mearridit iežaset identitehtas. Sámesoahpamuš lea luondduš dáfus dakkár, ahte dat ráddje sápmelaččaid vuoigatvuodaid ja diktá stáhtaid stivret, ja dainna lágiin joatka kolonialisttalaš árbbi ja stáhta hovdejeaddji čarvestaga sápmelaččain. Čalbmáičuohcci lei maid ahte doppe gávdnojit sámiide vieris elemeanttat dego sámi kultuvra meroštallan váldokultuvrraid dárbbuid geahččanguovllus dego ovdamearkka dihte turismabálvalusaid dárbbut.

Soahpamuš lea karaktiserejuvvon kompromissan sihke stáhtaid geahččanguovllus ja maid sámedikki šiehtadalliid oaidnun. Vuhtii válddedettiin soahpamušhápmosa, mii lea leamaš šiehtadallamiid vuodđun, dego maid riikkaidgaskasaš álbmotrievtti ahtanuššama, de soahpamuš ii sáhte adnot sápmelaččaid dáfus kompromissan muhto nuppe gežiid soahpamuššan, mii heajuda sápmelaččaid vuoigatvuodaid, ja mii njaddá Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid ain čavgadeappot stáhta stivrejumi vuollasažžan.

Paraferiejuvvon soahpamušdeaksta lea bukton almmolašvuhtii hoahpuin, almmá ahte sámi beliin livččii leamaš vejolašvuolta cealkit evttohusas oktege badjel viđa jagi guhkkosaš šiehtadallamiid áigge. Soahpamušdeavstta oktavuodas ii leat čielgasit dahkkon váikkuhusaid árvvoštallan iige šiehtadallamiin leat almmustuhtton smiehttamuš iige loahpparaporta, mii čilgelii manin dihto artihkkalat ledje váldon evttohussii, manin guovddáš artihkkalat ledje rievdaduvvon ja manin artihkkalat ledje váldon eret ja leatgo šiehtadallit árvvoštallan ollenget evttohusa gaskavuoda riikkaidgaskasaš álbmotrievtti ektui. Dákkáražžan šiehtadallandeaksta lea hui bođuid ja sulástahťtá duodalašvuodas hui unnán hápmosa, mii lei šiehtadallamiid vuodđun ja man doarjjan lei govvádus ee. riikkaidgaskasaš álbmotrievtti geatnegasvuodain. Árvádussan maid báhcá, leatgo šiehtadallit váldán vuhtii dehe suokkardallan šiehtadallanhápmosa gaskavuoda Eurohpa uniovdnii,

dálkkádatrievdamii, árktalaš guovllu resurssaiguin ávkastallamii, luonddu máŋggahápmásašvuoda hedjoneapmái, sápmelaččaid eretmuotkumii ja hástalusaide doalahit sámegiela ja kultuvrra globaliserejeaddji, ekonomii ja hálddašeaddji, máilmmis. Paraferjuvvon davviriikkalaš sámi soahpamušii/konvenšuvdnii ii leat maid váldon mielde sámi kultuvrra geahnohuhttingiellidus, vaikko dat doarjjulii ee. siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid soahpamuša olláhuhttima ja dat lea váldon ee. suomelaš lágaid oassin.

2 Soahpamuša heivehansuorgi ja sápmelačča meroštallan

Stuora vihki ja hástalus lea sápmelačča meroštallan, mii lea sierralágán Suomas, Ruotas ja Norggas. Dat lea stáhtaid duddjon buncarakkis ja iešguđege riikka sápmelašmeroštallan govvida guđege riikka stáhta diliid ja politihka. Sápmelašmeroštallamat leat áiggisteaset ráhkaduvvon sierralágán politihkalaš birrasis go dálá áigge, dilis, mas sápmelaččat leat vuollánahttojuvvon, badjelgehččojuvvon ja jávkadanuhki vuollásaš álbmot. Suomas meroštallama historjá lei nuppe dáfus luonddus dáfus spiehkastatlaš, daningo meroštallan viiddiduvvui ii-etnihkalažžan, eiseválddiid merkema vuđđosažžan ng. lappalašmerkemiin, mii muitalii bargojuvvon ealáhushámis. Sápmelašmeroštallan lea čadnojuvvon gillii ja buolvaiduvvamii. Sápmelašmeroštallama deháleamos bargun lea dorvvastit sámi kultuvrra ja sámi álbmoga boahpteáiggi ja bidjat deattu boahpteáigái – dehege mot buoremusat dorvvastuvvo ealli sámi kultuvra. Sápmelašmeroštallan-ságastallamis ja davviriikkalaš sámi soahpamušas sápmelašmeroštallan bidjá deattu mannanáigái ja lea luonddus dáfus hui eiseváldivuđđosaš. Sámi soahpamuša meroštallan viiddidivččii dálá sámi meroštallama Ruotas ja heajudivččii Ruota sápmelaččaid vuoigatvuodaid. Maiddái Suomas buolvaiduvvama olaheapmi njealját bulvii lasiha sápmelaččaid meari ja váttes duodaštannoadi: ovdamearkka dihte jos 90-jahkásaš ohcalivččii dál sámedikki válgalogahallamii njealját buolvva buolvaiduvvamiin, duodaštannoadđi máttarváhnemiid ruovttugileas ollá 1800-logu beallemuddui ja juobe guhkkelii nu ahte dat sevnjnodahtálii sihke giela ja kultuvrra oktavuoda.

Davviriikkalaš sámi soahpamušas sápmelašmeroštallan lea čovdojuvvon dađi lági mielde, ahte soahpamuš guoská sápmelaččaid, muhto geavadis sápmelašvuohta ii meroštallojuvvu, muhto meroštallojuvvu dušše, geas lea vuoigatvuohta jienastit sámedikki válggain. Soahpamuša heivehansuorgi sevnjnoda dađi lági mielde – dehege soahpamuš sáhtá heivehuvvot hui viidát stáhtaid geahččanguovllus ja viiddiduvvot soahpamuša viidábut guoskat maid olbmuid ja servošiid, geaid sápmelaččat eai ane sápmelažžan. Soahpamuš duddjo sierralágán stáhta bakte meroštallojuvvon “sápmelašjoavkkuid” ja sápmelačča meroštallan juridihkalaččat ja politihkalaččat šaddá ain váddáseabbon. Sápmelašvuohta ii meroštallojuvvu čielgasit, ja dulkongeavadis sápmelažžan sáhttet lohkkot maid olbmot, geat eai deavdde sápmelašmeroštallama kritearaid. Dát bidjá vára vuollái sápmelaččaid iešmearridanrievtti ja identiteahta ja doalvu dillái, mas álgoálbmotvuoigatvuodát sáhttet olahuvvot guoskat maid olbmuid, geat eai leat sámi kultuvrralaš dili mielde sápmelaččat, muhto stáhta hálida lohkat sin sápmelažžan váldepolitihkalaš ja eará ákkaid mielde.

Davviriikkalaš sámi soahpamuša meroštallan sápmelašvuođas bázalii jáhkahahttivuođa mielde hui bissovažžan. Dan earáhuhttin livččii maŋjel duodaid váttis, daningo viiddiduvvon sápmelašmeroštallamiin livččii váikkuhus sámedikki čoahkkáibidjui ja politihkkii iige dáláš láhkaásaheapmi daga vejolažžan, ahte sámedikki válgalogahallamis sihkkkojuvvole olbmot, jos sii leat lagalaččat dohko váldojuvvon iešguđege sápmelašmeroštallama ja alimus hálldahusrievtti dulkongeavada mielde. Soahpamuša preambula, ovdasáni, addin lihkananvárri ja nuppe dáfus dat ášši, ahte sámi soahpamušas ii mearriduvvo váidingažaldagain, dárkkuha dan, ahte guhtege stáhta sáhtá álbmotlaš lágaideaset olis mearridit soahpamuša cakkakeahtá das, gii loahpaloahpas

mearrida ja geas lea jienastanriekti sámediggeválggain. Dát dárkkuhivččii dan, ahte loahpalaš mearridanváldi livččii stáhtalaš orgánain dego Suomas alimus hálddahasrievttis.

Soahpamušas ii leat sápmelaččaide mihkkege duodalaš ávkkiid, daningo dat ii bastte dávistit sápmelaččaid muosáhan stuorimus hástalussii – dehege mot sápmelašvuohta ja sámi identiteahhta sáhtta seailut. Dat galggalii leat sámi soahpamuša vuodumus vuolggasadji ja iešalddis ášši lea hui ovttagearrán. Vai sápmelaččat sáhtá seailut etnikkalaš joavkun ja álgoálbmogin, sápmelašvuohta galgá leat čielgasit ráddjejuvvon ja meroštallan galgá dávistit sámi servoša siskkáldas oidnui ja soahpamus galgá vuodduvuvvat sápmelašvuođa meroštallama birra dađi lági mielde, ahte dat buoremus vejolaš vugiin doarju sámi kultuvrra ja sámi álbmoga seailuma iežas etnikkalaš joavkun govččadettiin sihke sámegiela, árbevieruid, ealáhusaid ja kulturalbmanemiid. Vuolggasadjin ferte leat, ahte sápmelaččat sáhttet mearridit ieža iežaset ahtanuššamis ja gávdnat vugiid seailluhit kultuvrraset earáhuvvu máilmmis. Dál paraferujuvvon soahpamuš lea luondduš dáfus áibbas nuppe ládje, dat addá stáhtaide ain eanet stivrenválddi sápmelaččaid hárrái.

Sámi soahpamuš addá stáhtaide hui olu lihkanvári, ovdamearkka dihte ovdasáni deaksta dahká vejolažžan sápmelašmeroštallama viiddideami juo viiddiduvvon davviriikkalaš sámi soahpamuša meroštallamis. Soahpamuša olláhuhttima dáfus sámedikkiin lea buot soahpamušriikkain guovddáš rolla. Viiddiduvvon meroštallan sámedikki válgalogahallamis dahká vejolažžan sámedikki čoahkkáibiju rievdamas dađi lági milde, ahte sápmelaččaid ovddastit olbmot, geaid sámi searvvuš ii ane sápmelažžan ja dás lea maid hui mearkkašahhti váikkuhus sámedikki politihkalaš linnjái, doibmii ja legimitehttii sihke maid davviriikkalaš sámi soahpamuša guosgadeapmái. Sámedikki válggas jietnavuoigadahtton olbmo viiddes meroštallamis leat hui guhkás olli váikkuhusat ja dađi lági mielde sápmelaččat sáhttet hui áhpsat assimilerejuvvot. Suomas livččii hui jahkehahti skenária, ahte sápmelašmeroštallan olálii sihke njealját bulvii dievasmahtedettiin vel dáláš lappalašriterain. Sámi soahpamuša sápmelašmeroštallan viiddidivččii sápmelašmeroštallama Ruotas hui sakka. Vuolggasadji das, ahte oktasaš sápmelašmeroštallan heajuda Ruota sápmelaččaid vuoigatvuođaid lea gierdameahtun.

Stáhtat spellat nollasubmespealu, mas bajiloainnu oktasaš buori nammad heajuduvvojat dáláš vuoigatvuođat. Davviriikkalaš sámi soahpamuša meroštallan sápmelaš jietnavuoigalaččas buktá geavada ruossalasvuođaid sápmelaččaid ja stáhtaid meroštallan sápmelaččaid gaskii ja buktá álbmoga ovdii gova sápmelaččain, geat riidalit.

3 Iešmearridanriekti

Jagi 2005 sámi soahpamušhápmosis lea iešmearridanriekti čállojuvvon hui čielgasit ja nannosit ja dan 3 artihkkala sátnehápmi čuodjá čuovvovaš hámis. “Sápmelaččain lea álbmogin iešmearridanriekti riikkaidgaskasaš álbmotrievtti njuolggadusaid ja dán soahpamuša mielde. Nu guhkás go dán njuolggadusain ja mearrádusain čuovvu, sápmelaččain lea vuoigatvuohta ieš mearridit ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššamis ja iežas dárkkuhusaideaset várás ieš mearridit luondduriggodagainaset. “Ovttas hápmosa 6 artihkkaliin “soahpamušriikkat galget áhpsat duddjot sápmelaččaide eavttuid seailluhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset. Ealáhusaideaset ja servodateallimašaset”, soahpamušhámus sikte boahhteáigái ja viggá iešmearridanrievttu aktiivvalaš ovddideapmái.

Paraferujuvvon sámi soahpamušas stuorimus buncarakkis lea iešalddis soahpamuša meroštallan iešmearridanrievttis, mii ráddjejuvvo vuoigatvuođaide šiehtadallat ja addit cealkámušaid. Njuolggadus iešmearridanrievtti olláhuvvamis šiehtadallamin manná bahuid russolassii ee. ILO

169-soahpamušain. Šiehtadallamat eai sáhte olláhuhttit iešmearridanrievtti, daningo šiehtadallamat eai doala sisttis vejolašvuoda iehčanas mearrádusdahkamii. Go artihkal dulkojuvvo ovttas preambulain, ovdasániin, sihke meroštallamiin jietnavuoiggalachččas, iešmearridanriekti lea vel gáržžit, daningo sápmelašmeroštallan ii lohkkko sápmelaččaid siskkáldas áššin, muhto stáhta stivrenváldái gullevažžan.

Riikkaidgaskasaš álbmotrievttis iešmearridanriekti dárkkuha vuoigatvuoda mearridit iežas identitehtas, ahtanuššamis ja kultuvrras. Dáinna sámi soahpamušain dát eai dađi bahábut dorvvastuvvo eaige ovddiduvvo. Sápmelaččaid loavkidahtti lea, ahte soahpamušas iešmearridanriekti buohtastahttojuvvo sámedikkid riektái iehčanasat mearridit das, main áššiin dat addet cealkámušaid. Gii dehe mii beare organisašuvnnaid beare oažžu addit cealkámušaid ja cealkinaddinriekti ii leat eiseváldiriekti dehe riekti oassálastit mearrádusdahkamii. Soahpamušas iešmearridanriekti gáržžiduvvo maid meroštallamiin sámedikkiid jienastanlogahallamis jietnavuoigadahttom olbmo meroštallamiin ja sámedikkiid doaibmaválddiid meroštallamiin ja sápmelaččaid duodalaš iešmearridanriekti dakko bakte váilu ja sorjavaš stáhta ruhtadeamis ja buori dáhtus.

Davviriikkalaš sámi soahpamus –deavsttas sápmelaččat gávnnavuvvojit álgoálbmogin, muhto ovttáigásaččat gáržžiduvvo álgoálbmogiid sisdoallu guoskat geavadis dušše kultuvrra, giela ja servodateallima ja guodđá álgoálbmotvuoigatvuodaid olggobeallái duodalašvuodas eanan-, čáhce- ja ealáhusvuoigatvuodaid. Davviriikkalaš sámi soahpamuš vuollánahtta sápmelaččaid iešmearridanrievtti álbmotlaš lágaid addin rivttiide.

4 Sápmelaččaid vuoigatvuodat eatnamii ja čáhcai

Sápmelaččaid vuordamus das, ahte namuhuvvon artihkkaliid hábmemiin ja daid sisdoalu heivehemiin livččii sáhtta hábmejuvvot eatnamii ja čáhcai čuohcci vuoigatvuodaid sihke maid luondduriggodagaid suodji ii dán kápihtala buohta olláhuva. Kápihtala ja dan artihkkaliid hábmemiin livččii sáhttan dahkkot vejolažžan ILO 169-soahpamuša ratifiserema áruid jávkadeapmi Suomas ja Ruotas ja buoriduvvot Norgga sápmelaččaid eanan- ja čáhcevuogatvuodaid suoji sihke luondduriggodagaid suoji Finnmárkku guovllu olggobealde.

Kápihtal, mii guoská eanan- ja čáhcevuogatvuodaid lea muitaleaddji ja mánggačilggolaš ja lea čállon dađi lági mielde, ahte eanan- ja čáhcevuogatvuodat sáhttet čovdojuvvo šiehtadallamiiguin ja geavahanrivttiiguin. Davviriikkalaš sámisoahpamuša hábmen deattuha maid dálá áiggi ja historjjá ja sáhtta dulkojuvvo vuhtii válddedettiin paraferijuvvon soahpamuša preambula/ovdasáni dađi lági mielde, ahte dálá vuoigatvuodat doarvái buorit sápmelaččaid eanan- ja čáhcerivttiid dorvvasteami várás. Artihkkalat sakkáražžan ráddjejit maid ILO 169-soahpamuša vejolaš ratifiserema ja olláhuhttima.

Artihkkaliid olis sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusat eai namuhuvvo. Paraferijuvvon soahpamuša 3 artihkkala mearrádus ii váldde vuhtii sápmelaččaid oassálastinrievtti ja nuppá dáfus artihkal sirdá čoavdimá álbmotlaš lágaigid mielde mearriduvvot, mii lasiha stáhtaid lihkananvári. Artihkal ii duohdalašvuodas ovddit sápmelaččaid vuoigatvuoda oassálastit mearrádusdahkamii luondduriggodagaid geavaheamis. Artihkkalis 32 deakstahábmen ii luonddus dáfus rievdat dálá dili iige lasit sápmelaččaid vejolašvuoda oassálastit luondduriggodagaid hálldašepmái.

Artihkkalis 32 deaskahábmen lea luonddus dagus muitaleaddji iige rievdat dálá dili. Artihkal ii buvttá sápmelaččaide vejolašvuodaid oassálastit birashálldašepmái. Suomas sámiiid

ruovttuguovllus s. 80 % lea suodjaluvvon. Sámiid orrun guovlluin leat mearkkašahhti ládje luonddusuodjalanguovllut, mat leat dehálaččat sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusaide. Sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusaid boahhteáigái leat mearrideaddjin luonddusuodjalanguovllut ja daid geavahus sámi kultuvrra mielde. Artihkal lea hejot hábmejuvvon, daningo áspmelaččat eai leat das guovddázis muhto luonddusuodjalanguovlluid suvdilis geavahusa ovddideapmi dehege gean beare oaibmi suvdilis geabahusa ovddideapmi.

5 Sámi ealáhusat, ee. boazodoallu ja duodji

Artihkal 34, mii guoská sámiid ealáhusaid, lea ollislaččat hábmejuvvon muitaleaddjin ja meroštallin. Artihkkala meroštallan árbevirolaš ealáhusaid odđa doaibmanvugiin lea hui gággat ja meroštallama mielde sámi kultuvrra olggobeallásaš, deattuhettin dan, ahte sámi kultuvra earáhuuvá ja ovdána dušše olgguldas innovašuvnnaid ja servodatlaš ahtanuššama vuodul.

Artihkkalis 35, mii giedahallá kulturealáhusaid ja kreatiiva ealáhusaid sihke turismma Sámi Árvvut –searvi oaidná, ahte dieid áššiid váldin mielde kápihttalii, mii giedahallá sámi ealáhusaid lea hui mearkkalaš. Artihkal lea čállojuvvon dađi lági mielde, ahte sámi kultuvrrain ávkkastallan turismmas ja kreatiiva surggiin lea dohkálaš ja dábálaš ja buorringeavaheapmi muddejuvvo iige dat leat sámi servoša mearrideamis. Davviriikkalaš sámi soahpamuša ulbmil galggalii leat sámi kultuvrra dorvvasteapmi, ii váldokultuvrra ealáhusaid. Livččii heivvolaččat mearridit ealáhusain, mat dorjot sámi kultuvrra, sámegiela ja árbevirolaš sámi ealáhusaid seailuma ja sápmelaččaid iežaset turismabálvalusaid ovddideami ja fierpmáiduvvama riikka rájiid rastá (ng. etihkalaš turisma).

Soahpamuša artihkkalis 42 Boazodoallu searvvi cealká, ahte artihkal lea luonddus dáfus hui láivi ja das váilot duodalaš vuogit ovddidit ja buoridit sámi boazodoalu sajádaga, mii šaddá doarrut gilvaleaddji eanangeavahusain, dálkkádatrievdamiin ja globalisašuvnna deaddagis. Artihkal 43 Rájiid rasttildeaddji boazodoallu guoská dálá áigge earenoamážit Norgga ja Ruota sápmelaččaid. Artihkkala eret váldin soahpamušas heajuda soahpamuša mearkkašumi ja artihkal livččii galgan hábmejuvvot ovttasráđiid Norgga ja Ruota boazodoalloorganisašuvnnaiguin.

Artihkal 38 Duodji livččii buorádus dálá dillái, muhto dat ii suodjal sámi duoji eahpeehtalaš ávkkastallmis iige dála vugiid caggat eahpeehtalaš hálbbesbuktinkopiijaid vuovdima ja márkanastima. Lágain ii mearriduvvo duojis, muhto dan sadjái davviriikkaid juo ratifiseren rikkaidgaskasaš kulturalbmanemiid suodjalansoahpamuš ja immateriála kulturárbbi suodjalansohpamuš gusket omd. duoji.

6 Sámedikkiid rolla

Iešguđet sámedikkiid galget dahkat iežaset váikkuhusaid árvvoštallamiid iežaet riikkaid ja sápmelaččaid diliide ja de sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) galggalii dahkat dáid vuodul oktasaš árvvoštallama sápmelaččaid rvtiide. Loahppabohtosa vuodul ja almmolašvuodas ovdan leamaš dieđuid vuodul iešguđet riikkaid sámedikkiid leat geahčadan ášši dušše iežaset diliid hárrái, iige doarvái buorre ovttasbargu leat leamaš golmma riikka sámedikkiid gaskka. Proseassa lea maid čájehan dan, ahte sámedikkiid leat luobahan válddiset šiehtadalliide ja sámiid kulturiešstivren ii leat olláhuuvvan šiehtadallanproseassa.

Sámi Árvvut rs. evttoha, ahte sámedikkiid ulbmilat ja evttohusat buktojuvvole ovdan rahpasit, vai rievttis govva soahpamuša válmmaštallamis ja sámedikkiid rollas boahotá ovdan ja sámi searvvuš oázžu diehtit maid evttohusaid sámedikkiid leat ovddidan ja mot dat leat olláhuuvvan.

7 Sámi árvvut –searvi oaivil ja evttohusat joatkkadoaimmabiddjon

Sámi Árvvut –searvi jahkečoakkáma oainnu mielde davviriikkalaš sámi soahpamuš ii deavdde dasa biddjon ulbmiliid iige dorvvas sámi kultuvrra seailuma ja ahtamuššama, muhto ratifiseren juobe heajuda sápmelaččaid riektesajádaga ja sápmelaččaid vejolašvuoda seailuhit iežaset identitehta ja sápmelašvuoda iežas etnikkalaš joavkun globaliserejeaddji máilmmis. Searvi atná hui šállošahhtin, ahte davviriikkalaš sámi soahpamušas ii leat gudneáŋgirvuohta ja dat lea sámi servoša meaddelmanni stáhtaguovdasaš soahpamuš. Searvi oainnu mielde davviriikkalaš sámi soahpamuš ferte hilgojuvvot ja šiehtadallamat galget álggahuvvot ođđasit nu ahte sámi servošat šaddet gullojuvvot rahpasit ja vuorrováikkuhuslaččat.

Sámi Árvvut rs. evttoha, ahte Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiit gullet sámi servošiid ja ráhkdaht fuolalaš váikkuhusaid árvvoštallama soahpamuša váikkuhusain 1) iešguđe riikka sápmelaččaide ja 2) ráhkadit ovtta sámi parlamentáralaš rádis árvvoštallama oktasašváikkuhusain sápmelaččaide álbmogin njealji stáhta viidodagas ja diedihit barggusteaset rahpasit sámi servošii ja riikkaidgaskasaš olmmošriekteorgánaide. Lea dehálaš, ahte sámi institušuvnnat barget áššis fuolalaččat ja vuorrováikkuhuslaččat, vai ášši sáhtta čovdojuvvot vugiin, mii vuodđuduvvá buoremus vejolaš dihtui sámi kultuvrra árvvuid ja dárbbuid mielde ja nuppe dáfus sáhtta čujuhuvvot stáhtaide, ahte dat dahket mearrádusaideaset vugiin, mii vuodđuduvvá buoremus vejolaš dihtui sámi servoša árvvuid ja dárbbuid mielde.

Sámi álbmoga boahteáigái ja oktilašvuhtii buot heajumus ja vahátlaččamus dilli livččii dat, ahte Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiit linnjele soahpamuša ratifiseremis sierra ládje. Sámedikkiit galgát gávdnat ovtta rádiid oktasaš dáhtu ja oainnu, mii vuodđuduvvá buoremus vejolaš dihtui. Davviriikkalaš sámi soahpamuš ii oáččo bidjat vuostálagaid Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid iige dat oáččo doalvut sámi álbmoga sierraneapmái. Iešguđe riikka Sámedikkiit galggale dađi lági mielde bastit árvvoštallat soahpamuša ja dan váikkuhusa maid eará riikkaid sápmelaččaide ja sámedikkiide.

Sámi Árvvut –searvi lea goitge realisttalaš ja davviriikkalaš sámi soahpamuša rahpan ođđasit šiehtadallamiid várás sáhtta leat hástalus. Sámi institušuvnnaide livččii dehálaš oktasaš oaidnu ja geaidnogárta, mot sámiid riektesajádagas galgá ovdánit, vai sámi servoša sierraneapmi ja juohkaseapmi sáhtta caggojuvvot. Álgolbmotjuolggastus ja dan heiveheapmi sámi kultuvrii ja boahte dárbbuide sáhtálii leat okta vejolašvuhta ovdánit sámi riektesajádaga ahtanuššadahttimis. Lea dehálaš, ahte ságastallami váldojuvvojit mielde maid Ruošša sápmelaččat ja sin riektesajádaga ovddideapmi. Dáláš vuoigatvuodalaš ahtanuššan – ovdamearkka dihte Deanu guolásteami stáhtasoahpamuša dohkkeheapmi Norggas, vaikko Norga lea ratifiseren ILO 169-soahpamuša ja sápmelaččaid vuoigatvuodaid ovddidan lálkaásahanfidnuid hilgun Suoma riikkabeivviin jag 2015 čájehit, ahte sámedikkiit galggale ain eanet mearis ovttaštahtit fámuideaset áhpsit ja nu ahte dat váikkuha. Ovdalačča nuoret ja institušuvnnalaš ovtta bargguin lea vejolaš ovddidit sámi kultuvrra suoji sámi kultuvrra árvvuid ja dárbbuid guovllos.

Vai sápmelaččat sáhttet seailuhit identitehtaset oktan álbmogin livččii vealtameahtun, ahte sámiid ovtta barggu doaimmahivččii válljejuvvon ovddasteddjiid gaskavuodas čoahkkáibiddjon riikkaidgaskasaš sámi orgána, mas livčče almmolaš hálldahusbarggut. Oktasaš almmolaš hálldahusbargguid doaimmaheaddji parlamentáralaš orgána bastálii áhpsit ovddidit davviriikkalaš oktasaš jurddašeami ja caggat sámedikkiid sierraneami ja álbmotlaš vuostálaga bidjama sierra sámedikkiid ja sápmelaččaid gaskkas. Sámi Árvvut rs. evttoha, ahte sámedikkiit vuoruhivčče sámi

álbmoga oktilašvuoda ja álggahivčče doaibmabijuid beaktilis oktasaš orgána vuodđudeami várás. Dat sáhtta bargojuvvot juogo dáláš sámi parlamentáralaš ráði (SPR) barggu beavttálmahttimiin dehe ollásit odđa orgána duddjomiin.

Bealleváldimis mearridii Sámi Árvvut rs. jahkečoakkán 25.3.2017. Bealleváldin doaimmahuvvo dušše elektrovnnalaččat.

ČUOVUS **Árvvoštallan ja buohtastahttin davviriikkalaš sámi soahpamušas (suomagillii)**

Sámi Árvvut (saamelaiset arvot) on riippumaton saamelainen yhdistys, jonka toimintaa ohjaavat saamelaiset arvot. Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää, tukea ja edistää saamelaisten perinteistä tietoa, saamelaisten yhteisöllisyyttä, perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, saamelaisia arvoja ja oikeuksia kaikessa kansallisessa ja kansainvälisessä toiminnassa, mikä liittyy saamelaisiin.

Yhdistyksen tehtävien johdosta yhdistys on päättänyt antaa oheisen kannanoton

Asia: Kannanotto Korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) päätöksistä koskien saamelaisen määritelmää, saamelaista elämänmuotoa ja saamelaiskulttuuria
Viite: KHO 2011: taltionumerot 2710, 2711, 2712, 2713; KHO:2015:148, KHO:2015:147, KHO:2015:145

1 KHO:n ratkaisusta yleisesti

KHO on hyväksynyt vastoin saamelaisyhteisön kantaa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon henkilöitä vuosina 2011 ja 2015 hyväksyessään yksityishenkilöiden tekemiä valituksia saamelaiskäräjien tekemistä päätöksistä. KHO on ratkaisussaan linjannut saamelaisuuden käsitteestä, mutta myös saamelaiskulttuurin sisällöstä, saamelaisesta elämäntavasta ja saamelaisista kansana. Sámi Árvvut ry. keskittyy kannanotossaan KHO:n päätösten yhteisöllisten vaikutusten käsittelyyn saamelaiskulttuurille ja saamelaisille kansana, ei niinkään yksittäisten ratkaisujen ongelmakohtien käsittelyyn. KHO hyväksyi yhteensä 93 valitusta.

Korkein hallinto-oikeus on ratkaissut saamelaiskäräjien vaaleista tehdyt valinnat kokonaisharkintaan viitaten. KHO on tehnyt ratkaisussaan hyvin tietoisin valinnan, eli tulkinnut saamelaismääritelmää samoin kuin vuonna 2011. Vuonna 2011 se hyväksyi neljä henkilöä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon vastoin saamelaiskäräjien kantaa. Silloin KHO:hon valitti 5 henkilöä. KHO:n vuonna 2011 tekemillä päätöksillä oli selkeästi vaikutuksensa vaaliluettelon hakeutumiseen ja valitusten määrään. Valittajien määrä kasvoi siis eksponentiaalisesti vuodesta 2011 vuoteen 2015, yli 3500 prosenttia. Vuonna 2011 saamelaiskäräjien vaaliluetteloon KHO:n päätöksellä otettu henkilö on valittu saamelaiskäräjille vuoden 2015 vaaleissa.

KHO olisi voinut ottaa ratkaisukäytännössään huomioon rotusyrjintäkomitean suositukset vuodelta 2012, saamelaiskäräjlain uudistamistyön yhteydessä tehdyt selvitykset v. 2014-2015, perustuslakivaliokunnalle annetut valtiolainsäädännön asiantuntijalausunnot v. 2015 ja lain uudistuksen pohjatyön v. 2014, mutta se sivuutti ne tietoisesti. KHO:n tekemät päätökset kannustavat yhä uusia ihmisiä hakeutumaan saamelaiskäräjien vaaliluetteloon KHO:n ratkaisuihinsa antaman toimintamallin mukaisesti. Uusia KHO-saamelaisia on tullut merkittävä määrä, jolla oli vaikutuksensa vaalien tulokseen nykyisissä ja tulevaisa saamelaiskäräjävaaleissa, saamelaiskäräjien politiikkaan ja saamelaisten asemaan yhtenä kansana ja alkuperäiskansana. Vaaleissa 2015 pienim-

Sámi Árvvut – sámiid iežaset sorjjasmeahttun searvi

Searvvi ulbmilin lea doalahit, doarjut ja ovdidit sámiid árbevirolaš dieđu, sámiid searvvušvuoda, árbevirolaš sámi ealáhusaid, sámiid árvvuid ja vuoigatvuodaid.

Sámi Árvvut – saamelaisten oma riippumaton yhdistys

Yhdistyksen tarkoituksena on ylläpitää, tukea ja edistää saamelaisten perinteistä tietoa, saamelaisten yhteisöllisyyttä, perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, saamelaisia arvoja ja oikeuksia.

www.samiarvvut.org
samiarvvut@gmail.com
www.facebook.com/samiarvvut

mällä äänimäärällä sisään valittu henkilö sai 81 ääntä, kun ei ota huomioon kuntakiintiöiden vaikutusta. Eli KHO-saamelaiset ovat voineet saada vähintään yhden henkilön saamelaiskäräjille. Vaikutus on voinut olla jopa suurempi, jos ääniä on jaettu ehdokkaille, joiden läpimeno on ollut epävarmaa. KHO:n vaaliluetteloottottamat henkilöt ovat siis vaikuttaneet äänestystulokseen ja ovat voineet saada oman/omat edustajansa saamelaiskäräjille vuonna 2011 ja 2015 hyväksytyjen KHO-saamelaisten äänien voimalla. Vaikutukset eivät ole marginaalisia vaan kumulatiivisia ja eksponentiaalisia väestön luontaisen kasvun ja KHO:n tulkintakäytännön myötä.

Saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon suomalaistamisprosessiin kehittymisen johdosta tulevaisuudessa KHO:n ei oletettavasti edes tarvitse käsitellä vaaliluettelosta annettuja valituksia, koska saamelaiskäräjien poliittinen linja on muuttuu ja kaikki lappalaisperusteiset hakijat otetaan saamelaiskäräjille, mikäli tilanne jatkuu entisellään.

Useat KHO:hon valittaneet henkilöt ovat hakeutuneet aikaisemmin saamelaiskäräjien vaaliluetteloottottoon, mutteivät ole aiemmin tulleet hyväksytyksi vaaliluetteloottottoon, koska aina vuoteen 2011 asti KHO:lla ja saamelaiskäräjillä oli yhtäläinen käsitys saamelaismääritelmän soveltamisesta. Vuonna 2011 KHO otti saamelaiskäräjien vaaliluetteloottottoon henkilöitä, joiden hakemukset se oli hylännyt aiemmin ainakin vuonna 1999. KHO ei ole vuosina 2011 eikä 2015 selvittänyt, miksi se on muuttanut tulkintakäytäntöään eikä ole selittänyt ekvivalentisti ja validisti, miten sama henkilö ja hänen jälkeläisensä voivat olla saamelaisia vuonna 2015, muttei vuosina 1996 – 2007, jolloin KHO ei heittä saamelaisiksi hyväksynyt. KHO on ratkaisussaan sivuuttanut aikaisemmin antamat ratkaisunsa eikä ole perustellut sitä, miten henkilön identiteetti voi muuttua kuten myös oikeudellinen tulkinta identiteetistä, vaikka laki on pysynyt voimassa samanlaisena.

KHO:n päätösten johdosta hakemusasiakirjoja on mahdollista kehittää tulevaisuudessa niin paljon ja pitkään, että ne lopulta vastaavat KHO:n ratkaisuihissaan esittämiä toiveita ja ihanteita oikealle saamelaisuudelle, koska KHO:n päätöksien perusteella henkilö voi hakeutua toistuvasti saamelaiseksi eikä ratkaisuihissa oteta lainkaan huomioon KHO:n aikaisempaa ratkaisukäytäntöä asiassa. Hakijat myös tietävät, millaisia hakemuksia KHO ei tule hyväksymään, KHO:n tiedotteeseen on otettu yksi esimerkki hylätystä hakemuksesta.

Saamelaisuudesta on tulossa kyse kirjoitustaidosta, poliittisesta aktiivisuudesta, koulutuksesta ja julkisuudessa esiintymisestä KHO:n päätöksien myötä. Myös vaaliluettelootttoon jo hyväksytyt KHO –saamelaiset voivat antaa todistuksia uusille hakijoille heidän esivanhempien kielitaidostaan, kulttuuristaan ja perinteistään. Vuonna 2014 järjestö, joka aktiivisesti ajoi saamelaismääritelmää lappalaisperustaiseksi, tarjosi ohjeita ja apua miten hakemukset vaaliluettelootttoon tulee täyttää vuoden 2011 KHO-ratkaisujen perusteella. Ohjaus tuottikin tuloksia. Oletettavasti vastaavia ohjaustoimintoja järjestetään tulevaisuudessa ja KHO:n ratkaisut käydään niissä tarkasti läpi. KHO:n ratkaisut perustuvat käytännössä vain ja ainoastaan hakijoiden subjektiivisiin käsityksiin, ja hakijoiden toinen toistensa todistuksiin kielitaidosta, elämäntavasta ja samastumisesta saamelaiskulttuuriin tai elämäntapaan.

Perustuslain § 2 mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lait eivätkä luonnollisesti niiden tulkinta voi perustua mielivaltaan. Saamelaiskäräjälaki eikä erityisesti lain 3 § tunnusta käsitettä kokonais-

harkinta saamelaisuuden perusteeksi. Saamelaiskäräjälaissa on kriteeristö, jonka perusteella henkilön saamelaisuus selvitetään ottaen huomioon Suomen kansainväliset velvoitteet sekä perustuslaki. Nyt perusteluissa kokonaisharkinnaksi on yhdistetty erilaisia piirteitä jokaisesta kriteeristä, eli jos joku isovanhempien isovanhempi on joskus osannut muutaman sanan saamea, se todistaa kieliyhteydestä. Elämäntavasta kertoo puolestaan esivanhempien lappalaisveromaksukyky 1700-luvun alussa ja metsissä vaeltelu ja itseidentifikaatiosta oma käsitys, poliittiset ajatukset tai käsityöt. Eli henkilön ei tarvitse täyttää yhtäkään kriteeriä täysin, vaan riittää, että hakijalla on hiukan näyttöä jokaisesta kriteeristä. KHO perustelee toistuvasti päätöksiään samastumisella saamelaiskulttuuriin viitaten erityisesti henkilön harjoittamiin elinkeinoihin. Periaatteessa saamelaiset elinkeinomuodot ovat yleisoikeuksia, joita Ylä-Lapissa ja koko Suomessa (lukuun ottamatta poronhoitoa) voivat kaikki harjoittaa. Näin ollen KHO ei vaadi näyttöä samastumisesta, vaan näytöksi riittänee henkilön näyttö esim. kalastuskunnan jäsenyydestä, luontaiselinkeinotilan saamisesta, myyntitulot marjojen poimimisesta ja todistus suoritetuista käsityökursseista saamelaisalueen ammatillisessa koulutuskeskuksessa. Nämä kaikki ovat vapaita kaikille Suomen asukkaille eivätkä ne ole etnisesti rajattuja oikeuksia vain saamelaisille. Jos ja kun tällaisia seikkoja pidetään todisteena henkilön saamelaisuudesta, se laajentaa käsitystä saamelaisuudesta yhä laajemmaksi ja siihen suuntaan, että saamelaisuus opitaan kouluissa ja valtakulttuurin lainsäädännön toiminnoissa, ei perheissä, suvuissa tai arkipäivässä osana saamelaisyhteisön jäsenyyttä. KHO:n tulkinta saamelaisuudesta on mielivaltaisen, koska sillä ei ole yhtymäkohtaa saamelaisuuteen, saamelaiskulttuuriin, saamelaisyhteisöön tai sen perinteisiin. KHO on tehnyt tulkinnan, jolla ei ole vastaavuutta muussa kuin kyseisten yksilöiden omassa todellisuudessa. Saamelaisuudesta tulee yhä subjektiivisempi käsitys ja subjektiivinen oikeus KHO:n ratkaisukäytännössä rinnastuen kansalaisuuteen. KHO ratkaisukäytäntö on ainutlaatuinen, koska minkään muun kansanryhmän identiteetistä, kulttuurin sisällöstä ja oikeuksista ei säädellä oikeudessa. Saamelaisuus rinnastetaan KHO:n ratkaisukäytännössä suomalaisuuteen, eli analogiaa on haettu oikeudesta olla Suomen kansalainen. Suomen kansalaiseksi pääsee 1) samaistumisen kautta, eli haluaa olla Suomen kansalainen (vrt KHO:n ratkaisukäytäntö: samaistumista saamelaismääritelmän osalta ei tarvitse todentaa), 2) Suomessa asumisen kautta (vrt. saamelaiseksi pääsee, kun suku on asunut saamelaisten kotiseutualueella satoja vuosia), 3) osaamalla suomea tai ruotsia (vrt. KHO:n ratkaisukäytäntö, jossa se, että joku suvun esi-isä on joskus osannut hiukan saamea).

Perustuslain § 6 mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lainkirjoittajan oppaan mukaan lailla ei voida mielivaltaisesti asettaa ihmisiä tai ihmisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan.¹ Nykyinen KHO:n käytäntö asettaa saamelaiset epäedulliseen asemaan luoden uuden saamelaisryhmän, KHO-saamelaiset. Ne saamelaiset, jotka saamelaiset tietävät olevan saamelaisia, joilla on kielellinen ja kulttuurinen yhteys saamen kieleen ja kulttuuriin ovat epäedullisemmassa asemassa kuin KHO-saamelaiset, jotka saavat oikeuden olla saamelaisia lain edessä ilman, että heillä on kielellistä ja kulttuurista yhteyttä saamen kieleen ja saamelaiskulttuuriin ja täten myös oikeus analogisesti, ekvivalentisti ja validisti edustaa saamelaisia kansana vaikkeivät ole kyseisen kansan jäseniä.

¹ Lainkirjoittajan opas, s. 64. Oikeusministeriö, 37/2013.

Perustuslain § 106 mukaan perustuslailla on aina etusija. Jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle. KHO ei ole vuosien 2011 ja 2015 ratkaisuihinsa selvittänyt ratkaisujen suhdetta perustuslain § 17.3:een, jossa säädetään saamelaisten alkuperäiskansa-asemasta eikä vaikutuksia saamelaiseen kulttuuri-itsehallintoon (§ 121, 4 mom.). Lukuisten henkilöiden, etnisesti suomalaisten, ottaminen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon on ristiriidassa perustuslain kanssa ja johtaa saamelaisten perustuslaillisen alkuperäiskansa-aseman kaatoamiseen. KHO on ratkaisuihinsa puolustellut kantaansa perus- ja ihmisoikeusmyönteisyydellään. Mutta se on tehnyt ratkaisunsa yksityisten ihmisten kannalta, ottamatta huomioon ratkaisunsa kokonaisvaikutuksia saamelaisille kansana. Yksityisen ihmisen halu tulla luetetuksi KHO-saamelaiseksi ei voi sivuuttaa saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia. Yksityisen henkilön oikeuksia ei myöskään paranna se, että heidät hyväksytään KHO-saamelaisiksi vastoin saamelaisyhteisön kantaa ja ilman aitoa yhteyttä saamen kieleen ja kulttuuriin. KHO on ollut kyvytön hahmottamaan sitä tosiasiaa, että perustuslain § 17.3 perustuu saamelaisten kollektiivioikeuksiin. Perustuslaki lähtee kollektiivinäkökulmasta: **saamelaiset alkuperäiskansana**. Peruslaki siis korostaa saamelaisten kollektiivioikeuksia alkuperäiskansana, ei yksilön oikeuksia. Perustuslakia on tulkittu KHO:n ratkaisukäytännössä virheellisesti siten, että yksilön edut on asetettu perustuslain vastaisesti merkittävämmälle sijalle kuin saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana.

Sámi Árvvut -yhdistyksen käsityksen mukaan KHO on tulkinnut Suomen kansainvälisiä velvoitteita vähintäänkin luovasti. Hierarkkisesti Suomessa voimaansaattatun valtiosopimuksen määräykset on rinnastettava ja niitä on tuomioistuimissa ja hallintoviranomaisissa myös sovellettava samalla tavalla kuin Suomen valtiosisäistä lainsäädäntöä.² Kansainväliset sopimukset eivät siis ole vain sitoumuksia tai poliittisia dokumentteja, vaan elimellinen osa kansallista lainsäädäntöä, joita on noudatettava kuten muutakin lainsäädäntöä. Suomen ratifioima kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus takaa saamelaisille itsemääräämisoikeuden (1 artikla)³ sekä oikeuden omaan kulttuuriin (27 artikla)⁴ (SopS 7-8/1976, laki 107/76 ja asetus 108/76). KP-sopimuksen artikla 27 kieltää valtioita estämästä saamelaiskulttuurin harjoittamista. KHO:n vaaliluetteloon kelpuuttamat saamelaiset, joita saamelaisyhteisö ei ole hyväksynyt saamelaisiksi, voivat pikku hiljaa korvata saamelaiset saamelaiskäräjillä KHO:n tekemien päätösten moninaisten vaikutusten johdosta. Saamelaiskäräjät myöntää rahoitusta, edustaa saamelaisia virallisesti ja saamelaiskäräjien koko toiminta ja poliittinen linja voi muuttua. Viime kädessä tämä voi johtaa siihen, että saamelaisia kielletään harjoittamasta tosiasiallisesti omaa kulttuuriaan KP-sopimuksen artiklan 27 vas-

² Valtiosopimusopas s. 6, Ulkoasianministeriö 2012

³ 1. Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.

2. Kansat voivat vapaasti käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan omiin tarkoituksiinsa, mikäli se ei vahingoita yhteisen edun periaatteelle perustuvan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden velvoituksia. Missään tapauksessa ei kansalta saa riistää sen omia elinehtoja.

3. Kaikkien tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden, mukaan lukien ne valtiot, jotka ovat vastuussa itsemääräämisoikeutta vailla olevien alueiden ja huoltohallintoalueiden hallinnosta, tulee edistää itsemääräämisoikeuden toteuttamista ja kunnioittaa tätä oikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti.

Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

taisesti. Tällöin myös sekä perustuslain §:n 17.3 ja 121.4 sekä saamelaiskäräjälain tarkoitus kääntyy saamelaisia itseään vastaan, kun ne alunperin ovat olleet tarkoitettuja suojaamaan saamelaisia ja heidän oikeuksiaan.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Suomen perusoikeusjärjestelmä on sisällöltään läheisessä yhteydessä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määräyksiin. Suomea velvoittavaa kansainvälistä ihmisoikeussopimusta loukkaava rajoitus olisi ristiriidassa myös perustuslain perusoikeussäntelyn kanssa.⁵ Hallituksen esityksessä perusoikeussäännöksen ottamisessa perustuslakiin todetaan, että säännös ulottaisi julkisen vallan turvaamisvelvollisuuden kansainvälisissä sopimuksissa turvattuihin ihmisoikeuksiin. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sisältö määräytyy kansainvälisten valvontaelinten käytännöstä. Hallituksen esityksessä on mainittu nimenomaan KP-sopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus.⁶

KHO on sivuuttanut päätöksessään KP-sopimuksen artiklan 1, eli kansan itsemääräämisoikeuden ja KP-sopimuksen artiklan 27 kollektiivisen luonteen. Ihmisoikeuskomitean yksiselitteisen kannan mukaan kansojen itsemääräämisoikeutta koskeva määräys koskee myös saamelaisia alkuperäiskansana. Muun muassa Norjan neljättä määräaikaisraporttia koskevissa loppupäätelmissä vuodelta 1999 komitea edellytti Norjan raportoivan saamelaisten 1 artiklan mukaisesta oikeudesta itsemääräämisoikeuteen.⁷ Vaikka aiemminkin on tullut todetuksi niin myös tässä yhteydessä on paikallaan viitata, että KHO:n ratkaisukäytännössä saamelaisilla ei ole itsemääräämisoikeutta edes omasta identiteetistään eikä etniseen ryhmään kuulumisesta.

Vuonna 2011 KHO perusteli ratkaisujaan täydentää saamelaiskäräjien vaaliluetteloa YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen valvovan YK:n rotusyrjinnän vastaisen komitean vuonna 2007 Suomelle antamaan suositukseen (YK-asiakirja FERD/C/FIN/19, 15.10.2007). Sittenkin rotusyrjintäkomitea antoi Suomelle uuden suosituksen, joka käytännössä kumosi vuoden 2007 suosituksen (CERD/C/FIN/CO/20-22, 31.8.2012). Tässä suosituksessa komitea on ottanut nimenomaan kantaa KHO:n vuoden 2011 päätöksiin esittänyt huolensa siitä, että KHO:n hyväksymässä määritelmässä ei painoteta riittävästi saamelaisten itsemääräämisoikeuksia. CERD on siis selkeästi linjannut, että sen vuoden 2007 suositus oli johtanut saamelaisten kannalta epäedulliseen tulkintaan KHO:ssa. Vuoden 2011 ratkaisuissa kuten käsillä olevissa ratkaisuissa KHO oli esimerkiksi sivuuttanut täysin muut rotusyrjintäkomitean yleiskommentit eli tässä tapauksessa KHO oli epäonnistunut tekemään kokonaisharkintaansa kansainvälisten velvoitteiden suhteen, vaan se oli pikemminkin valikoinut suosituksia. YK:n rotusyrjintäkomitea⁸ on yleiskommentissaan linjannut, että itsemääräämisoikeus on kansainvälisen oikeuden peruseriaate. Mutta vuoden 2015 ratkaisuissaan KHO piti edelleen vuoden 2011 ratkaisukäytäntönsä voimassa, vaikka sillä ei ole kansainvälisoikeudellista eikä saamelaisten ryhmähyväksyntää. KHO ei ole ratkaisukäytännössään arvioinut lainkaan sitä, johtavatko sen tekemät päätökset saamelaisten pakkoassimilaatioon, kuten CERD on suosituksissaan arvioinut.

⁵ Lainkirjoittajan opas s. 59.

⁶ HE 309/1993.

⁷ CCPR/C/79/Add.112.

⁸ General Recommendation No. 21: Right to self-determination: 23.08.1996. Gen. Rec. No. 21. (General Comments)

KP-sopimuksen artikla 27 lähtee siitä, että **ketään ei saa yhdessä ryhmänsä kanssa kieltää nauttimasta kulttuuristaan**. KP-sopimuksen artikla 27 perustuu sekä itse- että ryhmäidentifikaatioon. Jotta yksilö voi nauttia omasta kulttuuristaan, on a) oltava yhteinen, ryhmän tunnustama kulttuuri ja b) yksilön on oltava ryhmä jäsen (ryhmäidentifikaatio). KP-sopimuksen artikla 27 koskee niin yksilön kuin kollektiivisen ryhmän oikeuksia. KHO on sivuttanut KP-sopimuksen ryhmäulottuvuuden ratkaisusaan täysin. Yksilöä koskevilla päätöksillä on vaikutuksensa koko ryhmään ja päinvastoin.

Tuomioistuinten tehtävänä on tulkita Suomen kansainvälisiä velvoitteita ratkaisukäytännössään. Ratkaisevaa on, onko KHO tulkinnut KP-sopimusta ja muita Suomen kansainvälisiä velvoitteita asianmukaisesti. Wienin yleissopimus (SopS 33/1980) on valtiosopimuksia koskeva yleissopimus, joka ohjaa mm. valtiosopimusten tulkintaa ja toimeenpanoa. Wienin sopimuksen 26 artikla pitää sisällään Pacta sunt servanda -säännön, jonka mukaan jokainen voimassa oleva valtiosopimus on sen osapuolia sitova, ja se on pantava täytäntöön vilpittömässä mielessä. 27 artiklan mukaan osapuoli ei voi vedota sisäisen oikeutensa määräyksiin perusteena valtiosopimuksen täyttämättä jättämiselle. Sopimuksen 31 artiklan mukaan valtiosopimusta on tulkittava vilpittömässä mielessä ja antamalla valtiosopimuksessa käytetyille sanonnoille niille kuuluvassa yhteydessä niiden tavallinen merkitys, sekä valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän valossa sekä kaikki osapuolten välisissä suhteissa sovellettavissa olevan kansainvälisen oikeuden asiaan vaikuttavat säännöt.

KHO on ratkaisussaan selkeästi sivuuttanut KP-sopimuksen artikla 27 ja saamelaisen oikeudet ryhmänä nauttia omasta kulttuuristaan sekä kansainvälisen oikeuden kehityksen ja alkuperäiskansojen oikeuksien tulkintakäytännöt. Sámi Árvvut -yhdistyksen näkemyksen mukaan KP-sopimusta, alkuperäiskansajulistusta, rotusyrjintäsopimusta eikä Suomen kansainvälisiä perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita ole tulkittu KHO:n ratkaisussa vilpittömin mielin eikä ole otettu huomioon kyseisten velvoitteiden tarkoitusta, kuten Wienin yleissopimus velvoittaa.

KHO:n päätös asettaa myös kysymyksen sille, että ovatko saamelaiset yhdenvertaisia lain edessä. KP-sopimuksen artikla 26 mukaan kaikki ihmiset ovat oikeudellisesti yhdenvertaisia ja oikeutettuja ilman minkäänlaista syrjintää yhtäläiseen lain suojaan. Tässä suhteessa lain tulee kieltää kaikki syrjintä ja taata kaikille henkilöille yhtäläinen ja tehokas suojelu rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää vastaan.

KHO:n ratkaisukäytännön osalta tulee arvioitavaksi se, että ovatko saamelaiset olleet yhdenvertaisia lain edessä. Sámi Árvvut -yhdistyksen käsityksen mukaan näin ei ole tapahtunut, koska KHO ei ole ratkaisussaan hyväksynyt saamelaista ryhmähyväksyntää, saamelaiskulttuuria, saamelaista elämäntapaa eikä ylipäättään saamelaisuutta. Sámi Árvvut -yhdistys näkee, että KHO ei ole ratkaisukäytännössään pitänyt saamelaisia yhdenvertaisena lain edessä ja tosiasiallisesti syrjinyt saamelaisia ratkaisussaan.

Alkuperäiskansajulistuksen yleisosassa korostetaan, että allekirjoittajavaltiot ovat tietoisia siitä, että Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja kansalaisoikeuksia ja

poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus sekä Wienin julistus ja toimintaohjelma vahvistavat kaikkien kansojen itsemääräämisoikeuden perustavan merkityksen; tämän oikeuden perusteella kansat määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja ylläpitävät vapaasti taloudellista, sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystään. YK:n alkuperäiskansaraportoiija James Anaya on raportissaan 14.8.2013 YK:n yleiskokoukselle korostanut alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden luonnetta. Itsemääräämisoikeus on alkuperäiskansajulistuksen yksi peruspilari ja se on hyväksytty YK:n yleiskokouksen suurella enemmistöllä.⁹ Kansojen perustavaa laatua oleva itsemääräämisoikeus on päättää itse siitä, mitä kulttuuriin kuuluu ja ketkä voivat olla yhteisön jäseniä. KHO on ratkaisukäytännössään viitannut YK:n alkuperäiskansajulistukseen, mutta sivuuttanut sen keskeisen sisällön ratkaisuisaan. Alkuperäiskansajulistuksen tarkoitus on turvata alkuperäiskansakulttuurien säilyminen. Se ei tapahdu suomalaistamalla saamelaiskäräjiä, huolehtimalla kuolleiden ihmisten oletetuista oikeuksista, viemällä saamelaisilta kulttuuri-itsehallinnon rippeet tai määrittämällä saamelaiskulttuuri kuolleeksi, koulussa opittavaksi, papereilla ja muistikatkelmissa eläväksi kulttuuriksi, kuten KHO on käytännössä linjannut.

2 KHO:n menettelytapa

Vallan kolmijako perustuu osaltaan tuomioistuimen riippumattomuudelle. Riippumattomuutta mitataan sillä, miten tuomioistuin tulkitsee lainsäädäntöä, kansainvälisiä sopimuksia, suosituksia ja millaista aineistoa se painottaa ratkaisukäytännössään ja millaisen painon se antaa erilaisille dokumenteille ja valtion viralliselle poliittiselle linjalle. Tuomioistuin heijastaa perus- ja ihmisoikeuksia ja sen tulisi olla riippumaton vänpolitiikasta. Tuomioistuin on Suomen moraalinen selkäranka tai ainakin sen pitäisi olla. KHO:n päätösten linja vastaa kuitenkin eduskunnan virallista konsensusta, mikä ilmenee KHO:n ratkaisujen perusteluissa ja käyttämässä aineistossa.

Oikeudessa ratkaisukäytännön ensisijaiset tulkintalähteet ovat perustuslaki ja erityislaki sekä mahdolliset asetukset. Lisäksi ratkaisukäytännössä velvoittavat vahvasti Eurooppa-oikeudellinen normisto, EU-säädökset, Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen soveltamisratkaisut. Lisäksi perusoikeuksia koskevista asioissa perustuslain 22 §:n mukaisesti huomioidaan kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja niiden ratkaisukäytäntö, erityisesti KP-sopimus. Heikosti velvoittavilla oikeuslähteillä tarkoitetaan oikeuslähteitä, joiden lähteen ilmaiseman normin sivuuttamisesta ei seuraa virkavirhesanktiota. Tällaisia oikeuslähteitä ovat lainvalmisteluaineisto ja tuomioistuinten antamat ennakkoratkaisut.

KHO on ratkaisukäytännössään perustanut ratkaisunsa vuonna 2011 antamallaan ennakkoratkaisulla (heikosti velvoittava) sekä perustuslakivaliokunnan mietintöön hallituksen esityksestä saamelaiskäräjälaiksi, jossa (PeVM 12/2014 vp) se ehdotti, että lain 3 §:ää ei muuteta viitaten korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun KHO 2011:81 (normaali asiakirjalähde, ei velvoittava). Perustuslakivaliokunnan mietintö kuten koko esitys saamelaiskäräjälain uudistamiseksi raukesi. KHO viitatessaan perustuslakivaliokunnan mietintöön sivuutti sen tosiasian, että perustuslain mukaista estettä saamelaismääritelmän uudistamiseksi ei perustuslakivaliokunnan käsittelyssä ilmennyt. Valtiolainsäädäntöasiantuntijat eivät nähneet saamelaismääritelmässä perustuslain ja Suomen kansainvälisten velvoitteiden kannalta ongelmia, vaan pitivät esitystä perus-

⁹ A/68/317

teltuna Suomen kansainvälisten velvoitteiden ja perustuslain toimeenpanemiselle. Perustuslakivaliokunta antoi mietinnössään poliittisen näkemyksensä saamelaismääritelmästä, ei sitä oliko esitetty saamelaismääritelmä perustuslain mukainen. Perustuslakivaliokunta käytti puoluepoliittista valtaa mietinnössään. Perustuslakivaliokunta ei ole riippumaton elin ja kuten nyt on käynyt ilmi, että ei sillä, kuten ei KHO:llakaan, ole käytännössä asiantuntemusta saamelaiskulttuurista. KHO käyttäessään perustuslakivaliokunnan kyseistä mietintöä ratkaisujensa perusteluissaan vaaransi paitsi oman riippumattomuutensa, mutta myös päätyi tukemaan vallitsevaa poliittista linjaa Suomessa. KHO:n tulisi pystyä arvioimaan itsenäisesti millaiset seikat ovat johtaneet perustuslakivaliokunnan kyseiseen mietintöön ja ennen kuin käyttää kyseistä mietintöä lähteenään arvioida onko perustuslakivaliokunta mietinnössään noudattanut perustuslakia ja Suomen kansainvälisiä velvoitteita tai onko perustuslakivaliokunta taipunut julkisen ja puoluepoliittisen painostuksen paineessa.

Ratkaisuissaan KHO viittasi rauenneeseen saamelaiskäräjälakiin saamelaismääritelmän osalta, mutta jätti viittaamatta rauenneeseen esityksen pykälään 5, jossa tuotiin esille, mitä saamelaiskulttuuri on. Hallituksen esitys kokonaisuudessaan olisi tuonut KHO:lle tietoa paitsi saamelaisuudesta, myös sen nykytilasta ja siitä, miten kansainvälisiä sopimuksia on tarkoitettu tulkita perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti ja se olisi ollut hyödyllinen materiaali ratkaisukäytännössä. Nyt KHO käytti hyvin valikoivasti eri lähteitä ratkaisujen pohjana.

KHO ei ratkaisuissaan edelleenkään selvittänyt mitä samaistuminen saamelaisuuteen tarkoittaa ja mitkä ovat sen kriteerit. Emeritusprofessori Jyrki Virolainen on lausunnossaan saamelaiskäräjille vuoden 2011 ratkaisuista todennut, että KHO:n päätöksen perusteluissa käytetään itseidentifikaation käsitteestä synonyymiä samaistuminen. KHO ei ole tarkemmin analysoinut itseidentifikaation käsitettä, mutta näyttää lisäksi siltä, että KHO on erehtynyt samaistaessaan itseidentifikaation ja saamelaisuuden liittyvän samaistumisen tunteen. Itseidentifikaatio ja samaistuminen ovat kaksi eri asiaa. Kuka tahansa voi samaistua esimerkiksi juuri vieraaseen kulttuuriin eli kokea mainitun kulttuurin itselleen läheiseksi, vaikka samaistumisen kohde olisi tullut henkilölle läheiseksi vasta aikuisiässä. Itseidentifikaatiolla tarkoitetaan sitä vastoin syvempää samaistumista eli sitä, että henkilö on juurtunut kyseiseen kulttuuriin lapsuudesta lähtien. Saamelaiskäräjälain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu itseidentifikaatio eli se, että henkilö pitää itseään saamelaisena, on eri asia kuin saamelaisuuteen tai saamelaiskulttuuriin samaistuminen.¹⁰ KHO ei ole edelleenkään vuoden 2015 ratkaisuissaan avan-
nut samaistumisen käsitettä.

KHO on sekoittanut ratkaisuissaan saamelaisuuden käsitteen sekä suomalaisen paikalliskulttuurin Pohjoisessa-Lapissa. Saamelaisten kotiseutualueen paikalliskulttuuri on saanut vaikutteita luonnollisesti saamelaiskulttuurista, koska alueella on ollut suomalaisasutusta pitkään. Saamen kielen sanoja on lainautunut suomen kieleen, saamelaisia paikannimiä on samoin lainautunut suomen kielen murteisiin ja poronhoitotaitoa on siirtynyt myös suomalaisille. Suomalaiseen paikalliskulttuuriin kuuluu myös kalastus, keräily ja luonnossa kulkeminen. Nämä ovat arvokkaita piirteitä sinänsä ja oma Suomen paikalliskulttuurinsa, mutta sitä ei tule sekoittaa saamelaiskulttuuriin. KHO on ratkaisukäytännössään sekoittanut sekä paikalliskulttuurin että kotiseuturakkauden saamelaisten kotiseutualueeseen ja sen suomalaiseen paikalliskulttuuriin, topofiliaan.

¹⁰ Professori emeritus Jyrki Virolainen 1.11.2012, Lausunto saamelaiskäräjille.

Kotiseuturakkauteen liittyvät myös vahvat tunnesiteet perheeseen ja sukuyhteisöön, sosiaaliseen ja tuttuun ympäristöön ja tietenkin siihen liittyy myös luonnonkauneuden estetiikan kaipuu ja paikalliskulttuurin arvostus. Topofiliaan vaikuttavat ihmisten omat havainnot, asenteet ja arvot.

Samaistuminen suomalaiseen paikalliskulttuuriin tai topofilia ei tarkoita samaa kuin samaistuminen saamelaiskulttuuriin. KHO on ratkaisukäytännössään arvioinut vain saamelaiskulttuurin muutosta ja kehittymistä yhteiskunnallisissa murroksissa, mutta unohtanut täysin sen tosiseikan, että myös suomalainen paikalliskulttuuri saamelaisten kotiseutualueella on muuttunut, saanut vaikutteita ja kehittynyt aikojen saatossa. Saamelaisten kotiseutualueella elävien saamelaisiksi halunneiden valittajien ja sinne päässeiden suurin motiivi yhdistyy pelkoon saamelaiskäräjien päätösvaltaan saamelaiskulttuurin suojelemisesta saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuulumattomien kustannuksella ja pelko oman suomalaisen paikalliskulttuurin katoamisesta. Myös tämä on turha pelko, koska suomalaista kulttuuria suojaa Suomen valtio ja sen lainsäädäntö ja alueelliset paikalliskulttuurit tulevat säilymään ja kehittymään, niin kauan kuin vanhemmat siirtävät perinteitään lapsilleen.

Sámi Árvvut –yhdistys näkee, että KHO:n ratkaisuja rasittavat lukuisat menettelyvirheet (HLL (586/96) 63). Kuten professori Virolainen lausunnossaan vuonna 2012 on todennut, menettelyvirhe voi koskea tuomioistuimen laiminlyöntiä selvittää asiaa perusteellisesti ja asianmukaisesti, jos laiminlyönti on voinut vaikuttaa olennaisella tavalla päätöksen lopputulokseen. Hallintolainkäytössä noudatettava virallisperiaate edellyttää tuomioistuimelta aktiivista roolia asian selvittämisessä (HLL 33 §). Tähän kuuluu myös tuomioistuimen aktiivinen materiaalin prosessinjohto eli velvollisuus huolehtia päätöksentekoa varten tarvittavan fakta- ja oikeuslähdeaineistoa tarkoittavan selvityksen riittävydestä ja kattavuudesta. *Jura novit curia* –periaatteen mukaan tuomioistuimen on tunnettava tapaukseen sovellettavat oikeusnormit ja sovellettava niitä viran puolesta, vaikka asianosaiset eivät olisi huomanneet niihin itse vedota. Hallintolainkäytössä ilmeisesti väärästä lainsoveltamisesta on kysymys, jos lakia on tulkittu selvästi virheellisellä tavalla. Virolainen toteaa edelleen lausunnossaan, että mikäli kansallisen tuomioistuimen päätöksenteossa on nojaututtu ratkaisu- tai tulkintaperusteena mainittuihin suosituksiin tai kannanottoihin, voidaan päätös purkaa, jos suositusta on tulkittu ilmeisesti väärin tai jos tuomioistuin on sivuuttanut tulkinnassa suosituksen tai julistuksen tai valvontaelimen kannanoton, esimerkiksi YK:n ihmisoikeuskomitean kannanoton KP-sopimuksen soveltamisesta, joka olisi ilmeisesti vaikuttanut sovellettavan lain tulkintaan. Virolaisen mukaan vuoden 2011 KHO:n päätöksen perusteluista näyttäisi puuttuvan kokonaan pro et contra -argumentaatio, jossa ryhmähyväksynnän merkitystä itseidentifikaation vastinparina olisi pohdittu.¹¹ Näihin seikkoihin KHO ei ole puuttunut edelleenkään vuoden 2015 ratkaisuisissa. Sámi Árvvut -yhdistyksen näkemyksen mukaan KHO on käyttänyt valikoivasti eri aineistoa ja on soveltanut perus- ja ihmisoikeuksia valikoivasti.

Sámi Árvvut -yhdistys on tietoinen, että se ei voi tehdä purkuhakemusta KHO:n päätöksestä eikä KHO tule ratkaisujaan muuttamaan, koska se on hylännyt saamelaiskäräjien vuonna 2011 tekemät purkuhakemukset ja pitänyt voimassa vuonna 2011 omaksumansa ratkaisukäytännön. Sámi Árvvut -yhdistys pitää kuitenkin välttämättömänä, että KHO:n roolista, menettelytavoista ja lainsäädännön ja kansainvälisten velvoittei-

¹¹ Professori emeritus Jyrki Virolainen 1.11.2012, Lausunto saamelaiskäräjille.

den soveltamisesta keskustellaan avoimesti ja myös kansainvälisessä yhteisössä, koska KHO on ottanut omalaatuksen tavan tulkita universaaleja perus- ja ihmisoikeuksia siten, että tulkitsemiskäytäntö heikentää saamelaiden oikeutta olla saamelaisia oman perinteen, kulttuurin ja tapaoikeuden mukaisesti.

Saamelaisyhteisöllä ja Suomella on vain vähän vaihtoehtoja miten edetä. Saamelaismääritelmän muuttaminen tilanteessa, jossa KHO on kaksi kertaa hylännyt saamelaisyhteisön ja saamelaiskulttuurin perinteet, on vaikeaa ja ottaen huomioon vallitsevan poliittisen konsensuksen, määritelmän muuttamiseen ei liene valtionhallinnossa edes halukkuutta. Mikäli KHO ei pura vuonna 2011 ja 2015 tekemiään ratkaisujaan, asiaa ei voida korjata millään tavoin muuten kuin lakkauttamalla saamelaiskäräjälaki ja luomalla koko saamelaiskäräjälaki puhtaalta pöydältä ja alusta aivan saamelaismääritelmästä lähtien hyläten siis nykyisen vaaliluettelon kokonaisuudessaan. Mutta siihen Suomen valtiolla eikä välttämättä vaaleissa 2015 valitulla saamelaiskäräjälläkään ole halua eikä tahtoa ottaen huomioon vaalituloksen ja voimassa olleen saamelaismääritelmän aiheuttaman korvaamattoman vahingon saamelaiden omalle käsitykselle itsestään ja saamelaisesta identiteetistä.

Saamelaiskäräjälain uudistuksen valmistelun lakiesitysprosessin aikana vuonna 2014 – 2015 pohdittiin, että jos saamelaiskäräjälaki olisi astunut voimaan, KHO:ta olisi voinut täydentää saamelaisoikeuden asiantuntijoilla, joilla on saamelaisyhteisön tuki, saamelaisia koskeissa asioissa eli laajemminkin kuin vain saamelaismääritelmän osalta. Ottaen huomioon KHO:n uuden tulkintakäytännön saamelaismääritelmän osalta ja Suomen kyvyttömyyden turvata alkuperäiskansaoikeuksia, tällaisella ratkaisulla olisi merkitystä vain Suomen kansainväliselle maineelle (positiivisesti) ja ratkaisujen legitimisoinnille ja todellisuudessa se ottaisi saamelaiset yhä tiukemmaksi osaksi valtakoneistoa, joka ei tunnusta saamelaisuutta tai saamelaiskulttuuria.

3 Saamelaiskulttuuri ja saamelaisuus

KHO on edellyttänyt, että hakijalla on oltava saamelainen elämäntapa, viitaten vuonna 2011 tekemiinsä ratkaisuihin. Ratkaisuihinsa KHO ei yhdessäkään selitteessä selvennä, mikä saamelainen elämäntapa on, vaan ottaa saamelaisen elämäntavan itseidentifikaation tapaisena itseilmoitustodisteena. KHO:n käsitys saamelaisesta elämäntavasta on kuitenkin merkittävästi erilainen kuin saamelaiden oma käsitys. Saamelaiskulttuuri on yhteisöllinen kulttuuri. Saamelaiden sukulaisuuden käsite on laajempi kuin suomalaisessa perinteessä ja esimerkiksi ensimmäisiä, toisia ja jopa kolmansia serkkuja pidetään hyvin läheisinä. Sukuyhteisön laajuus, käsitys yhteisestä suvusta ja sen historiasta, nautinta-alueista, elinkeinoista, kielestä ja yhteisestä historiasta ovat tekijöitä, jotka kantavat saamelaisuutta ja ovat turvanneet saamelaiskulttuurin säilymisen omailemaisena kulttuurina. KHO:n ratkaisuihinsa saamelaisuuteen voikin kasvaa yksin, teknisesti.

Kansallinen artikla 8(j)-työryhmä on määrittänyt saamelaiskulttuuria, perinteistä tietoa ja saamelaiskulttuurin tilaa. Sen mukaan *Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä perinteinen tieto ilmenee saamelaisessa luonnonkäytössä ja perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisessa eli poronhoidossa, kalastuksessa, metsästyksessä, keräilyssä ja käsityössä sekä luontosuhteessa. Tieto välittyy saamen*

kielen luontoon, maastoon, säähän, poronhoitoon, käsitöihin, pyyntiin ja kalastukseen liittyvässä terminologiassa sekä saamenkielisissä paikannimissä. Perinteistä tietoa siirretään tietoisien opettamisen, vanhemmilta sukupolvilta saadun mallin, joikujen ja suullisen kertomaperinteen kautta sekä poronhoito-, kalastus-, keräily käsityö- ja metsästyskäytännöissä. Saamelainen luonnon monimuotoisuuteen liittyvä tapaoikeus ohjaa perinteistä maankäyttöä, yhteisön sisäisiä suhteita liittyen maankäyttöön, luonnon periaatteet nautinta-alueille ja ohjaa luonnonresurssien hyödyntämistä kestäväällä tavalla saamelaisen oikeuskäsityksen mukaisesti. Saamelaisten perinteinen luonnonkäyttö perustuu saamelaiseen arvomaailmaan, sosiaaliseen järjestelmään ja tapaoikeuteen. Luonnonkäyttö on erilaista eri saamelaiselinkeinoissa. Luonnonkäyttö riippuu myös maantieteellisistä ja luonnon olosuhteista. Saamelaisten luonnonkäyttö on ollut ja on edelleen toimivaa ja tarkoituksenmukaista oman elinympäristön puitteissa. Saamelainen tavanomainen luonnonkäyttö ilmenee konkreettisesti saamelaisalueen rakennetussa fyysisessä ympäristössä. Alueen rakennuskanta on nuorta ja saamelaisten perinteiset nautinta-alueet ovat käytännössä rakentamattomia. Historiallinen maankäyttö ilmenee maisemassa kotakenttinä, jutamareitteinä, paikannimissä ja uudempina tupina ja mökkeinä. Saamen kieli tarkkoine maasto- ja paikannimitermeineen ilmentää kulttuurin luontosidonaisuutta ja liikkuvuutta. Saamelaisten kotiseutualueella on harvoja alueita ilman saamelaista paikannimeä, joka kertoo alueen laajasta nautinnasta.¹²

Saamelaiskulttuuri on yhteisöllinen kulttuuri, joka perustuu luonnon, perinteen, ihmisen ja suvun vuorovaikutukseen. KHO:n linjaus ei kuitenkaan huomioi saamelaiskulttuuria dynaamisena kulttuurina. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaiset ovat todennäköisesti lukeneet KHO:n päätöksiä surullisena, koska KHO:n päätös sitoo saamelaiskulttuurin vain saamelaisten kotiseutualueelle. Yhteyden saamelaisten kotiseutualueeseen, saamelaiskulttuuriin, sukuun ja myös elinkeinoihin voi säilyttää myös kotiseutualueen ulkopuolella sukuyhteisö- ja ystäväverkoston avulla osallistumalla perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen, tekemällä taidetta tai käsityötä. KHO:n käsitys saamelaisuudesta on monella tapaa hyvin ristiriitainen, toisaalta se on todella laaja, mutta samalla suppea, menneisyyteen viittaava.

KHO:n päätöksessä vaikuttavat menneen sekaisin alkuperäiskansa- ja vähemmistö-kulttuurit. Alkuperäiskansojen oikeudet liittyvät kansainväliseen ihmisoikeuteen sekä yksilöllisiin ja kollektiivisiin oikeuksiin. Alkuperäiskansojen oikeudet ovat laajemmat kuin vähemmistöjen oikeudet. Vähemmistöjä suojelevat lailliset instrumentit ja julistukset keskittyvät turvaamaan yhteiskunnan monikulttuurisuuden l. pluralismin ja vähemmistöjen mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan toimintaan osana valtakulttuurin yhteiskuntajärjestelmää. Alkuperäiskansoja suojelevat instrumentit, kuten ILO 169-sopimus, tähtäävät siihen, että alkuperäiskansoilla on itsemääräämisoikeus ja oikeus päättää omaan kulttuuriinsa ja ympäristöönsä liittyvistä oikeuksista ja asioista. Vähemmistöjen oikeudet keskittyvät yleisesti yksilöiden oikeuksien turvaamiseen, kun taas alkuperäiskansojen oikeudet keskittyvät kollektiivisten oikeuksien turvaamiseen.

Se, että suomalainen henkilö ei kuulu saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, ei heikennä hänen oikeuksiaan millään tavoin, henkilöllä on edelleen oikeus samaistua saamelaiskulttuuriin yksityiselämässään, mutta mikäli hän ei ole saamelainen, hänellä ei ole oikeutta äänestää tai asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa. Eli sitä, että henkilö ei

¹² Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen alkuperäiskansojen perinnetietoa käsittelevän artikla 8j:n kansallisen asiantuntijatyöryhmän loppuraportti. Kesäkuu 2011

pääse saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, ei voida pitää syrjivänä, jos hän on etnisesti suomalainen. KHO ratkaisukäytännössään tuntuu sekoittavan syrjinnän, saamelaismääritelmän ja saamelaisuuden hyvin vakavalla tavalla, mikä on johtanut myös väärinkäsityksiin ja saamelaisten kannalta epäedullisiin päätöksiin.

KHO toki pitää ratkaisukäytännössään saamelaisia alkuperäiskansana, mutta on virheellisesti tulkinnut saamelaisuutta valtakulttuurin näkökulmasta siten, että saamelaiset olisivat jo käytännössä sulautuneet suomalaiskulttuuriin. Siitä KHO:n ratkaisut viime kädessä kertovat, koska KHO:n ratkaisukäytännössä saamelaiskulttuurin harjoittamisessa, elinkeinoissa, kielessä, perinnössä ei ole mitään eroa alueen muihin asukkaisiin nähden. KHO ei ole pystynyt hahmottamaan sitä tosiasiaa, että saamelaiset elävät edelleen saamelaiskulttuurin mukaisesti vaikka asuvatkin taloissa, ajavat autoa tai mönkijää tai osaavat suomea.

Suomen saamelaiskulttuuri on hyvin uhanalainen ja on vaara, että sekä saamen kieli että saamelaiskulttuuri katoavat Suomesta muutamassa sukupolvessa ilman erityistoinenpiteitä. Nykyisen lainsäädännön suoja ei mahdollista saamelaisten mahdollisuutta määrätä omasta kehityksestään ja kehittää saamelaiskulttuuria omaehtoisesti. Saamelaiset joutuvat elämään edelleenkin valtakulttuurin paineessa, mikä ilmenee konkreettisesti saamelaisten poismuuttona pois saamelaisten kotiseutualueelta ja saamen kielen uhanalaistumiskehityksenä. Saamelaisten mahdollisuudet säilyttää saamelaiset omaleimaisen kulttuurinsa tulevaisuuteen nähden ovat heikkenemässä KHO:n tekemien päätösten myötä.

Saamelaiskulttuuria on arvioitu KHO:n ratkaisussa nykyisyydestä käsin ulottaen nykyisenkaltaiset oikeudet kauas historian menneisyyteen ottamatta huomioon yhteiskunnallisia prosesseja, kulttuurien muuttumista ja nykyhetken oikeuksia on sovellettu menneisyyteen nähden. Ihmisten nykyisten oikeuksien todentaminen 1700-luvun tilanteella edellyttää 1700-luvun olosuhteiden tuntemista, yhteiskunnallisten prosessien hahmottamista ja käsitteellistämistä ja lähteiden arvioimista objektiivisesti. Jos ja kun henkilön saamelaisuutta todistellaan muutamien paperilapuin ja yksittäisillä katkelmil-la ja muistoilla edeltävistä sukupolvista, saamelaisuus hämärtyy. Kun itseidentifikaatiota pitää perustella yksittäisillä tarinanpätkillä, on selvää että kulttuurin kasvamista ei ole tapahtunut, vaan vain pätkiä suvun historiasta on säilynyt suvun muistiperintönä, kollektiivisena muistina, mutta ne ovat voineet myös muuttua sukupolvelta toiselle. Yksittäisten ihmisten yksittäiset tarinat ja muistelut ovat hyvin alttiita muuttumaan kertojalta toiselle. KHO ei ole arvioinut historiallisten sukutarinoiden luotettavuutta arvioidessaan saamelaiskulttuuriin samaistumista.

Samoin suomalainen yhteiskunta on muuttunut aikojen saatossa. 1900-luvulla kaupungistuminen, globalisaatio, muutos agraariyhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan toi juurettomuutta. Sukututkimus lisääntyi ja joillekin yksilöille tuli suuri halu samaistua johonkin erityisempään, menneisyyteen ja olla osa ainutlaatuisia historiallista jatkumoa, ja jättää oma jälkensä historiaan. Saamelaiset olivat aina 1900-luvun loppuneljänneksen asti ryhmä, joita syrjittiin, kiusattiin ja joiden vanhanaikaisena pidettyä kulttuuria halveksittiin ja kieli haluttiin korvata suomen kielellä. 1900-luvun lopussa saamelaisuudesta tulikin rikkaus, jota kadehdittiin ja johon topofilia yhdistettiin ja haluttiin liittyä millä hinnalla hyvänsä. Saamelaiset haluavat säilyä saamelaisina, mutta nyt olemme tilanteessa, jossa virallisesta saamelaisuudesta on tulossa menneisyydessä elävä kulttuuri KHO:n päätösten myötä. Saamelaisuudessa on KHO:n pää-

töksen myötä tullut kysymys kuolleiden ihmisten oikeuksista ja kokemuksista, ei nykyisten ja tulevien sukupolvien kulttuurista ja sen turvaamisesta.

Keskeinen lähtökohta saamelaiskulttuurin hahmottamiselle on perustuslaki, jonka mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Perustuslaki lähtee siitä, että saamelaisilla on Suomen valtakulttuureista ja -kielistä eroava kieli ja kulttuuri, jonka osa kieli on ja joka ilmentää sen kulttuuria. Saamelaiskulttuuri poikkeaa täten valtakulttuurista. Tätä seikkaa KHO ei ole ratkaisuisissaan kyennyt analysoimaan. Saamelaiskulttuurin kuuluvaksi on lueteltu suppeasti poronhoito, kalastus ja metsästys perustuslakivaliokunnan, saamelaiskäräjälain esitöiden sekä myös KHO:n tulkintakäytänteessä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että pelkkä elinkeinon harjoittaminen tarkoittaisi henkilön saamelaisuutta, kuten KHO on ratkaisukäytänteessään viitannut. Suomessa kalastus, metsästys ja poronhoito ovat jokaisen oikeus, poronhoito toki vain rajatulla alueella. KHO ei ole pystynyt ratkaisuisissaan arvioimaan elinkeinon ja saamen kielen sekä kulttuurin kokonaisuutta. Jotta KHO voisi arvioida elinkeinon harjoittamisen merkitystä henkilön saamelaisuuden todisteena, on KHO:n ensin ymmärrettävä mikä on elinkeinon asema, historia ja elinkeinon liittyvä tietotaito saamelaiskulttuurissa. Saamelaiskulttuurin osalta perinteisiä saamelaiselinkeinoja ei tule tulkita vain näitä elinkeinoja ohjaavien erityislakien nojalla, koska erityislait eivät ylipäättään käsittele elinkeinoja kulttuurisesti, vaan vain ja ainoastaan lainsäätäjän, hallinnon ja talouden näkökulmasta.

Saamelaisilla on omat perinteiset kalastusvälineensä, tietämys vedestä, sääilmiöistä, luonnosta ja kaloista ja niiden liikkeistä. Suuri osa näistä tiedoista on varastoitu saamen kieleen perinteiseen tietoon. Saamelaisten kalojen tunteminen on huomattavasti laajempaa kuin kalojen nimien osaaminen inarinsaameksi, kuten KHO oli ratkaisussaan asettanut yhdeksi kriteeriksi ja todisteeksi henkilön saamelaisuudesta. Perinteeseen kuuluu luonnon tuntemuksen, sen kunnioituksen, aikaisempien sukupolvien perinteisen tiedon siirto ja taitojen ja tietojen oppiminen sukuyhteisössä.

Saamelainen poronhoito ei myöskään ole vain porojen kanssa puuhastelua tuntureilla tai samanlainen elinkeinomuoto Rovaniemen eteläpuolella kuin saamelaisten kotiseutualueella. Poronhoitotaito on toki levinnyt saamelaisilta koko poronhoitoalueelle historian saatossa diffuusiona, mutta poronhoitomallit ovat kehittyneet eri tavoin. Suomalaista poronhoitoa kutsutaan yleisesti talonpoikaiseksi poronhoidoksi. Saamelainen poronhoito perustuu sukuyhteyteen, siitajärjestelmään, joka on edelleen käytännön porotyön yksikkö siitä huolimatta, että paliskuntajärjestelmä on ollut lakisääteisesti poronhoidon hallinnollisena yksikkönä 1900-luvun ensimmäisestä poronhoitolaista lähtien. Saamelaiset yrittävät säilyttää poropaimentolaisuutensa ja -työnsä erityisenä saamelaiskulttuurin perinteiden mukaisesti valtakulttuurin paineessa. Tilannetta ei helpota se, että KHO ratkaisukäytännössään pitää kaikkea poronhoitoa ”saamelaisena” ottamatta lainkaan huomioon saamelaista porotyön kulttuurimuotoa.

KHO:n ratkaisun perusteella saamelaiskulttuurin käsite, saamelaisuus ja se, miten saamelaisuutta ylläpidetään on erilainen kuin se, mitä saamelaiset itse käsittävät. Saamelaiset ovat oma kansa, joka on aikoinaan asuttanut koko Suomea. Heidän asuttamansa alue on siirtynyt yhä pohjoisemmaksi muun asutuksen kasvettua eteläisessä Suomessa ja eteläisen saamelaisten valitessaan kulttuurinsa perustaksi agraarikulttuurin ja valitessaan agraarielämäntavan. Säilyttäen alkuperäisen kulttuurinsa saamelaiset päätyivät asuttamaan pohjoisinta Suomea, Ylä-Lappia, nykyistä saamelaisten kotiseutu-

tualuetta. 1600-luvulta lähtien suomalaisperäinen uudisasutus saavutti saamelaisten perinteistä asuma-aluetta. Se johti siihen, että saamen kieliä ja kulttuuria sammui, kun etelässä asuvat saamelaiset valitsivat puolisojensa ja kontaktiensa kautta uuden maatalousvaltaisen elinkeinon ja elämäntavan. Pohjoisimmassa Lapissa saamelais- ja suomalaisväestö säilyi etnisesti ja kulttuurisesti erilaisina hyvin pitkään. Maailma oli tuolloin hyvin erilainen eikä analogiaa nykypäivän saamelaisten yhteiskunnalliselle tilanteelle tai sulautumiselle voi löytää nykytilanteesta. Yksilöt saattoivat valita suomalaisen tai saamelaisen elämäntavan puolisojen myötä, koska perheen ympäristö oli yksikulttuurinen ja maailma oli täysin erilainen. Ihmisten pääasiallinen tavoite oli saada riittävästi ravintoa, lämpöä ja turvaa sekä siirtää perinteitä omille lapsilleen. Nykypäivän oikeuksia ei voida soveltaa nykyisyydestä menneisyyteen käsin. Tosiasiallinen fakta on, että historian saatossa kulttuurit ja kielet ovat kuolleet. Ihmiset ovat valinneet omia elämäntapoja, hylänneet kulttuureja ja kieliä ja se on kaikkien oikeus. Nykyisenkaltainen tilanne on kuitenkin mahdotonta sikäli, että sukua saamelaistetaan nykyisyydestä käsin menneisyyteen, kuten KHO on tehnyt. Kulloinkin aika, yksilö ja oikeuskin tulkitsee menneisyyttä omista lähtökohdistaan vaikuttaakseen huomisen politiikkaan, nykyisyyteen ja omiin oikeuksiinsa. KHO ja yksilöt ovat tulkinneet historiaa omista lähtökohdistaan oikeuttaakseen nykyisen toimintansa. Historiasta on valittu sopiva kertomus, tarina tai ajatus, jolla on perusteltu päätöksiä, joissakin tapauksissa esille on nostettu uhrikertomus tai poliittinen manifesti.

4 KHO:n päätösten merkitys ja vaikutukset

KHO on ratkaisuihissaan sivuuttanut sen, mikä vaikutus näillä päätöksillä on muiden saamelaisten identiteettiin ja itseidentifikaatioon ja koko saamelaisyhteisöön. Mitä nämä saamelaiset ovat, jotka eivät hyväksy KHO:n linjaa saamelaisuudesta ja saamelaiskulttuurista? Mitkä tämän ryhmän oikeudet ovat omaan kieleensä ja kulttuuriinsa, kun KHO on määrittänyt heidän identiteettinsä ja kulttuuriinsa sisällön sellaiseksi, mitä saamelaiset eivät tunnista? Nämä, jotka eivät hyväksy KHO:n päätöstä, miksi he voivat kutsua itseään? He, joiden esivanhemmat ja jotka itse ovat olleet rakentamassa saamelaista yhteisöllisyyttä, ylläpitäneet saamen kieltä ja kulttuuria ja taistelleet paremman tulevaisuuden puolesta? He jotka tuntevat saamelaiset, tietävät ketkä eivät ole saamelaisia. KHO on tuonut identiteettikriisin ja uusia etnisiä ryhmiä Suomeen. KHO on ollut täysin kyvytön arvioimaan päätöstensä seurauksia saamelaisille, saamelaiskäräjille ja saamelaisten identiteetille, vaikka se on toistuvasti viitannut ratkaisuihissaan kokonaisharkintaan. Se on tehnyt kokonaisharkintaa vain ja ainoastaan yksilöiden, ei ryhmien oikeuksien kannalta. KHO on ollut ratkaisussaan kyvytön tunnistamaan saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien kollektiivista ulottuvuutta ja luonnetta.

KHO on tehnyt Suomessa saamelaisiksi henkilöitä, joiden suvussa on joskus puhuttu ehkä saamea tai ei ja jotka ovat maksaneet lapinveroa, kuljeskelleet metsässä, pitäneet poroja tai kalastaneet. KHO ei ole pystynyt arvioimaan kulttuurin muutosta, henkilöiden oikeutta elää ja identifioitua suomalaisuuteen ja suomalaiskulttuuriin. Kyse on viime kädessä siitä, että saamelaisten alkuperäiskansa-asemaa ei haluta tunnustaa eikä myöskään sen tosiasiallisia vaikutuksia.

KHO ei ole pystynyt hahmottamaan sitä tosiasiaa, että saamelaisten kotiseutualueen väestö on pieni, puhutaan alle kymmenestä tuhannesta henkilöstä. Mittakaava on aivan erilainen kuin kaupungeissa. Saamelaiset tietävät monien sukupolvien taakse ket-

kä ovat saamelaisia ja ketkä eivät. Saamelaiset elävät suomalaisten keskellä ja ovat käyneet yhdessä koulua, asuneet lähekkäin tai ovat jopa samassa työpaikassa. Henkilöiden sukuhistoria tunnetaan aivan eri tavoin kuin etelässä. Vuosikirjapäätöksistä pystyy tunnistamaan jopa henkilöt, vaikka päätökset on anonymisoitu. Päätöksiä perusteella saamelaisiksi on luettu henkilöitä, jotka eivät ole koskaan eläneet saamelaiskulttuurissa, joiden suku ei ole saamelainen ja jopa henkilöitä, jotka eivät ole hyväksyneet saamelaisuutta tai sen olemassaoloa. KHO:n päätökset ovat esimerkiksi kasvattaneet muutamien kylien saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvien henkilöiden määrää eksponentiaalisesti. Miten tämä vaikuttaa näiden henkilöiden elämään ja pienen kyläyhteisöön? Yhtäkkiä saamelaiset joutuvat kohtaamaan uusia KHO-saamelaisia, naapureinaan, työkavereinaan tai kyläläisinä, joiden suvun historian he tietävät hyvin tarkasti ja joiden he tietävät olevan suomalaisia. Onko KHO pystynyt pohtimaan tätä? KHO:n tekemillä päätöksillä on suoranaisia vaikutuksia ihmisten arkeen, ihmisten välisiin suhteisiin, mutta mitä se ei ole halunnut eikä pystynyt arvioimaan.

KHO on kategorisesti tulkinnut lappalaisveron maksamisen etniseksi veroksi, eikä ole ratkaisuisaan edelleenkään ottanut kantaa verotustietojen oikeellisuuteen, sivuttaen niin tutkimustiedon kuin esimerkiksi hallituksen esityksen saamelaiskäräjälain uudistamiseksi. On toki selvää, että saamelaismääritelmän yksi kriteeri koskee lappalaisveroa, mutta KHO joutuu arvioimaan, antaako kyseinen merkintä luotettavan tiedon henkilön etnisyydestä, vai onko kyseessä ollut rekisterimerkintävirhe. KHO, joka käsittelee lukuisia valituksia viranomaisten toiminnasta ja myös rekisterimerkinnöistä, tulisi omata vankan tietopohjan siitä, että edes nykyäänkään rekisterimerkinnät eivät ole aukottomia vaan alttiita monenlaisille virheille.

KHO on vuoden 2011 ja 2015 ratkaisuisaan antanut julkisen paineen vaikuttaa ratkaisukäytäntönsä. Saamelaisista on saatu luotua kuva, että se syrjii, ja kategorisoi omaa kansaansa ja kostaaisi henkilöille, joiden suvut ovat suomalaistuneet aikojen saatossa. Samanlainen ajattelutapa välittyy myös KHO:n päätöksistä. Saamelaiset eivät ole olleet päättävässä asemassa oman saamelaisyhteisönsä asioista siitä lähtien kun valtiot alkoivat ottaa saamenmaata haltuun aina 1600-luvulta lähtien. 1900-luvun lopulle tultaessa valtio jopa päätti saamelaisten puolesta missä oli asuttava ja millaisissa taloissa (porotilalaki). Saamelaiset eivät ole olleet vastuussa yhteiskunnallisista prosesseista, jotka ovat johtaneet uudisasutuksen syntyyn saamenmaalle, saamelaiskulttuurien ja kielten kuolemiseen eteläisellä saamelaisalueella eikä siitä, että uudisasukkaatkin pakotettiin maksamaan samaa veroa kuin saamelaiset. Nykyisten saamelaisten ei tule enää kärsiä aikaisempien yhteiskuntien toimista. Menneisyyden virheitä ei voida korjata, mutta niistä voidaan oppia. Suomi ei ole edelleenkään tehnyt tiliä avoimesti menneisyydestään. Kulttuureja ja kieliä katoaa, mutta niitä ei voida palauttaa henkiin. Saamelaisilla ei ole mitään mahdollisuutta säilyttää saamelaiskulttuuria omien perinteidensä mukaan, mikäli perinteistä saamelaisuutta ei hyväksytä Suomessa ja valtakulttuurin prioriteetit valtaavat saamelaiskäräjät.

Nykyinen saamelaismääritelmä, yhteiskunnallinen rakennemuutos ja lappalaismääritelmän ympärillä käyty keskustelu usean vuosikymmenen ajan on vaikuttanut syvästi saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin. Kun laki ja suomalainen yhteiskunta on tullut määrittämään saamelaisuutta, sillä on ollut lähtemättömät ja kauaskantoiset seuraukset koko saamelaisyhteisölle ja käsitykseen siitä, mitä saamelaisuus on. Saamelaisuuden on ajateltu siirtyvän normaalisti verenperintönä lakiteknisesti ilman, että saamelais-

kulttuurin arvoja, kieltä ja perinteitä on tarvinnut siirtää. Koska oikeus olla saamelainen on tekninen oikeus kun suku on sinne kerran päässyt, saamelaisten vaaliluettelossa on jo lukuisia henkilöitä, jotka elävät suomalaisen elämäntavan ja arvomaailman mukaisesti ja tosiasiallista yhteyttä saamelaiskulttuuriin ei ole. Tämä ongelma tulee kumuloitumaan yhä suuremmaksi KHO:n tekemien päätösten seurauksena. Virallinen saamelaisuuden käsite hämärtyy yhä kauemmaksi saamelaisten arkipäivästä ja perinteistä.

Yksilöillä, jotka kokevat että KHO:n päätös loukkaa heidän identiteettiään, ei ole mahdollisuutta valittaa asiasta Suomessa. Laki ei ole kaikille sama. Päätöksillä on vaikutus myös saamelaisiin yhtenä kansana, koska saamelaisia asuu Ruotsissa, Norjassa ja Venäjälläkin. Kansainvälisellä tasolla KHO:n päätöksillä on vaikutukset pohjoismaiseen saamelaissopimukseen ja ennen kaikkea sen jatkoneuvotteluissa käsillä olleeseen saamelaismääritelmään.

Saamelaiskäräjien legitimizeetti edustaa saamelaisia katoaa ja siitä tulee pikku hiljaa alueen asukkaiden elin, johon KHO:n avoimella valtakirjalla pääsevät kaikki sinne pyrkivät. Tällä on selkeät vaikutukset saamelaiskäräjien tekemään politiikkaan pitkällä tähtäimellä, mihin saamelaiskäräjät käyttää rahaa, millaisia asioita se edistää ja minkä puolesta se toimii. Tilanteessa, jossa saamelaisten mahdollisuudet harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ovat heikot, saamen kieli uhanalaistuu yhä enemmän ja saamelaisuuden kohtelu virallisessa elämässä ja sosiaalisessa mediassa koventuu. Tällaisessa tilanteessa saamelaisilta viedään pois puolustaja, joka taistelee nykytilannetta vastaan, koska saamelaisten tosiasiallinen kulttuuri-itsehallinto on vaarassa kadota.

Nämä KHO:n 2015 päätökset vaikuttavat niin kaivoslain, vesilain kuin ympäristönsuojelulain soveltamiseen saamelaiskulttuurin heikentämisen kielloksi ja siihen, mitä saamelaiskulttuurilla tarkoitetaan. Tällaisessa tilanteessa saamelaisilta viedään pois tarve lain erityissuojelulta, koska kulttuuri elää paperilapuissa, muistoissa ja veronmaksukyvyissä. Tosiasiassa suomalaisten valtaama saamelaiskäräjät voi tulevaisuudessa soveltaa oman kulttuuri-itsehallintonsa puitteissa kyseisiä erityislakeja suomalaiselle kulttuurille edullisesti ja toimia todellisuudessa erityislakeihin kirjatun saamelaiskulttuurin heikentämisen kiellon vastaisesti.

Saamelaiskäräjät teki vuonna 2014 matemaattisen mallinnuksen siitä, miten paljon saamelaisten määrä voi kasvaa lappalaiskriteerillä. Ja se oli suuri luku. KHO meni perusteluissaan aina 1700-luvulle asti. Saamelaiskäräjien tilaaman matemaattisen mallinnuksen mukaan: jokaista n. 1750-luvulla Lapinveron piirissä ollutta henkilöä kohti on nykyään noin 1024 hänen jälkeläistään. Siten, jos Lapinveron piirissä olisi ollut vaikka 500 henkilöä, niin nykyään heidän jälkeläisiään olisi arviolta 512 000. Se on hyvin kylmä matemaattinen fakta, mikä realisoituu lähitulevaisuudessa.

KHO on sivuuttanut Suomen saamat suositukset ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä ja tulkinnut kansainvälisiä sopimuksia vain yksilön, ei ryhmän kannalta. KHO on ollut kyvytön soveltamaan Suomen kansainvälisiä velvoitteita alkuperäiskansansa kulttuurin turvaamiseksi.

KHO:n päätös asettaa myös niiden saamelaisten identiteetin kyseenalaiseksi, jotka ylläpitävät saamen kieltä ja kulttuuria ja jotka on kasvatettu saamelaiseen elämäntapaan sukuyhteisössä lapsesta lähtien. Saamelaisuus, saamelainen identiteetti ja ylipäätään se,

mitä saamelaiskulttuuri on, hämärtyy. Yksilöt joutuvat puolustelemaan olevansa saamelaisia, ei KHO-saamelaisia. Yksilöt joutuvat pohtimaan, millä kutsuvat itseään. Ovatko he enää saamelaisia, kun saamelaisiksi luetaan KHO:n ratkaisukäytännössä etnisesti suomalaisia. Samanaikaisesti valtio pakottaa saamelaiset hyväksymään saamelaiseksi ja saamelaiskulttuurin sisällöksi sellaista, mitä siihen ei ole koskaan kuulunut. Kyseessä on väkivaltainen ja valtakoneiston kautta tapahtuva kolonialisaatio, missä saamelaiset itse pakotetaan toimeenpanemaan toimia, jotka johtavat saamelaisten suomalaistamiseen. KHO pakottaa saamelaiskäräjät ja sen vaalilautakunnan toimimaan saamelaiskulttuurin arvojen, perinteiden ja oman identiteetin vastaisesti toimittaessaan vaaleja. Kyseessä on pakkoassimilaatio, joka pakottaa ihmiset toimimaan oman maailmankuvan ja identiteetin vastaisesti ja saamelaiset otetaan välineeksi sulauttamisprosessissa. Sámi Árvvut ry. ei hyväksy sitä, että saamelaisyhteisö pakotetaan toimeenpanemaan päätöksiä, jotka johtavat saamelaisten ja saamelaiskäräjien sulauttamiseen valtakulttuuriin.

KHO:n päätökset vaikuttavat myös saamelaisten yhteistyöhön ja kansainväliseen yhteistyöhön, koska eri toimielimet joutuvat arvioimaan, onko saamelaiskäräjillä legitimitettiä edustaa saamelaisia, ovatko saamelaiskäräjien esittämät kannanotot valtakulttuurin suodattamia näkemyksiä vai kertovatko ne saamelaisyhteisön tarpeista. Saamelaiskäräjien mahdollisuudet toimia kansallisesti ja kansainvälisesti heikkenevät ja saamelaisyhteisö hajaantuu alaryhmiin, järjestöihin ja osa nuorista kenties emigroituu Suomesta. Moni nuori on jo nyt jättänyt vuoden 2011 päätösten johdosta hakeutumatta saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Kansainväliset ihmisoikeuselimet joutuvat arvioimaan yksilövalituksia käsitellessään, onko yksilö saamelainen vai ei, vaikka hän kuuluisi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon tai ei kuulu siihen. Kansainvälisten sopimusten soveltamisala hämärtyy.

Yksilön tasolla saamelaiset joutuvat vaikeaan tilanteeseen: voivatko he enää olla saamelaiskäräjien vaaliluettelossa, joka ei ole enää saamelaisten luettelo vai tulisiko siitä erota. Onko se periksi antamista, uusi mahdollisuus vai jotain muuta? Uskaltavatko saamelaiset esittää enää näkemyksiään asiasta vai totutetaanko saamelaiset hiljalleen siihen tosiasiaan, että saamelaisuus on siirtymässä vain koteihin ja sukujen sisälle ja saamelaisuus sellaisena kun saamelaiset sen itse tuntevat katoaa julkisesta elämästä. Saamelaisia, jotka ovat yrittäneet puolustaa omia perinteitään ja arvojaan, on hiljennetty julkisesta keskustelusta. Kaikkein pelottavin ja surullinen tilanne on se, että saamelaiset passivoidaan valtion toimesta, koska valtion ote koko saamelaiskulttuurista ja saamelaisesta kulttuuri-itsehallinnosta tiukkenee, kovenee ja paine sulautua suomalaiskulttuuriin kasvaa. Ne saamelaiset, jotka edelleenkin eivät hyväksy KHO:n ohjausvaltaa saamelaisiin, on toistuvasti leimattu Suomen lakeja kunnioittamattomiksi anarkisteiksi, syrjiviksi henkilöiksi tai rasisteiksi. KHO on ratkaisullaan tehnyt rasistia julkisessa elämässä niistä saamelaisista, jotka haluavat puolustaa omaa identiteettiään. Tämä on kova leima yksilölle sitä kantaa. Se, että saamelaiset haluavat säilyttää saamelaisuuden ja saamelaisen identiteetin ei pitäisi olla ongelmaa maailmassa, jossa on universaaleja ihmisoikeuksissa. Mutta Suomelle se on edelleen liikaa. Saamelaisuudesta onkin tullut kyse suomalaisten syrjinnästä.

KHO ei päätä vain oikeudesta äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa, vaan saamelaisten identiteetistä. Identiteetistä päättäminen tuomioistuimessa on hyvin erikoinen ja valittava juridinen tapa Suomessa. Tuomioistuimella on tässä tapauksessa hyvin merkit-

tävä ja suuri valta määrittää etnisen ryhmän kohtalo, yksilön identiteetti ja täten koko kansan tulevaisuus. Nyt se on sitä valtaa käyttänyt kauaskantoisin seurauksin.

Sámi Árvvut ry toteaa, että KHO on tehnyt kauaskantoisen ratkaisunsa, joka vaikuttaa saamelaisten tulevaisuuteen ja Suomen kansainväliseen asemaan. Saamelaiset eivät ole suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoisia jäseniä, eivät ole suojassa syrjinnältä, pakkosulauttamiselta eivätkä saa vastata oman kulttuurinsa, kielensä ja identiteetin säilymisestä ja kehitymisestä. Suomalaisen yhteiskunnan on toimittava välittömästi, mikäli se haluaa säilyttää saamelaiskulttuurin Suomessa ja tehtävä kipeitä, vaikeita mutta perus- ja ihmisoikeusmyönteisiä ratkaisuja aloittamalla yhdessä saamelaisyhteisön kanssa koko saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon tarpeen, merkityksen ja saamelaiskäräjien vaaliluettelon ja sen aseman arvioinnin. Tätä tehtävää ei voi siirtää tuleville sukupolville.

Sámi Árvvut -yhdistyksen hallitus on hyväksynyt kannanoton kokouksessaan 14.10.2015. Kannanotto toimitetaan vain sähköisesti.

Jakelu:

Avoim/kansainvälinen

Liite 3

Sámi Árvvut ry Klemetti Näkkäljärvi
25.1.2018
Saamelaisyhdistysten kuuleminen saamelaiskäräjälaista, Inari

Arvoisa saamelaiskäräjälain uudistamista valmisteleva työryhmä,

Sámi árvvut ry kiittää mahdollisuudesta tuoda näkemyksensä työryhmän tietoon. Yhdistys antaa myöhemmin myös laajemman kirjallisen lausunnon työryhmän käyttöön.

Henkilökohtaisesti tilaisuus nostaa mieleen déjà vu ilmiön – aivan kuin olisimme olleet muutama vuosi sitten samalla asialla. Kokoonpanot ja henkilöiden roolit ovat vain hieman muuttuneet, mutta kokoonpanon perusteella juridinen ja valtiokeskeinen lähestymistapa saamelaisten oikeuksiin näyttää selvältä, joka ei ole aiemmin osoittautunut hedelmälliseksi ratkaisuksi.

Sámi Árvvut -yhdistys pitää saamelaiskäräjälain uudistusta välttämättömänä, mutta lähtöasetelmat uudistukselle ovat huolestuttavat. Kuulemiset ovat lähtökohdiltaan hyvin kuvaavia – kutsutaan valikoidusti saamelaisyhdistyksiä ja myös saamelaisten oikeuksia vastustavia tahoja kertomaan näkemyksiään. Kuulemisella saadaan luotua perusteltu esitys, jossa laaditaan arpomalla summamutikassa näennäinen kompromissiesitys, joka todellisuudessa antaa vain oikeuksia etnisille suomalaisille – näin esimerkiksi Suomen perustuslakia valvova perustuslakivaliokunta toimi, kun se edellisen kerran saamelaismääritelmää käsitteli. Nämä kuulemiset eivät ole aitoa kuulemistä, vaan tekninen muodollisuus, jolla voidaan perustella sellaisen esityksen luomista, joka loukkaa saamelaisten oikeuksia. Saamelaisuus on saamelaisten asia, ei suomalaisten eikä saamelaisten oikeuksia vastustavien tahojen asia. Mutta valtion mielestä saamelaisuus on Suomen valtion määriteltävissä oleva mielivaltainen oikeus, jota tämäkin kuulemistilaisuus tukee kuultavaksi valituilla saamelaisvastaisilla tahoillaan.

Sovittelun hengessä olisi myös virkistävää, jos saamelaiskäräjälain uudistuksen yhteydessä tehtäisiin huolellinen vaikutustenarviointi saamelaismääritelmän vaikutuksista saamelaisyhteisölle, saamelaisista luotuun kuvaan, määritelmän rooliin saamelaisvastaisten liikkeiden synnyssä ja kehityksessä eli kannettaisiin siis sitä vastuuta, joka valtion vastuulla on. Yhdistyksemme esittää tätä harkittavaksi. Huolellinen tieto auttaa päätöksentekoa. Saamelaismääritelmä ei ole mielipidekysymys.

Yhdistyksemme näkemyksen mukaan kaikkein tärkein asia saamelaiskäräjälaissa on saamelaismääritelmä, koska se vaikuttaa niin saamelaiskäräjien tehtäviin, mahdollisuuksiin toimia, saamelaiselinkeinoihin, identiteettiin, opetukseen ja mahdollisuuksiin säilyttää oma kieli ja kulttuuri. Siihen myös esityksemme perustuu. Se on avain myös kaikkiin muihin prosesseihin – eli ILO 169-sopimukseen, pohjoismaiseen saamelaissopimukseen sekä sovintoprosessiin, joka on ilmeisen irrallinen lainsäädännön kehittämisprosesseista. Niin - on tietysti helpompi sovittaa, kun lakeja ei tarvitse muuttaa sovittelun tuloksena.

Yhdistyksemme jäseneksi pääsevät vain saamelaiset – ei KHO-saamelaiset. Koska Suomen saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä on vastoin saamelaiskulttuuria, identiteettiä ja perinteitä, rajaamme saamelaisuuden siten, kun saamelaiset ovat aina rajanneet – eli henkilön on tullut oppia kotonaan saamen kieltä ja kulttuuria, ylläpitää saamelaiskulttuurin perinteitä ja tietää olevansa saamelainen ja olla saamelainen omassa yhteisössään. Yhdistyksemme toimii asiamiehenä YK:n ihmisoikeuskomitealle tehdyssä valituksessa KHO:n ratkaisuista, jotka koskevat KHO-saamelaisten hyväksymistä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon eli siis Suomen saamelaismääritelmästä. Toivomme, että ihmisoikeuskomitean ratkaisu tulee ennen kuin saamelaiskäräjälain uudistamista valmisteleva työryhmä saa työnsä päätökseen.

Yhdistyksellä on kolme pääasiallista huolenaihetta uudistuksen suhteen:

- 1) Ensimmäinen huolenaiheemme on politiikka. Olemme erityisen huolissamme siitä, että eduskunnan enemmistön muodostavat kaikki nykyiset hallituspuolueet, jotka olivat kaatamassa viime eduskuntavaalikaudella saamelaiskäräjälain uudistusta, koska esitystä pidettiin liian kunnianhimoisena saamelaisten oikeuksien edistämisen suhteen. Valtioneuvoston lähtökohdat ja sitoutuneisuus saamelaisten oikeusaseman kehittämiseksi, ymmärrys ja halu säilyttää saamelaiskulttuuria ovat hyvin avoin kysymys. Tilanteessa, jossa valtioneuvoston kesken on epäluottamusta eikä oikeusministerin tuki saamelaisten oikeuksien kehittämiseksi ole selvä, on hyvin vaarallista ja riskialtista ylipäättään uudistaa saamelaiskäräjälakia, koska eduskuntakäsittelyssä laki voi muuttua radikaalistikin hallituspuolueiden ja pääoppositiivipuolueiden tuella ja tuloksena voi olla saamelaiskulttuuria vielä enemmän assimiloiva laki. Keskeinen kysymys onkin, onko saamelaiskäräjillä luottamusta hallituspuolueisiin ja eduskuntaan. Kokemukset eivät lisää luottamusta, kuten surullinen Tenon sopimus osoittaa. Saamelaiskäräjät on tässä tilanteessa paljon vartijana ja toivon todella, että olette valmistautuneet asiaan ja teillä on takeet siitä, että saamelaiskäräjälain uudistuksesta ei tule katastrofia.
- 2) Toinen huolenaiheemme on aika. Eduskuntavaalit pidetään huhtikuussa 2019, työryhmän esityksen valmistuttua on vajaa vuosi aikaa lausuntokierrokselle, neuvottelulle ja aikaa vievälle eduskuntakäsittelylle.
- 3) Kolmas huolenaiheemme on luonnollisesti lain sisältö. Yhdistyksemme on erittäin huolissaan saamelaismääritelmästä, esityksen suhteesta Ilo 169-sopimukseen, pohjoismaiseen saamelaissopimukseen ja mahdolliseen sovintoprosessiin.

Saamelaisten oikeuksia ja saamelaismääritelmää on käsitelty juridisena ongelmana. Nykyisin saamelaisuus on oikeus, mutta ei poissulkeva oikeus, koska saamelaiseksi lukeminen lain edessä ei tuo juurikaan muita oikeuksia kuin vaalioikeudet. Saamelaisuus käsitellään yksilön juridisena kysymyksenä ilman vaikutustenarviointia tai suhdetta saamelaisyhteisöön tai koko saamen kansaan. On absurdia ajatella, että sillä kuka otetaan saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ja päätöksen perusteluilla, ei olisi merkitystä saamelaiskulttuuriin, identiteettiin ja saamelaisiin kansana. Suurin ongelma saamelaismääritelmässä on se, että se tulkitaan teknisenä oikeutena irrallisena saamelaiskulttuurista ja sen perinteistä. Nykyinen määritelmä on luonut etnisen konfliktin. Eli syy-seuraussuhteet on tunnistettava. Valtio on luonut saamelaismääritelmän harhakuvan asiakirjasaamelaisuudesta ja mystisestä lappalaisuudesta, joka on antanut ihmiselle niin Ylä-Lapissa kuin aivan eduskunnassakin ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa harhaluuloja mitä saamelaisuus on ja mitä se ei ole.

Tieteenalassani, siis antropologiassa, lähestytään kulttuurin ja identiteetin määrittelyssä kulttuurin omaa luokittelua, tietoa ja käsitystä kulttuurista. Kulttuuri ei siirry geeneissä, vaan se pitää siirtää, jotta se voi säilyä. Kuollutta kulttuuria ei voi saada takaisin useiden sukupolvien takaa. Saamelaiskulttuuri ei ole vain saamen kielen oppimista tai syntymistä saamelaiseen perheeseen. Saamen kieli ei ole myöskään vain tekninen kommunikaatioväline, vaan tietojärjestelmä, jossa on kulttuurin sisäisiä koodeja, sanontoja, idiomeja, merkityksiä ja tietoa, joita ei opeteta koulussa tai oppilaitoksissa vaan osana saamelaisyhteisöä. Kuka tahansa voi oppia saamen kielen, mutta se ei tee kenestäkään saamelaista. Tämä tulee saamelaismääritelmässä myös muistia.

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa sekä etninen ryhmä. Kuten norjalainen sosiaalianthropologi Fredrik Barth on todennut, etnisen ryhmän olemassaolo on riippuvainen rajoista. Kulttuuriset piirteet ja ilmiöt voivat muuttua ja kehittyä kulttuurisen ryhmän sisällä, mutta rajan meihin ja muihin on pysyttävä selväpiirteisenä. Mikäli luokittelu ryhmän jäseniin ja ryhmän ulkopuolisiin jäseniin muuttuu, etninen ryhmä lakkaa olemasta. Eli yksinkertaistettuna: saamelaisuus lakkaa olemasta, koska saamelaismääritelmän myötä rajoja saamelaisten ja suomalaisten välillä ei enää tule olemaan. Jokainen yhteisö tai identiteetti on poissulkeva siinä mielessä, että kaikki eivät voi kuulua siihen. Tästä on kyse saamelaismääritelmässä, saamelaiskulttuurissa ja yksilön oikeuksissa. Saamelaismääritelmän tulee siis olla sellainen, että se säilyttää saamelaiset etnisenä ryhmänä ja omana kansanaan – eli rajojen tulee olla selvät, ja niiden tulee vastata saamelaiskulttuurin ja saamelaisten kulttuuria ja identiteettiä.

Saamelaismääritelmä on luonut automaation. Se unohtaa sen, että ihmiset voivat hylätä kulttuurinsa ja kielensä, samaistua muihin kulttuureihin ja voivat haluta elää toisella tavalla. Näin on aina tapahtunut kulttuurien kohdatessa ja muuttuessa. Yksilöillä on oikeus hylätä oma kulttuurinsa. Saamelaisuus on nyt automaatio, eli kun kerran sinne on päässyt joku esivanhemmista, hänen jälkeläisensä pääsevät vaaliluetteloon vaikka ikuisesti, vaikka yhteys saamelaiskulttuuriin on voinut katketa jo sukupolvien sitten. Tällaisesta tulisi luopua, koska saamelaisuus ei ole tekninen oikeus. Saamelaisuus tarkoittaa sitä, että yksilöllä on velvollisuuksia - saamelaisuus ei ole ilmoitusasia, vaan saamelaisuutta tulee ylläpitää osana yhteisöä. Saamelaismääritelmää ei voi tehdä eikä hyväksyä arpomalla eri vaihtoehtoja, vaan muotoilemalla määritelmän saamelaiskulttuurin lähtökohdista.

Keskusteluissa on ollut pohjoismaisen saamelaissopimuksen saamelaismääritelmä, lappalaiskriteerin rajaaminen tiettyyn vuoteen tai pelkkä kieliperustainen ratkaisu. Sámi Árvvut -yhdistys ei kannata vielä ratifioimatonta pohjoismaisen saamelaissopimuksen mukaista määritelmää, koska se ei turvaa saamelaiskulttuurin säilymistä ja on todella huono. Sopimuksessa riittäisi, että yksi henkilön isovanhemmista olisi puhunut kotikielenään saamea ja pitäisi itseään saamelaisena. On hyvin surullista, että tilanteessa jossa saamelaisyhteisön tulisi pohtia miten saamelaisuus ja saamelaisten identiteetti säilyy globaalissa, ilmastollisesti muuttuvassa, lämpenevässä maailmassa, katse käännetään yhä kauemmas historiaan. Kuolleiden ihmisten etnisyyden sijasta meidän tulisi pystyä kääntämään katse tulevaisuuteen - eli lapsiin ja nuoriin ja heidän mahdollisuuksiin turvata saamelaiskulttuurin jatkuvuus. Saamelaismääritelmä on tässä hyvin keskeinen.

Miten kenenkään kotikieli voidaan selvittää esimerkiksi 1800-luvulta? Saamelaisuus todistettaisiin täten huhupuheilla, samoilla asiakirjoilla kuin lappalaiskriteerikin ja epämääräisillä todisteilla. Suomessa asiakirjatodisteeksi henkilön isovanhemman kielitaidosta on riittänyt KHO:n ratkaisukäytännössä yksityishenkilön kirjoittama kielitodistus, sellaisen henkilön, joka ei itsekään osannut saamea. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen määritelmä ei siis ratkaise sitä ongelmaa mikä nykyisin on –asiakirjasaamelaisuudesta luopumista. Kotikieli-käsite irrottaa myös kielen ja kulttuurin kielellisen yhteyden ja koska saamen kieltä voi opiskella kattavasti, myös ei-saamelaiset voivat puhua kotikielenään saamea. Juridisista asiakirjaratkaisuista tulisi luopua, eihän meillä ole kotikielestä tietoa tai tilastoa nykyisistä saamelaisista.

Henkikirjat, joihin on merkitty vielä 1960-luvun lopulle asti patriarkalisesti mies, hänen puolisonsa ja lapsensa sekä miehen ammatti ja mahdollinen lappalaisuus, ovat sekava asiakirjakokonaisuus,

joita pidetään KHO:ssa riittävänä todisteena etnisyydestä. Henkikirjojen lappalaismerkintää ei ole tehty etnisyyden osoittamiseksi eikä sen perusteella, että siitä voisi tulevaisuudessa määritellä henkilön etnisyyden. KHO kuitenkin tulkitsee vanhoja asiakirjalähteitä vastoin niiden alkuperäistä tarkoitusta. Olen henkikirjoja tutkinut ja jatkan niiden tutkimista akateemista tutkimusta varten. Alustavan arvion perusteella henkikirjojen lappalaismerkintä on ollut mielivaltaista ja perustunut henkilön omaan ilmoitukseen tai kirjaajan tulkintaan. Järjestelmä on ollut hyvin mieskeskeinen, miehen mukaan on merkitty kaikki ja naisen rooli on ollut olla vaimo tai leski. Herkullinen tutkimusaihe naistutkimukselle. Saamelaiskulttuurissa naiset ovat tasa-arvoisia yhteisöllisesti, elinkeinollisesti ja omistuksellisesti. Lappalaisiksi tai paimentolaislappalaisiksi on merkitty Etelä-Suomesta saamenmaalle muuttaneita virkamiehiä, kirvesmiehiä, saamelaisten renkejä ja piikoja - vaihtelevin termein. Mutta kaikki saamelaiset eivät ole henkikirjoihin lappalaisiksi merkitty - eli kaikki saamelaiset eivät pääsisi lappalaiskriteerillä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. On aika lopettaa asiakirjamielivaltaisuus ja tehdä saamelaismääritelmä, mikä lopettaa asiakirjoilla ja lippusilla ja lappusilla todistelun.

Toisin sanoen - saamelaismääritelmää on siis muutettava. Yhdistyksemme on hyvin huolissaan siitä, että saamelaismääritelmää käytetään kauppatavarana Ilo 169-sopimuksen ja pohjoismaisen saamelais sopimuksen ratifioinnin vastineeksi ja erilaisia kauppamiehiä ja naisia täällä saamenmaalla onkin näkynyt. Saamelaisten identiteetti ei ole kauppatavaraa. Se ei ole alisteinen, vain kaikkien muiden oikeuksien edellytys. Saamelaiskulttuurin mukainen saamelaismääritelmä erottaa näin sovitteluhengessä nykyisen määritelmän tuomien kielteisten ja assimiloivien vaikutusten avointa tunnustamista. Muuten tästä ei päästä eteenpäin. Saamelaismääritelmän yhteydessä tulee määritellä se, mitä saamelaisuus ja saamelaiskulttuuri ovat saamelaisyhteisössä. Se pitäisi olla jokaisen saamelaiskäräjäjäsenen selkärangassa. Vaalilautakunta joutuu jopa tahtomattaan toimeenpanemaan saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmää ja siis assimiloimaan. Sen roolia tulee muuttaa assimiloivasta elimestä yhteisölliseksi ja alueelliseksi elimiksi, joiden rooli olisi laajempikin kuin pelkkä vaalien järjestäminen. Saamelaiskäräjien roolia tulee myös pohtia avoimesti. Tämän tilaisuuden tarkoitus ei luonnollisesti ole pykäläkohtaisten muotoilujen antaminen, mutta yhdistyksemme antaa myöhemmin tarkemmat esityksensä kirjallisesti ja avoimesti työryhmän käyttöön.

Kiitos mahdollisuudesta tuoda terveisemme tässä kuulemistilaisuudessa vielä kerran. Yhdistyksemme mielestä kompromissien aika on ohi. Saamelaisia ei saa panna selkää seinää vasten. Kaikkein pahin tilanne olisi, että Saamelaiskäräjät hyväksyisi saamelaismääritelmän, mikä assimiloisi saamelaiset. Tämä hajottaisi saamelaisyhteisön ja tuhoaisi kaiken, mitä meitä edeltävät sukupolvet ovat rakentaneet paremman tulevaisuuden toivossa. Sanottakoon tähän loppuun ILO 169-sopimuksen hengessä, toimikunnan kalliista ajasta vilpitön kiitos!